

T.C.

**ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**ÂŞIK ABUBEKİR ZAMANI
HAYATI, SANATI VE ŞİİRLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YUNUS ERZİNCANLI

Tez Danışmanı

PROF. DR. MEHMET ALİ YOLCU

ÇANAKKALE – 2022

T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**ÂŞIK ABUBEKİR ZAMANI
HAYATI, SANATI VE ŞİİRLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YUNUS ERZİNCANLI

Tez Danışmanı

PROF. DR. MEHMET ALİ YOLCU

ÇANAKKALE – 2022

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Yunus ERZİNCANLI tarafından Prof. Dr. Mehmet Ali YOLCU yönetiminde hazırlanan ve **21/03/2022** tarihinde aşağıdaki jüri karşısında sunulan “**ÂŞIK ABUBEKİR ZAMANİ HAYATI SANATI VE ŞİİRLERİ**” başlıklı çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü **TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI Anabilim Dalı**’nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Prof. Dr. Mehmet Ali YOLCU
(Danışman)

Doç. Dr. Mustafa AÇA

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa DİNÇ

.....

.....

.....

Tez No : 10414524

Tez Savunma Tarihi : 21/03/2022

.....

Doç. Dr. Yener PAZARCIK
Enstitü Müdürü

../../2022

ETİK BEYAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Yunus ERZİNCANLI

21/03/2022

TEŞEKKÜR

Bu tezin gerçekleştirilmesinde, çalışmam ve eğitim hayatım boyunca benden bir an olsun yardımlarımı esirgemeyen çok sevgili ailemin her bir üyesine, yüksek lisans eğitimim boyunca bana ailemin eksikliğini hissettirmeyen kıymetli ağabeyim Kerem İri'e, tezimin yazım aşamasında maddi manevi desteklerini her zaman hissettiren sevgili arkadaşlarıma ve tezimi tamamlamamda bana desteğini esirgemeyen danışmanım Prof. Dr. Mehmet Ali Yolcu'ya teşekkür ederim.

Yunus ERZİNCANLI
anakkale, Mart 2022

ÖZET

ÂŞIK ABUBEKİR ZAMANİ HAYATI, SANATI VE ŞİİRLERİ

Yunus ERZİNCANLI

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Mehmet Ali YOLCU

21/03/2022,169

Âşıklık geleneğinin temelinin 15.-16. yüzyılların da ötesine dayandığı fikriyle hareket ederek başlamış olduğumuz incelememizde “âşık” kavramının temellerini farklı görüşlerle ortaya koymaya çalıştık. Edebi boyut kazandığı dönemlerden başlayarak yüzyılların incelenmesiyle günümüze kadar sürdürülen âşıklık geleneğinin gelişim süreci takip edilmiştir. Edebi boyutun seyrinden sonra incelenen bir diğer nokta da aşığın bireysel olarak gelişim evreleri olmuştur. Günümüz âşıklık geleneği içinde önemli bir yeri olduğunu düşündüğümüz Âşık Abubekir Zamani'nin hayatı ve sanatını oluşturan temellere değinerek âşıklığı oluşturan unsurlar ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Dördüncü bölümde açıklamış olduğumuz âşık olma süreciyle birlikte Âşık Zamani'nin bireysel gelişimi değerlendirilmiştir. Sonrasında şekil ve içerik unsurları bakımından şiirleri incelenmiş ve ilgili örneklendirmeler yapılarak değerlendirmeler paylaşılmıştır. Yapılan inceleme ve değerlendirmeler son bölümde genel itibarıyla bir bütünlük arz edecek şekilde ele alınmıştır. Bu bölümde Âşık Zamani'nin incelenen şiirleri ve sanatı doğrultusunda kendisinin âşıklık geleneği içindeki yerine ışık tutmaya çalışılmıştır. Tezimizi destekleyeceği ve zenginleştireceğini düşündüğümüz eklerle çalışmamız tamamlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Âşıklık Geleneği, Âşık Abubekir Zamani, Halk Şiiri, Ozanlık, Türk Halk Edebiyatı

ABSTRACT

LİFE, ART AND POEMS OF ÂŞİK ABUBEKİR ZAMANI

Yunus ERZİNCANLI

Çanakkale Onsekiz Mart University

Graduate Education Institute

Turkish Language and Literature Department Master's Thesis

Supervisor: Prof. Dr. Mehmet Ali YOLCU

21/03/2022,169

We have tried to examine the foundations of the concept of the minstrel tradition go beyond the 15th-16th centuries, with different points of view in our study. The development process of the minstrel tradition that has continued until today has been followed by examining centuries, starting from the periods when it got a literary dimension. Another point that has been examined after the course of the literary dimension is the individual stages of the development of the minstrel. It has been tried to reveal the elements that make up the life and art of Minstrel Abubekir Zamani, who we think has a significant place in today's minstrel tradition. Through the process of being a minstrel—which we explained before—the individual development of the minstrel has been evaluated. After that, poems are examined in terms of their form and content, and evaluations are shared by making related samplings. All examinations and evaluations made are discussed in general with an integrated approach in the last section. In that section, through minstrel Zamani's examined poems and art, it is tried to shed light on his place in the minstrel tradition. Our study has been completed with the appendices that we think will support and enrich our thesis.

Keywords: Minstrel Tradition, Minstrel Abubekir Zamani, Folk Poetry, Bardship, Turkish Folk Literature

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
T.C.....	iv
ETİK BEYAN	v
TEŞEKKÜR.....	vi
ÖZET.....	vii
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix
KISALTMALAR	xi

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1

İKİNCİ BÖLÜM

AŞIKLIĞIN KÖKENİ VE GELİŞİMİ

3

2.1. Âşıklık.....	3
2.2. Âşık Edebiyatı.....	9
2.3. Âşık Olma Süreci.....	21

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

31

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

33

4.1. Âşığın Hayatı	33
4.2. Âşıklığı.....	34
4.3. Şiirlerinin Biçim Özellikleri	36
4.3.1. Ölçü ve Durak.....	36
4.3.2. Uyak.....	41
4.3.3. Uyak Dizilişi	43
4.4. Şiirlerinde Temalar	52

4.5. Şiirleri	66
---------------------	----

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ

167

KAYNAKÇA	169
----------------	-----

EKLER	I
-------------	---

Ek 1. Fotoğraflar	I
-------------------------	---

ÖZGEÇMİŞ	III
----------------	-----

KISALTMALAR

Akt.	Aktaran
Bkz.	Bakınız
yy.	Yüzyıl

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Tarihin ilk dönemlerinden itibaren insanoğlu yaşadıklarını önce ortak bir dil ile birbiriyle paylaşmış ve kendisinden sonra da insanlığın devamını fark ettiği zaman geleceğe bir miras bırakma güdüsüyle hareket etmiştir. Bu doğrultuda ilk miraslar bilindiği üzere mağara resimleri ve sonrasında kap kaçak olarak devam etmiştir. Bu durum insanlığın gelenek olgusunu keşfedene kadar bu seyrinde ilerlemiştir. Kendi eğlence veya gelenekselleşen günlük hayat uğraşlarının kurallaşarak bir birikime ulaşmıştır. Bunun döneme ve topluma göre olumlu olanları korunup olumsuz olanları süreç içinde ayıklanarak bir gelenek ve kültür olgusu oluşmuştur. Bu durum toplumların zaman içinde yaşamış olduğu etkileşim, gelişim ve buna benzer durumlar neticesinde bazı alışkanlıkların yok olduğu yerine başka olguların veya alışkanlıkların eklendiği bir hal almıştır. Tarihin çeşitli dönemlerinde ve toplumlarında genel hatlarıyla bu doğrultuda ilerleyen gelenek ve kültür birikimi günümüze kadar devam etmiştir.

Bu kümülatif gelişimin Türk toplumundaki seyri de yukarıda bahsedilenden çok farklı bir şekilde ilerlememiştir. Türk toplumunda kültür ve gelenek üzerine tarihin farklı dönemlerinde belli başlı kırılma noktaları yaşanmıştır. Her toplumda olduğu gibi Türkler de gelenek ve kültürel birikimlerini yeni nesillere aktarma ve onlarda yaşatma doğrultusunda baskın bir tavır sergilemiştir. Yaşanılan bir kültürel değişimde eskilerin tamamen atılmasının mümkün olmayacağı üzere Türkler de topluluk olduğu dönemlerden kazandıkları kültürel öğeleri devletleşme, coğrafya değiştirme ve yerleşik hayata geçme gibi evrelerde de devam ettirme eğiliminde olmuşlardır. Bu geleneği ve kültürel öğeyi kaybetmeme içgüdüsünün yanına Türklerin konar göçer yaşam tarzlarında tanıştıkları yeni kalıpların da kendilerine uygun olan biçimlerini seçici bir tavırla alıp kültürel birikimlerini zenginleştirme yoluna gitmişlerdir. Toplumsal bir içgüdü şeklinde başlayan bu kültürel zenginleşme durumu tarihin hiçbir döneminde duraksamadan birikerek devam etmiştir.

Türklerin yaşamış olduğu kültürel kırılma noktalarının en önemli iki boyutu şüphesiz yerleşik hayata geçiş ve İslamiyet’le tanışma olmalarıdır. Bu iki önemli kırılma noktasından kültürel açıdan en önemli olanını seçmek gerekirse, iki kültürün birleşmesini sağlayan ‘İslamiyet’le tanışma’ olgusu bir adım öne çıkmaktadır. İslamiyet’in kendi

içindeki tutucu tavrı kökeninin çok eskiye dayanmamasına rağmen ilahi öğretilerle birlikte sıkı sıkıya benimsenmiş ve yaşatılmıştır. Türk kültürünün de buna benzer şekilde ilerlediği malum olduğuna göre bu iki kültürün tek tanrı veya inanç ortak noktasında buluşmasıyla zengin bir kültür ortaklığı meydana getirmiştir. Süreç içerisinde çoğu kültürel öge birbiriyle kaynaşarak benimsenmiş ve yaşatılmıştır. İslamiyet etkisinin gün geçtikçe dini öğreti ve doktrinler yardımıyla baskın hale gelmesi Türk toplumunda İslamiyet öncesi gelenek ve kültürel öge birikiminde birtakım eksilmelere sebep olmuşsa da çoğu temel öge günümüze kadar varlığını sürdürebilmiştir.

Yaşanılan kırılma noktaları içinde ele alınabilecek bir diğer husus ise Türk toplumunun Anadolu'ya yerleşmesidir. Anadolu coğrafyasında daha önce rastlanan kültürlerden farklı devletler ve toplumlarla tanışan Türk halkı bu milletlerden de geçmişte olduğu gibi kendisine uygun kültürel öğeleri benimsemeyi ihmal etmemiştir. Tüm bu etkileşimlerin yanında millet bilinci kazanılan ilk dönemlerden itibaren yaşatılan gelenek ve kültür unsurları bu coğrafyada da kendisine yer bulabilmiştir. Bu doğrultuda korunmuş birçok öge sıralamak da mümkündür fakat çalışma açısından ele alacak olursak âşıklık, ozanlık ve baksı geleneği bu bağlamda ele alınması gereken en önemli unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkler için geçmişte ilahi bir meta özelliği taşıyan şamanlıkla başladığını bildiğimiz ozanlık geleneği yaşanılan tüm kültürel etkileşimlerden beslenerek ayrılmış ve varlığını günümüze kadar devam ettirebilmiştir. Şamanlık döneminden itibaren kendi içinde yaşadığı değişimlerle birlikte yeni olguları bünyesine alan ve varlığını bu düzlemde sürdüren ozanlık Anadolu sahasında İslamiyet etkisiyle kendisine yeniden doğuş ortamı bulmuştur. Kültürel bağlılığını inanç potasında eriterek ulaştıkları bu noktada geçmişin ve günümüzün izlerini birlikte taşıyabilmesi açısından büyük kıymet arz etmektedir. Yapmış olduğumuz çalışmada da ilk olarak baksı ve öncesi döneme ışık tutarak ozanlığa dönüşmesi ve ozanın da daha sonra âşık tipini oluşturması üzerinde genişçe durulmuştur. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ele alınacak hususların daha iyi ve temelden anlaşılabilmesi ve konu bütünlüğü sağlaması açısından bizce kıymet arz etmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

ÂŞIKLIĞIN KÖKENİ VE GELİŞİMİ

Âşıklık kavramı ve geleneğinin anlaşılması adına bu bölümde âşıklıkla ilgili yapılmış olan diğer çalışmalardan birkaç referansa yer vererek konunun temelinden incelenmesine çalışılmıştır. Bu bölüm âşıklığın kökeni ve edebiyatı olarak iki başlık altında ayrı ayrı incelenmiştir.

2.1. Âşıklık

Âşık adıyla anılan çoğu kişinin farklı adlandırma ve tanımlamalarla bildiği günümüz saz şairleri hakkında elbette bilgi edinmek için yeterli kaynak mevcuttur. Bu olguyla ilgili gerekli hatırlatmaları yapmadan evvel âşıklık, âşıklığın kökeni, âşıklığın gelişimi gibi konular üzerine düşünecek olursak âşık adını verdiğimiz kişilerin tarihteki ilk formlarının ne olduğu merak edilen ve akla gelen ilk sorulardan biridir. Günümüzde âşığın kavramsal anlamına ek olarak en önemli iki varlığının şiiri ve sazı olması konusunda çoğunluğun aynı fikirde birleştiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Âşığın ilk formunda da şiirin payı oldukça büyük önem arz etmektedir. Birazdan detaylandıracağımız bu konuda ve bazı araştırma çevrelerince de bilinmektedir ki âşık olgusu ve kavramının temeli çalmak ve söylemek fiilleri etrafında şekillenir.

Bu çalıp söyleme veya çok öncesindeki sadece söyleme geleneği Türklerde oldukça eski tarihlere çekilebilir. Yıllarca göçebe yaşamış, savaşlar, iyi ve kötü günler geçirmiş bir toplum, doğal olarak bu önemli dönemlerini bazen destanlaştırmış, bazen şarkılar yazmış bazen de halk eğlencesi olarak kullanmıştır. Ulaşabildiğimiz kadarıyla başlangıç noktası olmamak kaydıyla Türklerde 5. yüzyıla kadar ulaşılabilen bu etkinliği mantık çerçevesi içinde bir müddet daha geriye götürmek mümkündür. Konuyla ilgili en önemli referanslardan biri de bu alanda dönemine göre oldukça kıymetli araştırmalar yapan ve eserler ortaya koyan M. Fuad Köprülü'dür. Kendisi de saz şairinin sazın icadından sonra ortaya çıkmış olabileceğine pek ihtimal vermeyerek çeşitli kaynaklardan aktarmış olduğu bilgilerle görüşümüze büyük ölçüde destek olmaktadır: "Türklerin halk şair-musikişinasları hakkındaki ilk tarihi malumat, Attila devrine, yâni Miladi V. asrın ilk yarısına aittir. Garp kaynaklarının verdiği bu bilgiye göre, Attila'nın ordusunda şairler ve mızıkacılar vardı;

onun ziyafetlerinde bu şairler, Attila'nın kahramanlıklarına, zaferlerine dair insad ettikleri şiirleri okurlardı” (Köprülü, 1989: 157).

Devamında savaş sonrası heyecanın ve sevincin paylaşılmasının yine çalgılar ve söylenen şiirlerle gerçekleştiği belirtilen alıntıda aynı durumun Attila'nın ölüm töreni için de yapıldığı aktarılmaktadır: “Attila cenazesinin konulmuş olduğu ipek çadırın etrafında bir daire teşkil etmiş olan ordu efradı, bu mersiye, elem gürültüleri arasında tekrar ediyorlardı. Düdüklerin, davulların nağmeleri ile birlikte olarak söylenen bu destani şiirleri tertip eden şairler, hiç şüphesiz, daha sonraki saz şairlerimizin dedeleridir” (Köprülü, 1989:158) ifadesiyle yukarıda ifade etmeye çalıştığımız görüşün daha öncesinde de dile getirilmiş olduğu aşikârdır. Köprülü daha sonra bu görüşünü yukarıda bahsettiğimiz kaynaklardan desteklemeye devam eder: “Kırgızlar musikiyi pek çok sevdikleri, Kök-Türklerin kırmızı içip sarhoş olduktan sonra hep bir ağızdan türküler söyleyip raks ettikleri, Huvey-huların -kurt neslinden geldikleri için kurt uluması gibi seslerini titrete titrete türküler söyledikleri, Kırgızlar arasında muhtelif cins düdükler, davullar, Çinlilere mahsus orglar, tunçtan kûslar, küçük çingiraklar bulunduğu malumdur. İslamiyet'ten önce Türk devletlerinde, Hunlarda, Tukeyularda, Uygurlarda askeri muzikalar bulunduğunu da ilâve edecek olursak, Türklerde İslâmiyet'ten evvel halk şair-musikişinaslarının bulunduğu kolaylıkla anlaşılır” (Köprülü, 1989: 159).

Hunlardan itibaren aynı gelenek ve yaşam biçimi devam etmiş, İslamiyet sonrasında yaşanan kültürel değişimlerin sonucunda zenginleşen ve artarak ilerleyen Türk edebiyatının etkisiyle; Gazneliler, Karahallılar, Selçuklular ve Osmanlılarda da gerek o dönemde yazılan eserler gerekse daha sonrasında edinilen bilgiler ışığında saz şairlerinin etkinliği devam ettirdiğini söylemek yanlış olmayacaktır: “XIII. asırda Anadolu Selçuklularının ordularında gördüğümüz ozanlar Mısır Memlûkleri devletinde hükümdarların tantanalı alaylarında, Türkleşmiş bir Moğol hanedanı olan Celayirlilerde, hatta XV. asırda Anadolu Beylerinin saraylarında da görüyoruz. Daha XV. asrın ilk yıllarında, Anadolu'da, ellerinde sazlarla ilâhîler okuyan derviş-şairlerin bulunduğunu, Clavijo'nun seyahatnamesinden öğreniyoruz. Bunların daha önceki asırlarda da bulunduğu muhakkaktır” (Köprülü, 1989: 162-163).

Bu noktada Köprülü'nün Mısır ordusundaki yabancı bir kaynaktan aktardıklarıyla ozanların o dönemde hem bir yabancı gözünden hem de eski bir kaynaktan edinilmesi hasebiyle dikkat çekicidir. Bu kaynaktan ilgi çeken bir diğer nokta ise günümüz âşık fasıllarındaki atışma etkinliğinin ilk örneklerine de referans olabilme ihtimalidir: “Mısır ordusundaki bu Türk ozanları hakkında M. Quatremère'in verdiği tafsilât bu noktadan çok kıymetlidir. Ozan kelimesinin Türk-Oğuz menşesinden geldiğini bilmeyerek, bunu yabancı menşeden gelme davul veya def gibi bir musiki âletinin ismi sayan bu Fransız müsteşriki, bunu çalmakla mükellef olan musikişinasın Türkçe olarak eski hükümdarların tarihini, harb hikâyelerini, meşhur kahramanların menkıbelerini terennüm ettiğini ve yine onun yanındaki birtakım şairlerin de nöbetle, yâni muntazam bir fasıla ile ve biri susup diğeri başlamak üzere, kemeçe ve buna benzer telli sazlarla birtakım şiirler okuduklarını söylüyor” (Köprülü, 1989: 163).

Konuyu derlemek gerekirse âşıklık, ozanlık, saz şairliği olarak farklı adlandırılıp genel mahiyette aynı şeyi ifade eden bu olgu için onu oluşturan etmenlerle birlikte düşünüldüğünde şairlik ve şairliğin musikiyle buluştuğu ilk noktayı başlangıç olarak seçmek mümkün olacaktır. Zaman içerisinde Türk kültürünün gerek yaşam tarzı gerekse inanış biçimiyle ilgili değişim ve gelişim yaşamıştır. Saz şairliği de çok değişim göstermeden ama aynı zamanda gelişerek ve Türk kültürünün ulaştığı birçok noktaya yayılarak etkinliğini sürdürmüştür.

İlk halk şairi olarak sayılan bu şaman, kam, baksı gibi unvan sahibi kişilerin şairliğin yanında aslında birçok görev ve kabiliyete sahip olmaları dikkat çekicidir. Değişen kültür ve toplum şartlarının da katkısıyla günümüz ozanlarında bu çoklu görev bilinci neredeyse hiç görülmez.

Halk şairlerinin ozanlaşması ise şiirin musikiyle buluşmasına denk düşmektedir. Köprülü'den öğrendiğimiz kadarıyla ozan kelimesinin kökeni oldukça eskiye dayanmakla beraber ozan için Quatramere'den üç telli uda benzer bir çalgı çaldıklarını aktararak şunları eklemiştir: “Eski Oğuz destanlarının, Dede Korkut hikâyelerinin Memlûk ordularında da terennüm edildiğini gösteren bu tafsilât ile aşağıda bazı Çağatay lügatlerinin ozan kelimesi hakkında verdikleri izahları karşılaştıracamız; ozan kelimesinin, esas itibariyle, bir musiki değil, Oğuz şair-musikişinaslarının umumî ismi olduğunu göstereceğiz. Memlûklerin

askerî alaylarındaki bu ozanlarla, daha sonra Osmanlı ordularında gördüğümüz saz şairleri arasında şöyle bir karşılaştırma yapılacak olursa, Memlûklere Selçuklulardan geçtiği şüphesiz olan bu eski Oğuz âdetinin, Osmanlılarda hemen aynen devam ettiği pek açık surette anlaşılır” (Köprülü, 1989: 133-134).

Ozan kelimesi hakkında Abu-Hayyan’da da küçük bir kayıt vardır. Buna göre, bu kelime “kopuzla türkü söyleyen” manasına gelir ki, izahlara uygun gelmektedir (Köprülü, 1989:134). Ozan kelimesi için verdiğimiz bu bilgilerden sonra konuyu toparlamak gerekirse en derli toplu özet için yine Köprülü’den şunları aktarmakta fayda vardır: “1. Ozan kelimesi, Oğuzların halk şairi-musikişinası manasında çok eskiden beri kullanılan bir kelimedir. Kelimenin eskiden beri muhtelif Oğuz şubeleri arasında bulunması, daha Oğuzların Seyhun kıyılarında oturdukları zamanlarda, yani Büyük Selçuk Devleti'nin kuruluşundan önce kelimenin bulunduğu delildir. 2. Bu kelime muhtelif Oğuz sahalarında eskiden beri yaşamış ve belki Azerî sahasında XIV. asırda ozanların kullandıkları Kopuz’a da bu isim verilmiş, böylece bir de ozancı kelimesi meydana çıkmıştır. 3. XV. asırdan sonra bu ozan kelimesi yerine Azerî ve Anadolu sahalarında âşık, Türkmen sahasında da baksı kelimeleri yer almıştır. 4. Anadolu ve Azerbaycan Oğuzları arasında bu eski manası unutulduktan sonra da, ozan kelimesi çok söyleyen, herze söyleyen manalarında şu son zamanlara kadar, gerek edebî dilde gerek halk lisanında devam etmiştir. Anadolu'nun bazı yerlerinde çalgıcı çingenelere de bu isim verilmektedir. 5. Başka Türk şubeleri arasında bu kelime kullanılmamıştır. Çağatay müelliflerinin kelimeyi Horasan Türkmenlerinden yahut Azerî sahasında yazılmış eserlerden öğrendikleri anlaşılmaktadır” (Köprülü, 1989: 143-144).

Ozanlık geleneği için genel tanımlar çoğunlukla Köprülü’ye dayandırılmış olsa da Ensar Arslan’ın görüşü de aşağıdaki gibidir: “Şaman, kam, baksi ve ozanlar, eski Türk toplumlarında, çeşitli dini görevlerinin yanında bu âyin ve törenlerde, davul veya son dönemlerinde kopuz eşliğinde mitolojik ve dini konulu ilahiler söyleyen birer müzisyen şairlerdi” (Aslan, 2008: 176).

Kökenini 6. yüzyıllara kadar dayandırdığımız ozanlık geleneği günümüzde dahi kimi bölgelerde ozan, halk ozanı şeklinde adlandırmalar almıştır. Geleneğin başından günümüze kadar geçen tarihsel süreç içinde maruz kaldığı farklı kültür akımları veya

ortamlarının etkisiyle, adlandırılmasında ve içeriğinde birtakım değişimler görölmektedir. Günümüze yaklaştıkça eski şifacı, büyücü şaman görevinden şiir söylemenin yanında destancı ozan kimliğine ve oradan biraz daha konu alanı daralarak bireysel, yer yer toplumsal, daha halka yakın şiirler söyleyen ve İslamiyet'in etkisiyle ritüellerinde birtakım değişimler gerçekleşen âşık kimliğine dönüşümü dikkat çekicidir. Bu geçiş evrelerinin en büyük sebebi halkların veya bağlı oldukları devletlerin yaşam tarzlarında geçirdikleri değişimler olmuştur. Konu üzerine yapılacak kısa bir araştırmada bile göçebe yaşam tarzından yerleşik yaşam tarzına geçen halkın ürettiklerinin aynı olmadığı, yine dini inanışlarında değişim yaşayan toplumların duyuş, düşünüş ve inanış biçimine göre ortaya koyduğu ürünlerdeki farklılık dikkat çekecektir. Ortaya konulan bu ürünlerin değişimleriyle ilgili Erman Artun, İlhan Başgöz'den şunları aktarmıştır: “Epik şiir, nasıl ki göçebe bir toplumun ürünü ise, âşık şiiri de yerleşik düzenin şiiri olmuştur. Epik şiir kaybolurken âşık şiiri ortaya çıkmıştır. Sosyal yapıdaki bu değişimden sonra ozan artık görünmez olmuş ve onların yerini âşık almıştır. Yerleşik hayatın düzeni içinde âşık, 15. yy. da ortaya çıkar” (Başgöz, 1977: 254'ten akt. Artun, 2011: 2).

Âşıkların bir diğer adı olan halk şairi unvanının veriliş serüveni için Şükrü Elçin şunları ifade etmiştir: “Halk şairleri bayramının onuncu yıl dönümünde Konya'da toplanmış ve kendilerini âşık olarak vasıflandıran birtakım sanatkârları halk kavramı ile bağlama düşüncesi, Tanzimat, Türkçülük ve Millî Edebiyat akımlarının tesiri ile gelişmiş bir fikirdir. Buna göre deyimim okumuşlar tarafından sunî olarak ortaya sürüldüğü ve doğmuş çocuğun adının Batı edebiyatlarının tesirinde kalmış fikir ve edebiyat adamlarımız tarafından verildiği kabul edilmek lâzımdır” (Elçin, 1997: 31).

Bu görüşe ek olarak saz şairliği için İlhan Başgöz'ün görüşü de şöyledir: “Saz şairi insan topluluklarının belirli bir gelişme çağında yaşamış olan müzisyen-şair tipinin bizdeki benzeridir. Bunların kökü ilkel cemiyetlerin şiir, müzik, raks ve sihir gibi bir sürü sanat tohumunu özünde toplayan sihirbaz sanatçılara çıkarılabilir. Saz ve türkü bu ortak hayatın kalıntıları olarak saz şairinin elinde hâlâ beraber yaşamaktadır” (Başgöz, 1968: 7).

Ozan tipinden aşığa geçiş ve 16. yy. sonrası için yine İlhan Başgöz şunları aktarmıştır: “XVI. yüzyıldan sonra ozanlar artık görülmez olur, onların yerini başka bir sanatçı, ozanlara benzeyen bir sanatçı alır: Âşık. Göçebelikten yerleşik hayata geçerek yeni

bir toplum düzeninin kurulması, şehir ve kasabaların büyük ölçüde teşekkülü, toplum içi çatışmalarının çoğalması destan anlatıcısı ozanın yerine âşık tipinin geçmesini hazırlayan en köklü amillerdir. Epik şiirden, günlük hayata yönelen koşmaya geçiş bu suretle olmuştur. Âşıklar kopuz yerine saz çalmaya, epik şiirler yerine yerleşik hayata ait tablolar isteyen halka koşmalar söylemeye başlamışlardır” (Başgöz, 1968: 8).

Ozanlıktan âşıklığa geçiş ve sonrasındaki dönem, öncesi kadar meselenin temelden anlaşılması açısından önem arz etmektedir. Ozanlık ve halk şairliği gibi kavramlar üzerine taradığımız kaynaklar doğrultusunda ve bilim camiasının malumu olduğu üzere halk şairi olarak özellikle 16. yy. sonrasında kimlerin veya hangi grupların kastedildiği veya bu tanımın hangilerini kapsadığı tartışma konusu olmuştur. Bu mesele ayrıca bir araştırma-inceleme gerektirdiğinden burada detaylıca ele alınmamıştır.

Âşıklığın tanımlarıyla ilgili Dilaver Düzgün farklı araştırmacılardan yola çıkarak şu bilgileri aktarmış ve âşıkları sanatlarını saz ile icra edenler ve etmeyenler şeklinde iki gruba ayırmıştır: “XV. yüzyıldan sonraki uzun bir süre içinde ‘âşık’ı karşılamak üzere kullanıldığına tanık olmadığımız ‘ozan’ kelimesi, XX. yüzyılın ortalarından, özellikle 1970’li yıllardan itibaren tekrar âşıkların adı olarak kullanılmaya başlanmış, bu adlandırma da yine bazı bilim adamı ve araştırmacıların tepkisine neden olmuştur. Son zamanlarda ‘ozan’ veya ‘halk ozanı’ terimlerinin iyice yerleştiğini görmekteyiz. Hatta bazı gelenek temsilcilerinin kendilerini zaman zaman ‘âşık’ yerine ‘ozan’ veya ‘halk ozanı’ terimleriyle takdim ettikleri görülmektedir” (Düzgün, 2011: 308-309).

Konuyla ilgili kavramsal tanımları genişletmek gerekirse bir görüş de Ensar Arslan’dan aktarmakta fayda vardır: “Şaman, kam, baksı ve ozanlar, eski Türk toplumlarında, çeşitli dini görevlerinin yanında bu ayin ve törenlerde, davul veya son dönemlerinde kopuz eşliğinde mitolojik ve dini konulu ilahiler söyleyen birer müzisyen şairlerdi” (Aslan, 2008: 176). Aslan tanımının devamında ozanlık geleneğinde ozanın rolünden bahsederken âşıklığa geçişin nasıl olduğuna dair de bir kapı aralamıştır: “Ozanlar, ordu içerisinde, törenlerde, saraylarda ve halk arsasında hamasi türküler söyleyerek milli duyguların gelişmesine ve yayılmasına öncülük etmişlerdir. Halkın kolay anladığı sade dil ve anlatımla deyişlerini söyleyen ozanlar, doğal olarak Türk şiirinin milli ölçüsü olan hece ölçüsünü kullanmışlardır. Ozan geleneği 15. yüzyıldan itibaren yerini, İslam kültürünün

etkisiyle oluşan ve günümüze kadar devam etmekte olan âşığa ve âşık geleneğine bırakmıştır” (Aslan, 2008: 176).

Ozanlıktan âşıklığa geçişi bu şekilde ifade eden Aslan devamında kökeniyle İslamiyet sonrası dönemi ilişkilendirerek yaşanan değişimi şöyle izah etmiştir: “Bu edebi geleneğin temsilcileri için âşık adından başka yaygın olarak saz şairi ve halk şairi gibi terimler de kullanılır. Bunlar aynı anlamda kullanılan kavramlardır. Âşık, saz şairi ve halk şairi kavramlarının ayrı ayrı belirleyici, ayırıcı veya sınırlayıcı hiçbir özelliği ve tanımı yoktur. Ancak halk şairi daha genel bir kavramdır. Âşıklar ve saz şairleri ile birlikte, halk arasında sazsız türkü söyleyen kimselerle (ehli dil), belli bir öğrenim görmüş hem hece hem de aruz ölçüsüyle şiir yazan ve saz çalmayan ‘kalem şairleri’ni de genel anlamda halk şairi olarak adlandırılır. Elimizdeki bilgi ve belgelerden, geleneğin ilk dönemlerinde âşıklar arasında okuma yazma bilenlerin sayısının oldukça düşük olduğu anlaşılmaktadır. Toplumun sosyal ve ekonomik gelişim düzeyine paralel olarak âşıklar arasında okuma yazma bilenlerin sayısı giderek artmış ve çağımızda okur yazar olmayan âşık kalmamıştır. Hatta günümüzde az veya çok, okul eğitimi (ilk ve orta öğretim) görmüş olan âşıkların sayısı da az değildir” (Aslan, 2008: 176).

Ozanlık geleneğinden İslamiyet’in etkisiyle âşıklığa geçilen ve yaklaşık 16.yy’a kadar süren bu ara süreç hakkında pek bir kaynak bulunmamaktadır. Bu durumun sebepleriyle ilgili de yine farklı görüşler mevcuttur: “Bugüne kadar âşık edebiyatının tarihi konusunu ele alan bazı araştırmacılar 16. yüzyıldan önce yetişmiş âşıklar hakkında bilgi olmadığını bu devirlerden elimize cönk ve diğer evrakların geçmemesine bağlarlar. Kanaatimizce olmayan bir geleneğin hiç olmamış olan cönklerinin bulunmasını veya bulunmayışına hayıflanmaktan başka bir şey değildir bu eğilim. Nedeni ise âşık tarzının kesinlikle 16. asırda teşekkül etmeye başlayıp 17. yüzyılda oluşumunu tamamlayan bir gelenek olmasıdır” (Çobanoğlu, 2000: 129).

2.2. Âşık Edebiyatı

Yapmış olduğumuz araştırma doğrultusunda edindiğimiz ozanın âşık rolüne dönmesindeki en kati yargı, İslamiyet etkisi ve yaşanan kültür değişimidir. Bu etmene ek olarak Türkler için yerleşim yeri olarak son durağın Anadolu olması ve âşık edebiyatının

başlamasının da halkın yavaş yavaş bu coğrafyaya yerleştiği dönemlere denk geliyor olması önemli bir faktördür. Âşıklığın günümüze kadar gelişen seyri ve önemli temsilcilerine değinmeden önce âşık kavramı ve âşık kavramının karşılığı olan tip üzerine birkaç görüş aktarmakta fayda görüyoruz.

Konuyla ilgili olarak Ensar Aslan, ortamsal değişime dikkat çekerek âşık edebiyatının başlangıcına yönelik şunları ifade etmiştir: “İslam kültürünün etkisiyle, 15. yüzyılın başlarından itibaren gelişen yeni inanç ve düşünce sistemleri, toplumun sosyo-kültürel yapısını derinden etkilemeye başlamıştır. Halkın sözlü kültür üretme ve yayma mekânları olan kahvehaneler, asker ocakları ve mistik düşünceyle halk kültürünün harmanlandığı tekkeler, âşık edebiyatının ve âşık tarzı kültür geleneğinin alt yapısını oluşturan kurumlar olmuştur. Bu kültür ve düşünce ortamları içerisinde kişi ve ürün bazında kural, kaide ve prensiplerini belirleyerek kurumsallaşan ve kendine has geleneksel bir yapı kazanan âşık tarzı, günümüze kadar varlığını sürdürmüştür” (Aslan, 2008: 191).

Âşık edebiyatı ile ilgili farklı ve önemli bir görüş de Erman Artun’dan aktarmakta fayda görüyoruz: “Âşık edebiyatı, ozan-baksı edebiyatı geleneğinin İslamiyet’ten sonra tasavvufi düşünce; Osmanlı yaşama biçimi ve kabulleriyle birleşmesinden doğmuştur. Önceleri dinî-tasavvufi halk edebiyatı olarak gelişen Türk edebiyatı 15. yüzyılın sonlarından sonra sosyal ve politik nedenlerden dolayı yeni bir oluşum içine girerek, âşık edebiyatı olarak şekillenmeye başlamıştır. Bunda üç süreç etken olmuştur. Bunlar: Kutsallıktan arınma, kültürel farklılaşma ve halkın yeni coğrafyada yerleşik düzenle bireyselleşmesidir” (Artun, 2011: 2).

M. Fuat Köprülü, *Edebiyat Araştırmaları* adlı eserinde Türklerin İslamiyet’i kabul edip Anadolu’ya yerleştiği dönemde ozanlık geleceğinin köklü olmasına rağmen Anadolu ve çevresinde neden bir duraklama dönemine girdiğine yönelik detaylı bir açıklamada bulunmuştur. Bu açıklamasını özetlemek gerekirse Türklerin İslam etkisiyle Arap ve özellikle İran kültürünü aşırı benimsediklerini, bu yüzden de günümüzde divan edebiyatı olarak adlandırdığımız edebiyat için halktan uzak hatta halkın değerlerini aşağılayan daha çok saraya yakın, ağır ve anlaşılmasız bir dil ile kendi kültürüne sırt çeviren şairlerin, halk ve halkın edebiyatına yabancı olmasından yakınmaktadır. Bu yabancılık ve Acem kültürü düşkünlüğü ozanlık geleneğinin tam tersi durumda hareket etmesiyle âşıklık ve âşık

edebiyatı gelişiminin önüne büyük bir engel çıkarmıştır. Şair ve yönetici kadrosunun bu Acem kültürü düşkünlüğü yer yer halka ve onun ortaya koyduğu eserlere hakaret ve onları hor görme derecesine ilerlemiş, âşıklık ve âşık edebiyatı da en azından 19. yüzyıla kadar tüm etkinlik ve üretimini bu dışlanmanın gölgesinde sürdürmüştür (Köprülü: 1989: 188).

Umay Günay'a göre, Türk edebiyatı, İslamiyet'in kabulünden ve orta devir Türk tarihindeki siyasî ve sosyal gelişme ve değişmelerden dolayı iki farklı tarzda gelişme göstermiştir. Arap-Fars edebiyat geleneklerine dayalı olarak başlatılan, gelişme süreci içinde millileşen divan edebiyatı ve Türklerin ilk milli edebiyat geleneklerine bağlı gelişen, yeni unsurlarla zenginleşen halk Edebiyatı. (Günay, 2005: 39). Günay'ın bu görüşünün devamında Köprülü'yle paralel olarak halk edebiyatının kaynağının ve divan edebiyatıyla örtüştüğü hatta bazı bölümlerde ondan beslendiğini, divan edebiyatının ekinliğinin daha fazla olduğunu ifade etmektedir.

Âşıklık için yeni bir köklü kültür değişimi yaşanmadığı dönemlerde gelenek Anadolu ve Azeri sahasında gelişimini sürdürmüş ve 15-16. yüzyıllarda edebiyat oluşturacak boyuta gelmiştir. Âşıklığın Anadolu'ya girişi ile ilgili şu hususları hatırlatmakta fayda görüyoruz. Âşıklık elbette öncesinde ozanlık, daha öncesinde şamanlık ve daha eskiye götürülebilen bir kültürdür. Fakat İslamiyet etkisi ve Anadolu'da yerleşik hayatın başlamış olduğu dönemle farklı bir boyut ve içerik kazanarak gelişimine devam etmiştir. Köprülü'nün aktardığı ölçüde Arap-İran edebiyatı ve kültürü etkisinde kaldığından beklenen veya tahmin edilen ilerlemesini sürdürememiş olsa da yok olma karşısında direnişine devam etmiştir. Günümüzde ve günümüze yakın dönemde yapılan çalışmalarla âşıklığın oluşturmuş olduğu edebiyat ile ilgili ilk örnekler 15. ve 16.yy'lara tekabül eder ve çoğu araştırmacı bunun daha da öncesi olduğu konusunda hemfikirdir. Mutlak ve müstakil bir edebiyat olarak 16. yy. ise çoğu kaynakta âşık edebiyatının başlangıcı kabul edilmiştir.

Âşık edebiyatı ilk örneklerini verdiği tarihten günümüze gelene kadar her yüzyılda belli başlı değişim ve gelişim yaşamıştır. Artun'a göre, âşık edebiyatının temel özelliklerinden en önemlisi sözlü oluşudur. Bu yönüyle anonim Türk edebiyatı geleneğinin birçok özelliğini taşır. Sözlü geleneğinin kural ve ilkelerine âşık da bağlıdır. Âşıklık geleneğinde söz heceyle tartılır, dörtlük içinde anlamsal bir bütünlüğe kavuşur, dize başı ve

sonu kafiyelerle ritim kazanır. Âşık edebiyatı ürünleri şiir ve anlatı türü olarak ikiye ayrılır. Âşıklar Anadolu'da toplumsal ve tarihsel olaylar karşısında epik; bireysel olgu ve durumlar karşısında da lirik bir söyleyiş geliştirmişlerdir. Âşık bir aktarmacıdır, önce gelenekte usta malı diye adlandırılan usta âşıkların ürünlerini söyler, sonra dili çözüldüğünde âşıklık geleneği çerçevesinde kendi şiirlerini söyler (Artun, 1996: 15'ten akt. Artun, 2011: 1).

Âşık edebiyatının başlangıcı kaynakları ve bağlı olduğu edebiyat anlayışı hakkında birçok araştırmacıdan daha farklı görüşler aktarmak mümkündür fakat konuyu dağıtmamak için ve fikir vermesi açısından bu kadarının yeterli olduğu kanısındayız. Âşıklık, ozanlık veya halk şairliği, geleneğin yaşatılması amacıyla gücünü ve malzemesini halktan alarak gelişim seyrini yüzyıllarca sürdürmeyi başarmıştır. Âşıklıkla ilgili dönemsel değişimler bilim camiası tarafından genellikle yüzyıl arayla sınıflanmış ve buna göre de dönemlere ayrılmıştır. Bu dönemlerin başlangıcı ve bitişi kimi çevrelerce ihtilafli olsa da eldeki somut kaynaklardan yola çıkarak incelemeyi 16. yüzyıldan başlatmayı tercih ettik.

16. yüzyılda âşık edebiyatının başlangıcı için Fuad Köprülü 16. ve 17. yy. âşıklık geleneğini birlikte ele almış, âşiklarda halk edebiyatı unsurlarının fazlalığına değinmiştir (Köprülü, 1989). Diğer yandan Erman Artun şunları aktarmıştır: “16. yüzyılda aşk, kahramanlık, tabiat ve düşünceye ait konuların yanı sıra yerleşik hayata ait özellikler de tablolar halinde âşık tarzı şiire girmeğe başlamıştır. Âşık tarzı edebiyat Osmanlı toplumunun Anadolu'daki köklü kültür ve yapı değişikliğine uğraması sonucu oluşmuştur. Büyük şehirlerin çevresinde oluşan üst kültür mimaride, müzikte, edebiyatta yeni bir bakış açısı, yeni bir yaşam tarzı ve yeni bir zevk oluşturmuştur. Anadolu'da köy ve konar göçer çevrelerde İslami kültür etkisiyle Orta Asya Türk kültüründen farklı, fakat büyük şehirlerin etrafında oluşan üst kültürü de yakalayamayan bir kültür oluşmuştur. Âşık tarzı şiir ile divan şiiri aynı kültür kaynaklarından beslenmelerine rağmen kültür ve şiir çevresi farklılığından dolayı iki ayrı disiplin ortaya çıkmıştır” (Artun, 1996: 16-17).

Artun'un bu dönemde İslam etkisinde olan ve bazı ortak noktaları paylaştığı divan edebiyatı geleneğinin âşık edebiyatıyla kaynak ortaklığı hakkındaki fikirleri de dikkate değerdir: “Aynı kültür kaynağından beslendikleri için divan ve âşık tarzı temsilcileri aynı mazmun, mecaz ve benzetme öğelerini küçük değişiklikler yaparak ortaklaşa kullanmışlardır. Benzetme ögesinin çerçevesini milli kültür ve halkın beğenisi belirler. Âşıklar ortak benzetmeler dışında kendilerine özgü benzetmeler kullanmışlar, divan şiiriyle

ortaklaşa kullandıkları motifleri âşık tarzı halk edebiyatı geleneğine uygun bir şekilde işlemişlerdir. Âşıkların şiir çevresi, kültür ve beğeni farklılığı nedeniyle klasik edebiyatın şiir çevresinden ayrılır. Âşıklar, tabiatı, insanı ve olayları konuşma dilimizin rahatlığı içinde özgün imgelerle anlamlandırırır” (Artun, 1996: 17).

Dönem için Alptekin ve Sakaoğlu ise şunları belirtmişlerdir: “Bu yüzyılda, âşık edebiyatı alanında verilen ürünlerden önemli bir bölümü günümüze kadar gelebilmiştir. Artık adlarını bildiğimiz sanatkârların şiirleri elimizdedir. ...Âşık edebiyatının önde gelen adlarını şöylece sıralayabiliriz: Armutlu, Bahşi, Çırpanlı, Geda Musli, Hayali, Köroğlu, Kul Çulha, Kul Mehmet, Kul Piri, Oğuz Ali, Ozan, Öksüz Dede. Bunların bir bölümünün elimizde birer şiiri vardır ve bu şiirlerdeki olaylara bakarak âşıkların yüzyıllarını belirleyebilmekteyiz. Bu olaylarda, daha çok âşıkların deniz seferlerine katılmaları veya komutanlarının ölümleriyle ilgili olarak görülmektedir” (Alptekin ve Sakaoğlu, 2008: 21).

Bu dönem için genel mahiyette bir çerçeve çizilebilir için yine Köprülü'nün şu ifadeleri dikkate değerdir: “XVI. asır saz şairlerinin eserlerini umumî ve mukayeseli bir surette tetkik edince, bu şiir tarzının bu asır esnasındaki tekâmülü hakkında şu neticelere varıyoruz: İlk zamanlarda asıl halk edebiyatı unsurları, gerek esasta, gerek şekilde çok kuvvetlidir; dil tamamiyle halk dilidir; ifade şekli, tabirler, mecazlar, halk türkülerinde gördüğümüz birtakım hususiyetleri ihtiva eder; 8 hece vezninin sekizlisi eski halk edebiyatı ananelerine tamamiyle uygun olarak, çok kullanılır, bu asrın ikinci yarısından başlayarak, klâsik edebiyat ve tasavvufi halk edebiyatı tesirleri süratle kendini göstermeğe başlar; Arap ve Fars kelimeleri ve yabancı terkipler çoğalır. Üslupta, mecazlarda, klâsik edebiyat nüfuzu gitgide daha bariz bir şekil alır; aruz ile yazılan ve klâsik murabba şeklinde tertip olunan divanlar da yavaş yavaş saz şairleri tarafından kullanılmağa başlar” (Köprülü, 2004: 58).

Dönemin başında ve daha önceki dönemlerde devam eden âşıklık bu dönemde elde edilen belgeler aracılığıyla daha belirgin bir hal almıştır. Temeli daha eskilere dayandığı için bu dönemdeki ilk örnekler daha olgun yapıda karşımıza çıkar. Dönemin başında, ortasında ve sonunda kendi içinde üslup, şekil ve içerik açısından küçük değişimlere rastlanmaktadır fakat genel hatlarıyla halkın yaşamış olduğu İslam kültürü etkisi ve halk arasındaki sınıf farklılığı divan geleneğinin beslenmesine daha fazla katkı sağlamıştır.

İslam etkisi ve tasavvufi tarikat çevrelerinin Anadolu’da yaygın oluşu âşıkların mahlaslarından konularına ve bazen üsluplarına kadar etki etmeyi başarmıştır. Bu dönemde âşıklar ve hitap ettikleri kitle de birbirlerini beslemiş ve dönemin sonlarına doğru âşıkların kendilerini ispat çabaları onları divan geleneğine yaklaştırmaya başlamıştır. Konu ve içerik olarak kendi kaynaklarından kopmamakla beraber bu dönemde âşıkların divan şiiri türlerinde de eser verdikleri görülür. Âşıkların bir kısmı bu denli bir kayma yaşamış olsa da genel itibariyle gelenek, bu dönemi gelişip büyüyerek geçirmiştir diyebiliriz.

Bu yüzyıldan sonra 17. yy. için âşıkların geleneği temellendirmesi üzerine Erman Artun şunları ifade etmiştir: “17. yüzyılda âşık edebiyatı gelişimini tamamlamıştır. Bu yüzyıl âşık edebiyatı için altın çağdır. Osmanlı Devleti’nin geniş sınırları içerisinde binlerce âşık yetişmiştir. Bu âşıkların bir bölümü, orduyla birlikte savaşa katılarak askerlerin cesaretini arttırdığı gibi diğer zamanlarda da onları eğlendirmiştir. Âşık edebiyatı, 17. yüzyılda sınırları belirlenmiş, gelenekleri oluşmuş, kendine özgü kuralları yerleşmiş bir olgunlukla karşımıza çıkar. Bu yüzyılda âşık edebiyatı ürünlerinin nicelik bakımından önemli bir düzeye geldiği, nitelik yönünden ise zirveye ulaştığı görülür. Bir yandan sade halk diliyle ürün veren Kayıkçı Kul Mustafa ve Ercişli Emrah gibi âşıkları, diğer yandan klasik edebiyatın etkisiyle aruzlu şekillerde örnekler veren Âşık Ömer ve Gevherî’yi yetiştiren 17. yüzyıl, âşık edebiyatında bir genişleme ve yayılma çağıdır. Bu yüzyılda âşıklık geleneği farklı kitlelere yayılarak ilgi alanını genişletmiş, biçim ve tür konusunda önemli açılımlar göstermiş, âşık kahvehanesi ve fasıl geleneği oluşmuştur. Âşıklar, divan edebiyatının dil, beğeni ve sanat anlayışına özenmişlerdir. 17. yüzyılın Osmanlı asker ocaklarından yetişen âşıklar daha fazla kahramanlık temalarına şiirlerinde yer vermişlerdir. ...17. yüzyılda âşıkların en büyükleri yetişmiştir. Âşıklık geleneği bu yüzyılda gelişerek şekilde, türde, konuda mükemmeli yakalamıştır. Âşıklar, âşıklık geleneği kurallarını belirleyerek bunlara uyulmasını sağlamışlardır. 17. yüzyılın ikinci yarısından sonra görülen diğer âşıklarsa daha çok büyük yerleşim merkezlerinde yaşamış divan şiirinin çevresinde bulunmuş âşıklardır. Bunların en önemli temsilcileri; Âşık Ömer, Gevherî ve Katibî’dir. Aruz ölçüsü bildikleri gibi, belli ölçüde öğrenim görmüşlerdir. Aralarında saz çalmayı bilmeyenler bulunsada genellikle saz çalarlar. Bu dönemde bazı divan şairleri hece ölçüsüyle şiir yazmayı denemişlerse de divan edebiyatının âşık edebiyatı üzerin de etkisi daha fazla olmuştur” (Artun: 2019: 266-267).

Bu yüzyıl ile ilgili Ensar Aslan'ın aşağıdaki görüşleri de önem arz etmektedir: “Halk şairleri, İslam kültürünün ve tasavvufun etkisiyle çeşitli ürünlerinde, maddi konuların yanında ilahi aşkı, inanışları ve manevi motifleri de yoğun olarak işlemişlerdir. Şehir kültürü çevrelerinde yaşayan âşıklarla tekke ve tarikat ortamlarında yetişen âşıklar ürünlerinde, klasik kültürün ve tasavvufun etkisiyle, Arapça, Farsça sözcüklerle, kavram ve terkiplere çokça yer vermişlerdir. Divan şiirinin mazmun, imge, mecaz, benzetme ve çeşitli sanat öğelerini, konuşma dilinde, kendi söyleyiş, tarz ve geleneklerine uydurarak kullanmışlardır. Âşık Ömer'le başlayan, âşık tarzında divan edebiyatı nazım şekillerini kullanma akımının yaygınlaşmasıyla, klasik şairlere özenen birçok âşığın halk şiiri tarzının dışına çıkarak aruzu denedikleri ve divan şiirinin nazım biçimlerini kullandıkları dikkati çeker. Bu yüzyılda, elimizde bulunan eserleri, edebi kişiliği ve etkileri bakımından önde gelen halk şairleri; Âşık Ömer, Gevheri, Kayıkçı Kul Mustafa, Kul Mehmet, Kuloğlu, Ercişli Emrah, Katibi, Âşık Halil, Öksüz Âşık ve Keşfi'dir” (Aslan, 1996: 208).

Âşıklık bu dönemde bir önceki döneme göre oldukça ilerleme göstermiş ve kimi araştırmacılar tarafından âşıklığın altın çağı olarak nitelendirilmiştir. Bu dönemde divan şiiri biçimlerine olan merak ve bu ürünlerin halk şairleri tarafından kullanımı artmıştır. Divan şiir geleneği ve halk şiiri aynı kaynağı hatta motifleri kullanmalarına rağmen iki gelenek arasındaki dil, üslup ve hitap edilen kitle farklılığı âşıkların daha sade dil tercihlerinden dolayı halk nezdinde daha dikkate değer bir hal almıştır. Diğer dönemlerde hatta Orta Asya'da görüldüğü üzere yaşam şartları ve bağlı olunan devletin siyasi durumu ürünlerin çeşidi ve içeriği konusunda farklı bir tercih noktası yaratmıştır. Bu dönem Osmanlı'nın savaş alanında aktif bir rol sergilemesinden dolayı âşıkların önemli bir kısmının asker kökenli olmaları dikkat çekicidir. Âşıklar içinde dönemin ve bazı araştırmacılara göre geleneğin en güçlü âşıklarının bu yüzyılda yetişmiş olmasına rağmen divan âşıklarına benzeme eğilimi artmış ve kimi bu gelenek için ürün vererek kimi dilini ağırlaştırıp geleneği bu şekilde sürdürerek döneme ve âşıklık geleneğine farklı bir yenilik ve zenginlik katmıştır. Dönemle ilgili bir diğer önemli nokta da eldeki ilk şairnamenin bu dönemde Âşık Ömer tarafından oluşturulmasıdır. Bu şairname çoğu araştırmacı için hala bir kaynak niteliği taşımaktadır.

Dönemin siyasi olaylarının yanında geleneğin gelişimi ve değişimi neredeyse her yüzyılda farklılık göstermiştir. 17. yüzyıl için en olgun devir tabiri kullanılırken 18.

yüzyılda gelenek için değerlendirmeler farklıdır: “18. yüzyılın âşıkaları siyasal tarihimize önemli olaylar olmasına rağmen 17. yüzyıldaki usta âşıkaların gücüne ulaşamamışlardır. Âşık edebiyatı gerilemeye başlamıştır. Buna rağmen âşıklar, divan şairlerine göre daha canlı daha hayati konulara yönelen şiirler yazmışlardır” (Artun, 2011: 4). 18. yüzyılda divan şiirinin zirve yıllarını yaşaması, tekke şiirinin önemli temsilciler çıkarması, mahallileşme cereyanı vb. etkilerle, her ne kadar sayı bakımından pek çok aşığa rastlansa da edebi kişiliği açısından önemli sayılabilecek aşıklara pek rastlanmamaktadır. Bu yüzyılda imparatorluğın içeride ve dışarıda yaşadığı birtakım sıkıntılar, savaşlar, âşık şiirinde işlenmiştir. Bu yüzyılın önde gelen âşıkaları Ravzi, Hocaoğlu, Hükmi, Katibi, Derviş Musa, Levni, Kıymeti, Şermi, Neşeti, Abdi, Kamil, Nuri, Âşık Sadık, Bursalı Âşık Halil, Âşık Ali, Deruni, Âşık Ravzi, Bağdadi, Küşadı, Talibi, Sım, Âşık Civan, Âşık Mecnun ve Âşık Vartan’dır (Yolcu, 2019: 329).

Âşık edebiyatının duraklama belki de yükselme içindeki fetret devri olarak adlandırılan bu yüzyılın bir önceki yüzyılın gölgesinde kaldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu dönemdeki âşıkaların divan şiiri özentilerinin artması ve devletin siyasi olarak içinde bulunduğu durumdan dolayı 17. yüzyıldaki kadar meşhur bir âşık bulunmamaktadır. Âşıkaların bulunduğu çevreye göre şiir içeriklerinde değişiklikler görülmektedir. Savaş ortamında olan ocak kökenli âşıkaların daha çok destan ağırlıklı, köy kasaba gibi küçük yerlerde yaşayanlarınsa daha çok bireysel konularda ürünler ortaya koydukları bilinmektedir. Gelenek kendi içinde yayılmasını ve üretimini devam ettirmesine karşın akılda kalıcı bir âşık ve eser ortaya çıkaramamıştır.

İnişli çıkışlı bir görüntü sergileyen âşıklık geleneği için duraklama döneminde sonra 19. yüzyılda gerek kaynak artışı gerekse biriken gelenek tecrübesiyle daha verimli daha velut bir döneme geçilmiştir. Sakaoğlu ve Alptekin dönemin önemli temsilcilerini aşığıdaki gibi değerlendirmiştir: “Âşık edebiyatı alanında pek çok güçlü adı görebiliyoruz. Bunlardan bazıları alanın önde gelen temsilcileri arasında yer almıştır. Âşık Şem’i, Âşık Şenlik, Âşık Tahiri, Bayburtlu Celali, Tokatlı Ceyhuni, Dadaloğlu, Deli Boran, Dertli, Erzurumlu Emrah, Gedai, Kâmili, Kusuri, Mesleki, Minhaci, Ruhsati, Serdari, Seyrani, Silleli Sururi, Sümmani, Tokatlı Nuri, Bayburtlu Zihni” (Alptekin ve Sakaoğlu, 2008: 98).

Köprülü ise dönemin gelişimini mahallileşmeyle ilişkilendirerek şunları ifade etmiştir: “XVI.-XVIII. asırlar zarfındaki inkişafını takip ettiğimiz Âşık edebiyatı, XIX. asırda, türlü amiller tesiriyle, büyük bir ehemmiyet kazandı. Bir taraftan, klâsik edebiyat çerçevesi içinde gittikçe daha ziyade kuvvetlenen mahallileşme cereyanının da tesiriyle, yüksek sınıf arasında daha mühim bir yer tutmağa başladığı gibi, diğer taraftan da, klâsik edebiyatın cazibesine her gün daha fazla kapılarak, halk zevkinden gittikçe uzaklaşma temayülünü gösterdi” (Köprülü, 2004: 469).

Bu dönemle ilgili meselenin bir diğer önemli noktası ise âşıklık kollarıdır. Bu dönemde şekillenmiş olan âşıklık kolları ve dönemle ilişkisi üzerine Erman Artun şunları aktarmıştır: “19. yüzyılda en dikkati çeken olaylardan biri de Âşık edebiyatı kolu adını verdiğimiz usta-çırak ilişkileridir. Tekkelerin kurulduğu ve geliştiği şehir ortamlarında âşıkların usta-çırak ilişkileri içinde, tekke ve medrese kültürüyle yoğrulmuş 19. yüzyıl sonlarına kadar geleneksel tavırlarını sürdürdükleri görülmektedir. Medrese ve tekkelerin devam ettirdiği İslam kültürü, 19. yüzyılda âşıkların devam ettirmeğe çalıştıkları edebi geleneğin zayıflayarak güç kaybetmesini önleyememiştir. Yeniçeri ocaklarının kapatılması tekkelerin zamanla işlevlerini yerine getiremez duruma düşmeleri ve daha sonraları kapatılmaları nedeniyle âşıkların yetişme kaynaklarından çoğu ortadan kalkmıştır” (Artun, 1996: 20).

Durağan geçen bir dönemden sonra kimi âşıkların isimlerinin ve eserlerinin unutulmasından dolayı bazı âşıklar bu soruna kendilerince önlemler almışlardır. Bu durumu Ensar Arslan şöyle değerlendirmiştir: “Bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu'nun her tarafında âşıkların çoğaldığını şehir, köy ve obalarda, askeri sınıflar arasında bir saz şairinin yetiştiğini görüyoruz. Toplumun kültür düzeyinin yükselmesi ve buna bağlı olarak saz şairlerinin çoğunun okuma yazma öğrenmesi, bu dönemden günümüze ulaşan ürün sayısının artmasına neden olmuştur. Ayrıca, eski dönemlerde yaşamış meslektaşlarının sözlü gelenek yoluyla aktarılan şiirlerinin unutulup kaybolduğuna şahit olan saz şairlerinde kendi ürünlerini yazarak korumak bilinci oluşmuştur. Erzurumlu Emrah, Konyalı Şemî ve Bayburtlu Zihni gibi bazı halk şairleri divan şairlerinden esinlenerek veya onlara özenerek şiirlerini kaydetmek suretiyle, divanlar, divançeler ve cönkler oluşturmuşlardır” (Arslan, 2008: 227-228).

Dilaver Düzgün de bu dönem için klasik şiir yatkınlığının yanında icra ve kaynak açısından önemli bir noktaya değinir: “XIX. yüzyılda yaratma ve icra zemini olarak yazılı ortamın daha fazla kullanılmaya başlandığını görüyoruz. Cönk ve mecmua sayısının fazlalığıyla dikkat çeken bu yüzyıldan günümüze ulaşan âşık edebiyatı ürünlerinin sayısı da fazladır. Ayrıca âşıkların bir kısmı, klasik şairlerinkine benzer bir biçimde divan tertibine yönelmişlerdir. Erzurumlu Emrah, Silleli Süruri, Konyalı Şem'i, Yozgatlı Fenni, Yozgatlı Zari ve Bayburtlu Zihni, divan tertip eden ve/veya divanları yayımlanan âşıklar arasındadır” (Düzgün, 2011: 296).

19. yy. âşıklığı için dikkat çekici ilk nokta divan şiir geleceğinin gerilediği bu dönemde âşıklığın milliyetçi görüşlerin de etkisiyle daha ön plana çıkmasıdır. Bu dönemde etkisini kaybeden divan geleneği dünya genelindeki öze, milli değerlere dönüş akımından etkilenerek dilde sadeleşme yoluna gitmişse de kayda değer bir başarı elde edilememiştir. Bu dönemde âşıklığı ön plana çıkaran ve canlı tutan önemli noktalardan biri ise âşıkların saray etrafında hatta bazen doğrudan padişah himayesinde icralarını sürdürmüş olmalarıdır. Mahallileşme ve Tanzimat dönemi sadeleşme rüzgarını arkasına alan âşıklık geleneği, en velut dönemlerinden birini yaşayarak geleceğe sayısız eser bırakılmasına ortam hazırlamıştır.

Dönem için değinilmesi gereken bir diğer mesele ise bazı âşıkların, ilk örneğini Âşık Ömer’de gördüğümüz şiirlerin yazarak kayıt edilmesi meselesine eğilmiş olmalarıdır. Bu durum geleneğin ilk dönemlerinde yaşanan kaynak sorununu da ortadan kaldırmak adına önemlidir. Bu dönemde Âşıklığın o zamana kadarki en geniş imkanlara sahip dönemi olsa da gelenek için olumsuz etki yaratacak durumlar da gerçekleşmiştir. Bunlardan en önemlisi asker âşık veya ocak aşığı olarak adlandırılan Yeniçeri bünyesindeki âşıkların ocak kapandıktan sonra dağılması ve eskisi gibi örgütlenememiş olmalarıdır. Şehir çevresinde icrada bulunan âşık sayısı ve örgütlenme olumsuz etkilense de bu durum geleneği daha kırsal coğrafyalarda sürdüren âşıklar için pek önem teşkil etmemiştir.

Âşıklık geleneği için her geçen yüzyıl alan, kaynak ve imkanlar genişlemiş bu imkân çeşitliliği bazen olumlu bazen de olumsuz etkiler doğurmuştur. Gelenek için en önemli dönemlerden biri sayılan 20. yüzyıl için bu dönemi ana hatlarıyla açıklayabilecek birkaç görüş aktarmakta fayda var. Dönemin siyasi ortamına açıklık getiren Ensar Arslan

âşıkların değişimiyle ilgili şunları ifade etmiştir: “Toplumdaki değişim ve gelişmelere ayak uydurarak yeni arayışlara giren âşık tarzı, özellikle tür ve içerik bakımından kendisini yenilemeye çalışmıştır. Alafranga yaşam tarzı, ilk dönemlerde saz şairleri eleştirilerinin hedefi olmuş, destan ve koşmalarında kişiler, olaylar ve yenilikler acımasızca yerilmiş ve alay edilmiştir. Daha sonra, kendilerine sosyal ve ekonomik yönden daha iyi olanak sağladığını anlayan saz şairleri, yenilikleri benimseyerek toplumsal değişime ayak uydurmak zorunda kalmışlardır” (Aslan, 2008: 243).

Devamında âşıkların icra ortamındaki değişimlere değinen Arslan, âşıklara ozan sıfatının verilmesine de açıklık getirmiştir: “Bu zamana kadar saz şairlerinin gelirleri çoğunlukla kahvehanelerde veya köy meclislerinde toplanan bahşişe dayanmaktaydı. 1950’li yıllardan itibaren köylerini bırakıp kent varoşlarına göçen insanların geleneksel yaşam tarzlarına ters düşen kent yaşamını, geçim sıkıntısını, gurbet acısını ve köy özlemini yanık ezgilerle plak ve kaset yapan kimi saz şairlerinin önemli sayılabilecek maddi gelirler elde ettiklerini görüyoruz. Ancak plak ve bantlara okunan bu tarz koşma ve destanların içerik ve ezgi bakımından âşık tarzı söyleyişlerden farklı olduğu dikkati çeker. Çünkü saz şairinin dinleyici ortamı değişmiştir. Elektronik araçlarla toplumun bütün kesimlerine seslenebilmektedir. Saz şairinin, temsil ettiği geleneksel tarza bağlı kalmadan söylediği bu ezgilerinde serbest ve özgür bir söyleyiş vardır. Çoğu zaman saz şairliğini bir yana bırakarak sahne sanatçılara ve türkücülere özendiği ve onlar gibi davrandığı görülür. Hatta bir zamanlar kendilerini bu değişime o kadar kaptırmışlardı ki, adlarını bile değiştirmekte sakınca görmemişlerdir. Beş yüz yıllık ‘âşık’ adı değişerek ‘ozan’ hatta ‘halk ozanı’ olmuştur. ...Ancak tespitlerimize göre bu adlandırma âşıkların kendileri tarafından değil, 1960’lı yıllarda Türk dilinin sadeleşme süreci içerisinde aydın şairlerin hem kendileri, hem de âşıklar için yaptıkları bir yakıştırmadır” (Aslan, 2008: 242).

Yüzyılın âşıkları, şiirlerini çeşitli iletişim araçlarıyla geniş kitlelere ulaştırmışlardır. Bu anlamda gelenekte bir dönüşümden söz etmek mümkündür. Bu yüzyılın ilk yarısındaki âşıkların şiirlerinde Mustafa Kemal ve silah arkadaşları, devrimler, vatan sevgisi gibi konular işlenmiştir. Bu yüzyılda ülkemizin belirli yerlerinde (Doğu Anadolu, İç Anadolu, Çukurova) âşıklık geleneği canlılığını korumuştur. Pek çok âşığın şiiri bestelenmiş ve bu eserler popüler kültürün hizmetine sunulmuştur. Âşıklar, bu yüzyılda kahveden çıkmışlardır. Yani gelenek eski kalıplarından çıkmış, modern çağın olanaklarıyla uyumlu

hale gelmiştir. Yüzyılın ikinci yarısında âşık şiirinde politik söylem ve siyasallaşma görülmektedir (Yolcu, 2019: 330).

Erman Artun bu dönemde âşıklığın gerilediği düşünmüş ve görüşünü şöyle açıklamıştır: “XX. Yüzyıldan itibaren âşıkların ordudaki görevlerine son verilmesi ve tekkelerin kapatılmasıyla, âşıklar koruyucularını kaybetmişlerdir. Bu nedenle Âşık edebiyatı, bu yüzyılda gerileme süreci içine girmiştir. Aydın çevrelerde, Batı edebiyatı örnek alınarak geliştirilmeye çalışılan yeni edebiyat anlayışları da bu süreci hızlandırmıştır” (Artun, 1996: 21).

Dönemin genel hatlarını çizmeye çalıştığımız bu görüşlerle beraber Saim Sakaoğlu ve A. Berat Alptekin’den dönemin öne çıkan âşıklarını aşağıdaki gibi sıralamışlardır: Âşık Mehmet Yakıcı, Âşık Huzuri, Âşık Veysel Şatıroğlu, Karamanlı Gufrani, Posoflu Zülali, Kağızmanlı Hıfzi, Ali İzzet Özkan, Âşık Ferrahi, Bayburtlu Hicrani, Davut Sulari, Habib Karaaslan, İlhami Demir, Posoflu Müdami, Talibi Coşkun, Murat Çobanoğlu, Beyani, Abdülvahap Kocaman, Ali Çatak, Gamgüder, Hasreti, Sefil Selimi, Halil Karabulut, Muzafer Çağlayan, Kemali Bülbül, Âşık İhsani, Mustafa Ruhani, vb. (Alptekin ve Sakaoğlu, 2008).

Âşıklığın imkan genişliğinin yanında âşık araştırması için de oldukça çeşitli olan bu dönemde farklı araştırmacılar tarafından gerek bölgesel gerekse ulusal çapta birçok araştırma ortaya konulmuştur. Bu dönem araştırmalarında en çok üzerinde durulan mesele aşığın icra ortamı ve dijitalleşme olmuştur. Dijitalleşme insanların yaşam şartlarının önemli değişimlere uğradığı, dönemin milliyetçilik akımının etkisi ve buna benzer birçok etken ışığında hem bireysel hem de sanatsal olarak âşıklığın değişimine, bazen ilerlemesine bazen de gerilemesine sebep olmuştur. Kişisel olarak âşıklık becerisinin yanında bu dönemde yukarıda saydığımız durumları göğüsleyip bu değişimi gelişime çevirebilen âşıklar maddi ve manevi olarak kazançlı çıkmışlardır. Geleneğe akseden bu gelişim ortamı kimi çevrelerce doğru ve bozulmuş olarak karşılanırsa da genel olarak âşıklığa farklı bir boyut kazandırdığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Destan geleneğinden gelen aşığın 19. ve 20. yüzyılda gittikçe bireyselleşmesi ve bunu doğal olarak eserlerine yansıtması bu dönemde kaçınılmaz bir durum olarak

görülmektedir. Âşıkların bir kısmı bu dönemde bireyselliğin yanına toplumsallığı da eklemiş ve halkın sorunlarını dile getiren bir elçi rolünü üstlenmiştir. Bu dönemdeki gelişmeler kimi araştırmacılar tarafından âşıklığın gerilediğini hatta bitmeye dönük olduğunu ifade etseler de tabii bazı eksikliklerle birlikte âşıklık 21. yüzyılda da geleneği sürdürecektir. Âşıklar ve çıraklar yetiştirmeye devam etmektedir. Görmüş olduğumuz değişimin günümüzde hatta sonrasında da devam edeceği doğal ve aşikârdır. Âşıklık geleneğinin günümüzdeki durumu ve işleyişi 20. yüzyıldan çok da farklı değildir. Bu dönemde geleneğinin büyüdüğünü söylemek zor olsa da dönemin şartlarına göre ayakta kalmış olması önemlidir. Gelişen teknoloji 20. yüzyılda âşıklığı farklı bir boyuta taşıırken bu olumlu hava günümüzde gerek halkın kültürle bağının azalması gerekse ilgi alanlarının artık farklı bir boyut kazanmasıyla durumu tersine çevirebilir. Ozanın özellikle âşık olma sürecindeki İslami etki ve bade içme ritüeli günümüzde yok denecek kadar azdır. Yine âşıkların başta maddi sebepler olmak üzere yeteneklerini farklı mecra ve ortamlarda sergileme istekleri âşıklık geleneğine kan kaybettiren farklı bir etken olarak karşımıza çıkar. Günümüzdeki âşıklık geleneğinin durumu ve değişimiyle ilgili en sağlıklı değerlendirmenin diğer dönemlerde olduğu gibi yine yüzyılın sonunda derli toplu yapılabileceği kanısındayız.

2.3. Âşık Olma Süreci

Âşıklık geleneğinin gelişim ve değişimine genel hatlarıyla değindikten sonra âşığın kendi içinde ve etrafında âşık olmasına sebep olan veya buna ortam hazırlayan durumların üzerinde durmakta fayda görüyoruz. Anadolu'ya yerleşme ve İslam etkisinden sonra başladığı kabul edilen usta-çırak ilişkisi bu kolların oluşumunda önemli bir husus olarak kabul edilir. Usta-çırak ilişkisinin İslam sonrası Anadolu'da yayılan tasavvufi düşünce hareketleriyle olan bağı ve temeli gibi konular ayrı bir araştırma konusu olduğu için burada detayına inmeyeceğiz. Usta-çırak döngüsü olarak da adlandırabileceğimiz bu yetiştirme modeli âşıklığa has bir durum olmamakla beraber gelişimini ve geleneğe olumlu etkisini günümüze kadar devam ettirmiştir.

Usta-çırak ilişkisi veya eğitim modeli için Doğan Kaya şunları ifade etmiştir: “Âşık edebiyatında çırak yetiştirme geleneği yüzyıllar boyu yaşatılan geleneklerden biridir. Usta âşık saza ve söze kabiliyeti olan bir genci çırak edinir, yanında gezdirir, saz ve söz

meclislerine sokar, günü gelince mahlasını verir. Yıllar boyu ustasına hizmet eden ve bu arada âşıklığın vecibelerini öğrenen çırak da zamanı gelince ustanın izniyle şiirlerini çalip söylemeye başlar. Şiirlerinde, ustanın tekniği, kültürü ve söz dağarcığı açıkça kendini hissettirir. Ustanın ölümünden sonra meclislerde, sohbetlerde onun şiirleriyle söze başlar, çeşitli vesilelerle ustanın ismini zikreder, onun izinden gittiğini hissettirir” (Kaya, 2000: 13-14).

Kaya bu açıklamasının ardından usta ve çırağın bir kültür bağı oluşturduğunu ve âşık kollarını meydana getirdiğini şöyle ifade etmiştir: “Çırağın, ustasında hâkim olan tavır, üslup, icraat, kültür ve dile bağlılığı, kendisinin yetiştirdiği çırağına da sirayet eder. Zamanla, bu gelenek zinciri içinde bir âşık kolu odaya çıkar. İşte, XIX. yüzyıldan itibaren, edebiyatımızda önemli kollar olarak zikredebileceğimiz Erzurumlu Emrah, Ruhsati, Dertli, Sümmani, Derviş Muhammed, Huzuri ve Şenlik Kolları da bu şekilde vücut bulmuştur. Âşık kolları genellikle, kola ismini veren âşıkla başlatılır. ...Kol; çıraklık geleneği içinde, birbiri ardınca yetişen âşıklar tarafından, odak hüviyetindeki usta âşığa bağlılık duyarak, ona ait üslup, dil, ayak, ezgi, konu, hatıralar ve hikâyelerin devam ettirildiği mekteptir” (Kaya, 2000: 14). Âşıklık kolunun ortaya çıkabilmesi ve bu kolun devamlılığını sağlaması açısından bazı hususi öğelere ihtiyaç vardır. Kaya, bu öğeleri 7 başlıkta şöyle sıralamıştır: 1. Odak hüviyetindeki usta âşığın dil ve üslubu, 2. İşlediği konular, 3. Usta âşığın başından geçen ve hafızalardan silinmeyecek izler bırakan çeşitli olaylar, 4. Usta âşığın karşılaşmaları, 5. Usta âşığın tasnif ettiği hikâyeler, 6. Usta âşığın kendisine ait ezgiler, 7. Usta âşığa ait ayaklar (Kaya, 2000: 15).

Genel olarak âşık ustasını şiiriyle, makamıyla ve bunun gibi birçok yönüyle hatırlar ve hatırlatır. Bu durum kendi yetiştirdiği çıraklarda da böyle devam edip bir noktada geleneğin sürdürülmesine katkı sağlamaktadır. Âşığın bir kol içinde çırak yetiştirmesi, kendisi ve ustanın sanat anlayışı ve hatırasını bir sonraki kuşağa aktarmasının önemli aracı olarak görülmüş ve bu doğrultuda da çoğu âşık seçici davranmıştır. Geleneğin bu şekilde ilerletildiği ortamda ustaya ve kolun belli başlı öğelerine sahip âşıklar ve çırakları halk hikayelerinin ve kendi eserlerinin günümüze taşınmasında önemli rol oynamışlardır. Tez çalışmamıza konu olan âşık Ebubekir Zamani'nin de Sümmani kolundan sırasıyla Fahri Çavuş, Toruni ve Zamani olarak yer alması, geleneğin temsilcileri arasında kabul görülmüş olması açısından önemlidir (bk. Ek.1).

Kolların yayılma şekli ve üyelerinden sonra biraz daha konuyu özelleştirip aşığın âşık olma süreçleri üzerinde durmakta fayda görüyoruz. Şamanlık, ozanlık ve âşıklık olarak ele aldığımız bu gelenek farklı dönemlerde farklı adlandırmalar aldıkça başlangıç şekillerinde de değişiklik görülmüştür. Asıl konumuz olan ve İslamiyet sonrası ortaya çıkan ilahi aşk temelli âşıklık olgusu için birçok araştırmacının birleştiği ortak nokta yetenektir. Yetenek dışında bilindiği üzere âşık bir usta-çırak ilişkisi içinde gelişimini ve öğrenimini sürdürür. Aşığın ustasından ayrıldığı ve münferit bir âşık olarak kabul edildiği asıl nokta, araştırmacılar tarafından bade içme veya rüya görme ritüeli olarak kabul edilmiştir. Bade gelenek mensubu bütün âşıkların yaşadığı bir ritüel olmamakla beraber bu ritüeli gerçekleştiren aşığın da gelenek içinde farklı konumlandırılmasına sebep olmuştur.

Bade içme ritüeli için Ensar Arslan şunları ifade etmiştir: “Rüyasında veya gaflet anında pirlar, dervişler, erenler meclisinde değişik ritüellerle aşk (pir) badesi sunulan genç, saz çalma ve türkü söyleme yeteneği kazanır. Kendisini, resmini veya aynada gördüğü ve adını öğrendiği erişilmesi güç bir sevgiliye âşık olur. Pirlar tarafından kendisine bir mahlas (takma isim) verilir... Yarı baygın halde uyanan âşığın ağzından köpükler akar. Ruhî çöküntü (depresyon) içerisindedir. Çoğu zaman usta bir âşığın çaldığı saz sesiyle kendine gelebilir. Bazen de kendiliğinden uyanarak olup bitenleri bir türküyle çevresindekilere anlatır” (Aslan, 2008: 179).

Ensar Arslan âşıklık geleneğinin İslam sonrası hali ile ilk örneklerinden sayılan şamanlık dönemi arasında da şöyle bir bağ kurmuştur: “Şaman adayının şamanlığa, âşık adayının âşıklığa geçişi, yukarıda görüldüğü gibi tamamen aynı gelenek içerisinde devam edip gelen, birisi Şamanist, diğeri İslam mistisizmi ile örülmü ritüel ve pratiklerdir. Bu durum âşık geleneğinin, şaman-ozan ve baksıların bir devamı olduğunu ortaya koymaktadır” (Aslan, 2008: 180).

Âşığın gelişimi ve âşıklığa yönelmesinde önemli hususlardan biri de yetişmiş veya yaşamış olduğu ortamdır. Âşığın gelişimi bu dönemlerin herhangi bir noktasında, herhangi bir şekilde bir âşık profili görüp âşıklığa merak salması, yeteneği ölçüsünde bu geleneğe usta bir âşık bulabilirse girmesi ve onun yanında önce çıraklık sonra kalfalık ve mahlasını alarak usta âşıklığa geçiş yaparak ilerlemesi şeklinde gelişir. Bu aşamada âşığın ilgi alakasını takiben bir eğitim süreci gereklidir. Bu eğitim ise çıraklıkla başlar. Çıraklık ve

eğitimle ilgili Dilaver Düzgün'ün şu ifadesini aktarmakta fayda var: “Çıraklık eğitimi, ustanın teorik bilgileri adaya aktarmasından çok, adayın icra sırasında ustayı dinlemesi ve izlemesi esasına dayanır. Bunun gerçekleşebilmesi için çırak, ustanın sanatını icra ettiği her ortamda bulunmaya çalışır. Gerekğinde onunla birlikte yolculuğa çıkar, fasıllarda bulunur, ustanın davranışlarını yakından izler. Onun dinleyicilere hitap şekli, hikâye anlatma üslubu, saz eşliğinde şiirlerini sunuş biçimi, saz çalma tekniği, ezgiyi oluştururken izlediği yol, bütün bunlar, çırağın yakından takip etmesi gereken konulardır. Usta, çırağın belli bir seviyeye geldiğine inandığı zaman onun saz çalıp şiir söylemesine fırsat verir. Bazen topluluk karşısında da mümkün olmakla birlikte çoğunlukla baş başa kaldıklarında eksikliklerini sıralar, yapması gereken şeyleri açıklar. Daha ileri bir aşamada onunla karşılaşma denemeleri yaparak çırağın doğaçlama şiir söyleme yeteneğinin gelişmesine katkıda bulunur” (Düzgün, 2011: 315).

Usta-çırak ilişkisi bazen gözlem bazen birebir bilgi aktarımı şeklinde ilerlemiş ve âşığın yeteneği doğrultusunda bir süreye sahip olmuştur. Çırakların usta olarak seçtiği âşığa ve onun gelmiş olduğu kolun öğelerine belli bir sadakati söz konusudur. Âşık yeni bir tarz veya farklı bir yenilik için genellikle ya usta olmayı ya da ustasının ölümünü beklemektedir. Âşığın ustalığa geçişi de genellikle bu gelenek içinde kendi ustasının mahlas vermesi veya usta bir âşığı alt etmesiyle gerçekleşmiştir. Bir diğer durum ise az görülmele beraber bade içme ritüelidir. Bade için âşığın çıraklığı devam edebileceği gibi kimi zaman da badeyle usta âşıklık aşamasına geçiş yapabilmektedir.

Usta âşık olmanın önemli bir aşaması olan mahlas, genellikle âşığın ustası tarafından verilir ve âşık şiirlerde, âşık toplantılarında ve adının geçeceği buna benzer ortamlarda bu mahlasla anılır. Mahlas almadan genellikle usta malı şiirler okuyan âşıklar mahlasla birlikte kendi şiirlerini söylemeye ağırlık verirler. Dilaver Düzgün'ün aşağıdaki ifadeleri de belirtmiş olduğumuz görüşe destek niteliğindedir: “Âşık edebiyatı temsilcileri, mutlaka şiirlerinde kullandıkları bir ada sahiptirler. Mahlas olarak adlandırılan bu ikinci/takma ad, çeşitli yollarla edinilir. Bunlardan en yaygını âşık adayına ustası tarafından verilmesidir. Halk hikâyelerindeki ‘kompleks rüya motifi’nin etkisiyle rüyada gördüğü ulu kişi tarafından mahlas verildiğini söyleyen âşıklar da vardır. Bazı âşıklar da mahlaslarını kendileri seçerler. Bu seçimde âşığın kişiliği, mesleği, yaşadığı bölge veya içinde bulunduğu ruhsal durum etkili olmaktadır” (Düzgün, 2011: 314).

Âşıklık için önemli basamaklardan biri de “bade”dir. Âşık, badeli bir âşık olma arzusuyla gelenek içerisinde varlığını sürdürürken bade ritüelini ne zaman yaşayacağı bilinmez. Bu ritüel aşığın çıraklığından ustalığına kadar uzanan süreçte herhangi bir zaman gerçekleşebilir ve âşık bu ritüelden sonra gelenek içinde farklı bir konuma yerleşir. Bade içme veya rüya motifi için Dilaver Düzgün bu ritüeli şamanlıkla ilişkilendirerek şunları ifade etmiştir: “Rüya motifinin kaynağını kuşkusuz Şamanlığa giriş merasimlerinde aramak gerekir. Şamanlığa giriş merasimlerinde de yukarıda belirtilen aşamalara benzer pratikler geçerli idi. Anadolu'ya yerleşen Türkler kabul ettikleri yeni dinin etkisiyle bu motifi mistik düşünceler etrafında yeniden biçimlendirmişlerdir. Yani, âşıklık geleneğinin beslendiği ozan-baksı geleneği ile tasavvuf düşüncesi, değişen ve gelişen şartlar altında daha da somutlaştırılarak ‘rüya-bade-pir’ üçlüsü halinde karşımıza çıkmıştır” (Düzgün, 2011: 312-313).

Bade içme motifinin tasavvufi kaynağına dikkat çeken Ensar Aslan bu ritüeli şöyle açıklamıştır: “İslami inanç ve kurumların topluma hâkim olmasıyla dini görevlerini ve toplumdaki itibarlarını kaybeden ozanlar, kendilerinin de manevi bir güce sahip olduklarını ve ilham kaynaklarının ilahi güçler olduğunu belirtmek ve kanıtlamak amacıyla rüya görme ve bade içme motifini işlemeye başlamışlardır... Bade, sıvı bir içecek, herhangi bir yemiş, ulu bir kişinin söylediği öğüt nasihat sözleri veya bir görüntü şeklinde olabilir” (Aslan, 2008: 179).

Bade içme ve rüya görme üzerine en kapsamlı çalışmalardan birine sahip olan Umay Günay meseleyi hem bilimsel hem de sistematik olarak derinlemesine ele almıştır. Günay *Türkiye’de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi* adlı eserinde rüya motifini orijinalliğe yakınlığı açısından asıl tip ve kompleks rüya motifi olarak iki başlığa ayırmıştır: I. Asıl Tip Rüyalar (Halk Hikâyelerinde yer alan örnekler), a. Asıl tip rüyaların varyantları (Âşık biyografilerindeki örnekler), II. Müstakil rüya tipleri a. Kültür örneği rüyalar, b. Ferdî rüyalar (Günay, 2005: 135). Asıl tip motifin kendi içinde 4 başlığı bulunmaktadır. Bunlar; hazırlık evresi, rüya, uyanış, ilk deyiş şeklindedir. Günay, aşığın rüya görüp bade içmesine vermiş olduğu önemi ise şöyle özetler: “Âşık hikâyelerinde ve âşık biyografilerinde hareketi sağlayan ve sade kişilikten sanatçı kişiliğe geçişte önemli rol oynayan kompleks rüya motiflerinin ortaya çıkışları, muhtevaları ve sonuçları ortak bir

yapıya sahiptir. Bu ortak plan incelendiğinde âşık adaylarının aşk, sanat ve bilgiye dört safhada ulaştıkları görülür” (Günay, 2005: 135).

Umay Günay’ın bu önemli görüşlerine şu fikirleri de eklemekte fayda görüyoruz: “Yaşayan âşıklar, bu mesleğe kompleks rüya motifi ile başlamakla beraber, bundan sonraki hayatları birbirinden farklı şekillerde gelişmektedir. Ayrıca bu âşıkların rüyalarında gördükleri sevgililer umumiyetle kendi çevrelerinden tanıdıkları genç kızlardan biridir. Çok kere bu sevgililerle kavuşup evlenmelerine rağmen çeşitli sebeplerle bu beraberlik ayrılıkla sonuçlanmakta ve her biri birden fazla evlilik denemesi yapmaktadırlar. Bu âşıkların hayat hikâyelerinde rüya motifi onları sade kişilikten sanatçı kişiliğe ulaştırma fonksiyonu görmekte ve onlara rahatlıkla çalıp söyleme hürriyeti sağlamaktadır. Âşık hikâyelerinde kahraman 14-16 yaş arasında âşıklık mertebesine erişmektedir. Örneklerde de görüleceği üzere yaşayan âşıklarda bu yaş sınırı 11 ilâ 50 arasında değişmektedir. Ergenlik çağından sonra görülen rüyalarda sevgili unsuru belirsizdir ve bazılarında hiç yer almamaktadır” (Günay, 2005: 137).

Âşıklığın yetişme sürecinde önemli bir diğer husus ise saz çalmadır. Âşıklar yetenekleri ve imkanları doğrultusunda saz çalmaya ya kendi meraklarıyla başlarlar ya da kendilerine bir usta bulduktan sonra ustalarından görerek veya uygulamalı olarak öğrenirler. Aşığın usta bir âşık olduğu gelenek içinde ve bulunduğu bölgede kabul gördükten sonra âşık kendisi veya dönemindeki gibi bir çırak edinmesinin yanında etrafından veya yaşıtından bir çırak da edinebilir. Çırağın yetişme süreci yukarıda bahsedildiği gibi ilerlese de dönemin şartları ve aşığın çırakla olan ilişkisine göre küçük farklılıklar içerebilir. Çıraklıktan başlayan aşığın yetişme sürecinde kesin bir sıra olmamakla birlikte çıraklık, bazı yerlerde kalfalık ve ustalık olarak ilerlerken bu dönemlerin herhangi birinde rüya görme ve bade içme ritüeli yaşanarak ilerler. Bu motif her aşığın hayatında bulunmaz ve geçmişten günümüze doğru da yok denecek kadar azalmış durumdadır. Geleneğin içinde olan tez çalışmamızın kaynak kişisi Âşık Ebubekir Zamani’ye göre de badeli âşık özellikle Erzurum bölgesinde Âşık Mevlüt İhsani ile son bulmuştur ve sonrasında yeni bir badeli âşık yetişmemiştir.

Ustalığa geçen âşık mahlasını aldıktan sonra artık bir nevi özgür olur ve şiirlerine karşılaşmalarına tek başına katılır. Bu süreçten sonra eğer yetenekli bir âşıkta kendisine

çırak olmak isteyenleri kabul eder ve kendi yaşadığı çıraklık serüvenine onların hazırlanmasına ve yaşamasına yardımcı olur. Yukarıda özetlediğimiz şekilde gelişim gösteren âşık şiirlerini ustasına veya yaşadığı coğrafyadaki geleneğe göre farklı şekillerde sunabilir. Âşıkların icra ortamları geçmişten günümüze kadar yaşanan coğrafyaya göre farklılık göstermiştir. Geçmişte âşıkların gezgin olmasıyla köy kasaba meydanları veya varsa köy odaları bu etkinliğe sahne olurken değişen toplum ve eğlence anlayışıyla bu ortamlar yerini günümüzde âşık kahvehaneleri ve âşıklar için özel olarak düzenlenen programlara bırakmıştır. Radyo, TV ve internet gibi topluma daha kolay erişim sağlanabilen teknolojik araçların kullanılması ve yaygınlaşmasıyla bu ortamlara elektronik kültür ortamı olarak adlandırılan yeni bir mecra daha eklenmiştir. Bu elektronik kültür ortamı âşıkların bazıları için kendini ve eserleri duyurmak hatta para kazanmak için olumlu bir durum yaratmışken bazı âşıklar içinde geleneğin bitmesine sebep olduğu gerekçesiyle pek hoş karşılanmamıştır.

Âşıkların icralarının önemli bir bileşeni olan fasıllar dikkat çekicidir. Âşık fasılları diye anılan, belli bir topluluğun önünde belli bir düzen içinde bir âşık adayının denenmesi ve başarılı olup olmadığına karar vermek için yapılan deyişmelerin dışında başka gayelerle de âşık karşılaşmaları sık sık yapılır. İki başarılı âşık birbirlerinden üstün olduklarını göstermek için karşılaşabilirler. Bunun yanında üstünlük iddiası olmaksızın düğün veya benzeri toplantılarda, kahvelerde âşıklar, dinleyicileri eğlendirmek, yalnızca sanatlarını sergilemek için de karşılaşır. Bunların dışında iki âşığın sohbet tarzında kendi kendilerine deyişmeleri de olağandır (Günay, 2005: 64). “Atışma, karşılaşma, deyişme, tekellüm, müşaare” gibi adlar ile anılan sistemli deyişler âşıklık geleneği içinde belli icra töresi içinde yürütülür. Bir kişinin profesyonel, başarılı âşık olabilmesi için bu töreyi bilmesi ve bu konuda başarılı olması gerekmektedir (Günay, 2005: 58).

Âşıkların fasıl düzenleri bölgesel olarak küçük farklılıklar göstermektedir. Bu hususta Âşık Ebubekir Zamani'nin yetiştiği ve çoğunlukla icrasını gerçekleştirdiği coğrafya olan Doğu Anadolu Bölgesi'ni incelemekte fayda görüyoruz. Bu konuyla ilgili yapılmış önemli araştırmalardan biri yine Umay Günay'a aittir. Günay'ın aktardığına göre; “hoşlama, merhabalaşma” gibi deyimlerle anılan giriş bölümünde âşıklar dinleyicileri selâmlamak ve hoş geldiniz demek için çok kere “hoş geldiniz”, “safa geldiniz”, “merhaba” gibi rediflere bağlı ayaklarla karşılıklı söyledikleri koşma dörtlükleri veya ayrı

ayrı söyledikleri divaniler yer alır. “Hatırlatma, canlandırma” denilen bu bölümde âşıklar kendilerinden önce yaşamış ve sevilen âşıkların deyişlerini sıra ile söylerler. Âşık fasıllarının diğer bölümlerinde de zaman zaman usta malı deyişlerin söylendiği olursa da Doğu Anadolu Bölgesi âşık fasıllarında usta malı deyişler bu bölümde yer alır. “Tekellüm”, âşık fasıllarının en geniş ve en çok hüner isteyen bölümüdür. Koşma dörtlüklerinin paylaşılarak sıra ile karşılıklı olarak çeşitli konularda ve çeşitli ayak düzenlerine uyularak daha çok yarışma psikolojisi ile yapılan karşılaşmalar bu bölümde kendi içinde 8 gruba ayrılmaktadır. Her fasılda bu sekiz grubun her birinin yer alması şart değildir. Geleneğe göre en yaşlı veya ev sahibi durumunda olan âşık “düz ayak” veya “geniş ayak” denilen kafiyeyi sağlayacak kelimelerin bol olduğu bir ayakla deyişmeyi açar. Bu bölümde konu sınırlaması kıta sayısı sınırlaması yoktur.

Âşıklar karşılaşma sebeplerini dile getirdikleri gibi istedikleri herhangi bir konuda açılan ayağa uyararak sohbet tarzında söyleşirler. “Öğütme” adı verilen tekellümün bu ikinci kısmında düz ayakla iki âşık birbirine nasihatle yol gösterir ve tecrübelerini birbirlerine anlatırlar. Dörtlük sayısı sınırlı değildir. “Bağlama-muamma”, âşık karşılaşmalarında çok önemli sayılan bu bölüm de iki âşık birbirlerini dini, tasavvufi ve İslami menkıbeler konusunda imtihan ederler. Bu bölümde çok kere zor ayaklara da başvurulur. Âşıklar birbirlerini hem bilgi hem de sanat yönünden zorlarlar. “Sicilleme”, çok kere bağlama bölümüne iddialı giren âşıklardan biri başarısız olduğu taktirde mat eden âşık karşısındakini hicvetmek için onun soy ve kişiliğini tenkit eder, acı sözler söyler. Âşık fasılları dışında da âşıkların kızdıkları kimselere bu tür deyişler söylemeleri olağan sayılır. Sicillemede deyişler karşılıklı değildir. “Yalanlama”, âşık fasıllarında yalan söylemeye dayanan en çok ve inanılmaz yalanları bulup söyleme sanatı aynı zamanda kelime hazinesindeki zenginliği ortaya koyma bakımından da ilgi çekici bir bölümdür. “Taşlama” veya “takılma” denilen bu bölümde âşıklar bir topluluğun, bir yerin veya birbirlerinin kusurlarını, ayıplarını, kötü ve çirkin taraflarını veya kendilerine garip gelen olayları dile getirirler. Taşlamalar müstakil şiirler olabildiği gibi koşma dörtlüklerinin paylaşılması esasına dayalı karşılıklı deyişler şeklinde de söylenebilir. “Tüketmece” veya “daraltma” gibi terimlerle ifade edilen bu bölümde yukarıda söz konusu ettiğimiz zor ayakların yanında dudak değmez adı verilen b, p, m, f, v gibi dudak ünsüzlerinin yer almadığı ayaklarla deyişme yapılır. Birbirlerinden üstün olduklarını bu bölüme kadar ispatlayamayan âşıklar bu zor ayaklardan biri veya birkaçı ile deyişerek hünerlerini

göstermek için bu tarzı seçerler. “Uğurlama” veya “methiye” gibi isimlerle anılan faslın son kısmında âşıklar birbirlerini rahatlatmak beraberliği kabul etmek için güzelleme adı verilen birer koşma söyledikten sonra gene bir koşmanın dörtlüklerini paylaşarak birbirlerini methederler veya ayrı ayrı müstakil birer deyişle işi tatlıya bağlarlar” (Günay, 2005: 85-95).

Âşıkların icra ortamlarına yeni bir soluk kazandıran elektronik ortam özellikle günümüz âşıkları için geleneğe farklı bir boyut kazandırmıştır. Bu mecra için Özkul Çobanoğlu'nun yapmış olduğu derin incelemeyi şu başlıklarla özetlemek yerinde olacaktır: a. Gramofonun icadı ve ülkemize girişi, b. Radyo yayınlarının başlangıcı ve mahalli ezgilere yer verilmesi, c. Kayıt için uygun ortam oluşturan plak ve pikapların yaygınlaşması, ç. Kısmen ekonomik boyutuyla televizyon yayınları, d. 1960 ve sonrasındaki işçi göçleri ve gurbet olgusu, e. Dış göçle gelen ekonomik refah ve elektronik ortamın olumlu değerlendirilmesi, f. Âşıkların göç esnasında yaşadıkları problem ve olayların Türkiye de bir pazar oluşturması, g. Elektronik ortamla birlikte yazılı destan geleneğinin bitişi, h. Kaset ve kasetçalar teknolojisiyle kayıt, yayım ve saklama kolaylığının artışı, ı. Destan dahil gelenek ürünlerinin kasetle halka arzı, i. Kitle iletişim araçları etkisiyle mahalli olanın ulusala yayılması, j. Aşığa ulaşamamış veya hayranları arasında yetişen gizli çıraklık olgusu, sipariş üzerine ağıt-destan kaydı geleneği (Çobanoğlu, 2000: 152-158).

Sadece âşıklık için değil yazılı veya sözlü olarak yürütülen tüm mecralarda etkinliğini göstermiş olan elektronik ortam, bu değişime uzak sayılabilecek bir gelenek olan âşıklık için önemli bir mihenk taşı kabul edilebilir. Bölümün başlarında değindiğimiz her dönemde âşıkların yaşamış olduğu değişim ve gelişimin 20. ve 21. yüzyıllarda en yüksek seviyeye çıktığı aşikârdır. Âşıklar bu değişim olgularına bazen mecbur kalmış bazen de kendi tercihleriyle tecrübe etmişlerdir. Toplumun hangi kesiminden olursa olsun teknolojik bir gelişmeye pek fazla direnemeyen, ister istemez bir noktadan dâhil olan insanlık evreni âşıklarla bir örneklem yaratmıştır. Münferit birkaç örnek dışında âşıkların kendini ve eserini duyurmanın arzusu içindeyken karşılıklarına çıkan bu kolaylık çoğu için bir fırsat olmuş ve bir kısmı bunu başarılı bir şekilde değerlendirebilmiştir. Âşıklığın ilk örnekleri hatta şamanlık dönemi de dahil olmak üzere toplumun bir aynası niteliğini taşıyan halk ozanları, topluma aksetmiş her meselenin içerisinde bir şekilde yer almışlardır. Elektronik ortamla âşıklar için ekonomik olarak pek de iyi durumda olmadıkları bu

geçiş döneminde önemli bir çıkış kapısı olmuştur. Her yenilik ve değişimde eskiye dair bazı noktaların unutulması ve terkedilmesi, âşıklık geleneği için de geçerli olmuştur. Âşıkların radyo, TV kaset gibi halka ulaşabileceği mecralar olmadan geleneği bu dönemde sadece kahvehane veya diğer ortamlarda ne kadar sürdürüp ilerletebileceği aslında cevabı belli olan bir soru işaretidir (Çobanoğlu, 2000).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Bu bölümde araştırma öncesi, esnası ve sonrasında kullanılan yöntemlerin hangileri olduğuna yönelik açıklama yapılmıştır. Buna ek olarak bizi bu konuda çalışmaya sevk eden amaç, bu amacın önemi ve bu amaç doğrultusunda işlenen konu hakkında bilgilendirmede bulunulmuştur.

İslamiyet öncesi Orta Asya'da var olan Türk kültürü içerisinde başlamış olan ozanbaksı geleneği Türklerin Anadolu'ya göçü sonrasında âşıklık geleneği olarak şekillenmiştir. Bu gelenek bağlamında da önemli temsilciler yetişmiştir. Âşık Abubekir Zamani de yüzyıllar boyunca Anadolu kültürünün önemli bir aktarıcısı olan bu geleneğin günümüzdeki temsilcilerinden biridir. Tezin temel araştırma problemi Âşık Abubekir Zamani'nin âşık olma sürecinin, yetişme şeklinin, bir âşık koluna bağlı olup olmasının tespit edilip incelenmesidir. Âşık Abubekir Zamani'nin eserlerinde dini, sosyal, kültürel, siyasal ve teknolojik etkilerinin olup olmadığına ve eserlerine ne ölçüde yansıdığına cevap aranmıştır. Çalışmanın amacı, Âşık Abubekir Zamani'nin hayatı, sanatı ve eserlerini birinci elden derlemek suretiyle gelecek kuşaklara aktarmak ve bilim dünyasına katkı sağlamaktır. Aynı zamanda Âşık Abubekir Zamani'nin gelenek içindeki yeri ve önemi üzerinde de durulacaktır. Sanatçının eserlerinin tespiti ve bu eserler üzerinde bir inceleme yaparak yok olmasını engellemek de çalışmanın amaçlarından biridir.

Türkiye'de âşıklık geleneği konusunda çeşitli çalışmalar yapılmış olmasına rağmen Âşık Abubekir Zamani hakkında akademik alanda hiçbir çalışma bulunmamaktadır. Bu sebeple çalışmamız alanda başlatılan şahıs üzerine ilk çalışma olması bakımından önemlidir. Çalışma Türk halk edebiyatının en dikkat çekici konularından biri olan âşıklık geleneğinin ve âşık edebiyatında Âşık Abubekir Zamani'nin bu gelenekteki yeri ve öneminin derlenip yazıya aktarılarak korunması bakımından önem arz etmektedir. Bu araştırmanın konusunu âşıklık geleneği içerisinde Âşık Abubekir Zamani'nin hayatı sanatı ve sanat hayatı boyunca gerek usta malı gerekse kendi meydana getirdiği eserlerinin tespiti ve incelenmesi oluşturmaktadır.

Araştırmada literatür tarama yöntemi kullanılmıştır. İlk aşamada konuyla ilgili geniş kapsamlı bir literatür taraması yapılarak konunun teorik çerçevesi oluşturulmuştur. Çalışmanın ikinci aşamasında aşığın yaşadığı Erzurum'da alan araştırması yapılmıştır. Alan araştırmasında ise mülakat ve gözlem teknikleri kullanılmıştır. Tüm bu aşamalardan sonra elde edilen malzemeler tasnif edilerek incelenmiştir.

Yapılan araştırma üç aşamadan oluşmuştur. Bu aşamalar; alan çalışması öncesi literatür taraması, alan çalışması için gerekli zamanın ayrılması, alan çalışması sonrası tasnif ve analiz için gerekli zamanın ayrılması. Araştırma kapsamında elde edilen veriler fotoğraf makinesi, ses kayıt cihazı vb. araçlarla kayıt altına alınıp toplanmıştır. Aşığın icrası ve diğer tüm bilgiler aşığın icra ortamında gerek derleme gerekse katılımlı görüşme yoluyla elde edilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

Bu bölümde çalışma içerisinde belirlediğimiz yöntemler doğrultusunda elimizdeki veriler incelenip aşağıda başlıklandırılarak değerlendirilmiştir. Ardından âşığın hayatı, sanatı ve eserlerinin şekilsel ve içerik olarak incelenmesiyle tamamlanmıştır.

4.1. Âşığın Hayatı

Abubekir Zamani, gerçek adıyla Abubekir Avcı 31 Temmuz 1961 yılında, Erzurum ilinin Narman ilçesine bağlı Alabalık köyünde beş kardeşin sonuncusu olarak dünyaya gelmiştir. Köy yerinde doğup büyümesi ve geçim kaygıları eğitim görmesine engel olmuş, okuma ve yazmayı sonradan kendi çabasıyla öğrenmiştir. Köken olarak Ahıska Türkü olduklarını ve sonradan doğduğu köye göç ettiklerini ifade etmiştir. Evli, üç kız ve üç erkek çocuk babasıdır. Ailesi ve özellikle anne tarafından akrabaları Rufâi tarikatına mensup olmakla birlikte kendisi de bu disiplinle ve öğretiyi yetişmiş köyündeki tasavvufi ve sohbet içerikli oturmalarında büyüklerinin hizmetinde bulunmuştur. Kendisi bu ortamlarda bulunmaktan zevk aldığını belirtmiş, bu sohbetlerde anlatılan hikayelere ve okunan Siret-i Nebi gibi türlere ilgi duymuştur. Kaynak kişimiz de âşıklığın ilk temellerinin bu ortamlarda oluştuğunu ifade etmiştir.

Çocukluk yılları bu ortamda geçen Abubekir Avcı'nın geçim kaynağı genellikle çiftçilik olmuş, münferit bazı işlerde çalışmış olsa da bunlar devamlılık arz etmemiştir. Askerlik görevini 1981-82 yıllarında Erzincan'da tamamlamıştır. Askerlikten sonra da âşıklığa devam etmiştir. Âşıklığını icra ettiği, ustalarıyla fasıllara katıldığı ve geçimini sağladığı Erzurum'dan bir süre sonra Bursa'ya göç etmiş ve burada da âşıklık geleneği içinde varlığını sürdürmüştür. 08.09.2020 tarihinde -tez çalışmamız devam ederken- Bursa'da hakkında şiirler yazdığı ve tüm dünyayı etkisi altına alan korona virüs hastalığına yenik düşerek hayatını kaybetmiştir.

4.2. Âşıklığı

Abubekir Avcı âşıklığı “halk” aşığı ve “badeli” (hak) âşık olarak iki gruba ayırmıştır. Kendisini de bu grulamada “halk aşığı” kısmında değerlendirir ve âşıklığa olan eğiliminin çocukluktan başladığını ifade eder. Çocukluğunda ailesinin ve bulunduğu ortamın şartları doğrultusunda türküler ve müziğe olan merakının da etkisiyle ilk sazını çocukluk döneminde telefon tellerinden yapmış ve sohbetlerde duyduğu türkülerini, şiirlerini bu sazi eşliğinde söyleyip etrafındaki insanların beğenisini kazanmıştır. Âşıkların köyleri gezdiği dönemlerde köyelerine gelen ve uzaktan akrabası olan Âşık Nusret Sümmanioğlu'nun yanına çıkarılıp türkü söyletildikten sonra Nusret Sümmanioğlu kendisine çırak olmasını istemiştir. 15-16 yaşlarında çıraklıkla başlayan bu âşıklık süreci, sonrasında kendisini geliştirmesiyle 40 yılı aşkın süre vefatına kadar aralıksız olarak âşıklık geleneğinin içinde yer bulmasıyla neticelenmiştir.

Abubekir Avcı 15 yaşından itibaren âşıkların yanında bulunmuş, öncesinde de ailesindeki tarikat bağından dolayı tasavvuf içerikli sohbet ve şiirlere aşına olarak yetişmiştir. Aşığın çıraklığının biteceği noktanın her aşığa göre değişmesi görüşünü destekleyecek nitelikte Abubekir Avcı yaklaşık otuz yıl çıraklık sürecinde gelişimini devam ettirmiş, daha sonra da mahlasını alıp etkinlik veya organizasyonlara bireysel olarak katılım göstererek münferit bir âşık olabilmıştır. Çıraklık sürecine Nusret Sümmanioğlu ile başlayan Avcı, âşıklık hayatı boyunca Reyhani, Hüseyin Sümmanioğlu, Ruhani, Mevlüt İhsani, Nuri Çırağı gibi dönemin önemli âşıklarından oldukça etkilendiğini ve onlardan âşıklığa dair birçok şey öğrendiğini ifade etmiştir. Çıraklık hayatı boyunca asıl ustası olarak kabul ettiği ve en çok bilgi edindiği Âşık Nusret Toruni (Sümmanioğlu) ile birlikte birçok etkinliğe katılmış onunla köy köy, şehir şehir dolaşmıştır. Çıraklıktan ustalığa geçtikten sonra da münferit olarak birçok etkinliğe ve yarışmaya davet edilmiştir.

Âşık Abubekir Avcı çıraklık sürecinde katılmış olduğu programlardaki başarısı ve karşılaşmış olduğu diğer âşıklara karşı sergilemiş olduğu performans doğrultusunda ustaları tarafından 1981 yılında “Zamanî” mahlasını edinmiştir. Kendisi bu süreci şöyle ifade etmiştir: “Ustam Toruni ve Reyhani bana ‘Sen zamana göre iyi bir âşıksın senin adın Zamani olsun’ dediler. Öyle de kaldı.” Bu mahlas alma sürecinin altında yatan çıraklık süreci mahlasla birleşince Âşık Zamani artık usta çırak olarak gelenek içerisinde usta malı

şairlerinin yanında Zamani mahlaslı şairlerini daha fazla öne çıkararak vefatına kadar yazıp söylemeye devam etmiştir.

Abubekir Zamani âşıklık sürecini bitmeyen bir ilim olarak kabul etmiş ve bu süreç içerisinde sonunu bulmanın imkânsız olduğunu ifade etmiştir. Kırk yıldan fazladır bu geleneğin içerisinde olmasına rağmen âşıklığın ancak üçte birine ulaşabildiğini ve dönem içinde yaşayan âşıklar arasında da ancak ilk on âşık içine girebileceğini ifade eden Zamani geleneğin sürekli gelişmeye ve öğrenmeye açık olduğunu belirtmiştir. Bu süreç içerisinde âşıklığı pehlivanlıkla ilişkilendirmiş ve aşığın gaflet halinde kendisini üstün görmesi neticesinde bir atışmada karşısındaki aşığın bir dörtlükle kariyerini sonlandırabileceğini ifade etmiştir.

Gelenek içerisinde çeşitli şekillerde ilerlemiş olsa da fasılların belli bir sırası olduğunu bir önceki bölümde ele almıştık. Abubekir Zamani ile yaptığımız görüşme doğrultusunda bu fasıl sıralamasının her ortamda sürdürülmediği ve daha çok bulunulan etkinliğe göre şekillendiğini tespit ettik. Âşık Zamani, aşığın asıl yetiştiği yerin kahvehane olduğunu belirterek birçok derece almış olmasına rağmen âşık yarışmalarına pek olumlu yaklaşmamıştır. Âşık kahvehanelerinde aşığın daha rahat olduğunu ve ilişkilerin daha dostane geçtiğini belirten Zamani âşık yarışmalarına sonradan dahil olan adaletsizliklerle âşık arasında olumsuz bir rekabet doğurduğu görüşündedir. Âşık kahvehanelerinde aşığı geliştiren bir diğer unsurun da dinleyici olduğunu ifade eden Zamani, dinleyici kitlesinin neredeyse bir âşık kadar geleneğe hâkim olduğunu ve yapılan herhangi bir hatanın anında dinleyici tarafından fark edilip dönüt alınmasıyla aşığın da kendisini veya hatasını düzeltmesine sebep olduğunu belirtmiştir.

Çocukluğundan başlayıp orta yaşlılık dönemine kadar devam eden âşıklık süreci içerisinde Abubekir Zamani şairlerindeki anlam zenginliğinin yanında daha çok atışmalarıyla dikkat çekmiştir. Alçakgönüllü bir kişiliği olmasına rağmen kendisini de bu alanda karşısına çıkacak her aşığa irticalen cevap verebilecek yetkinlikte görmektedir. Bu konuda kendisi dışında vefatından sonra görüştüğümüz aynı çevrede yetişmiş ve icrada bulunmuş diğer âşıklar da bu konuda hemfikir olmuştur. Âşık Zamani'nin gelenek içinde öne çıkan bir diğer özelliği ise güçlü bir sese sahip olmasıdır. Âşıklar arasında ve gelenekte pek aranan bir özellik olmasa da bu özelliğe sahip âşıkların daha çok ön plana çıkması söz

konusudur. Hatta bu alanda 1982 yılında Konya’da yapılmış olan bir yarışmada finalde ustası Reyhani ile yarışan Âşık Zamani jüri kararıyla ses birinciliği ödülünü almıştır.

Âşık Abubekir Zamani’nin âşıklık hayatı boyunca en zayıf yönü olarak kabul edilecek nokta hikayeciliğidir. Âşık Zamani dedesinden ve gelenek içinde yanında bulunduğu, etkilendiği diğer âşıklardan birçok hikâye öğrendiğini fakat bunları âşık fasıllarında çok az anlattığını belirtmiştir. Aşığın hikaye anlatıcı rolüne daha gerçekçi yaklaşan Zamani bu hikayelerin kurmaca olmasına ve dinleyici kitlesindeki yerinin her geçen gün azalmasına dikkat çekmiştir. Bu ifadeler, âşık ortamlarında arz-talep dengesi doğrultusunda gelişen hikaye anlatıcılığının günümüzdeki ve gelecekteki durumu açısından önemlidir. Dedesinden ve diğer âşıklardan öğrendiği hikayeler ise şunlardır: Nergis Hikayesi, Mehmet Han Hikayesi, Şah İsmail Hikayesi, Sürmeli Bey Hikayesi. Çalışma esnasında kaynak kişimizin vefatından dolayı âşığın bildiği bu hikayeleri derleme imkanımız olmamıştır.

Son olarak Âşık Zamani geleneğin günümüz ve geleceği açısından önünün açık olduğu görüşündedir. Kendisi kayıt olarak kaset, CD, plak gibi bir kayıt ve yayım aracı tercih etmemiş, yapmış olduğu kendi arşiviyle gelenek içerisinde varlığını sürdürmeye çalışmıştır. Yapmış olduğumuz bu çalışmanın geleneğin sürdürülmesi açısından daha kıymetli olduğunu ve üniversite, MEB ve buna benzer resmi kurumların âşıklık sanatıyla ilgili yaptığı çalışmaların âşıklık için daha faydalı olacağı kanaatindedir.

4.3. Şiirlerinin Biçim Özellikleri

4.3.1. Ölçü ve Durak

İncelememizin ilk basamağı Âşık Abubekir Zamani’nin şiirlerindeki hece ölçüsünün hangi kalıplara göre yapıldığı ve bu kalıplardaki durak çeşitleri üzerine olmuştur. Şiirlerin asli numaraları üzerinden sınıflandırmalarımız aşağıda sıraladığımız başlıklardaki gibi seyretmiştir. Çalışmamızda ele aldığımız şiirlerde divan edebiyatına yakın türlere kayma olsa da aruzla yazılmış herhangi bir örnek bulunmamaktadır. İncelemiş olduğumuz şiirler içerisinde atışma şiirlerine yer verilmemiştir.

Hece ölçüsü, şiirin dizelerindeki hece sayısına göre kurulmuş bir düzendir. Bir şiirin bütün dizelerindeki hece sayısı eşit olur. Dizelerdeki hece sayısının eşit olması, dizenin ölçüsünü ve kalıbını gösterir. Örneğin on bir heceli dizelerden kurulu bir şiirin kalıbı on birlidir (Aslan, 2008: 102). İncelenen şiirlerde hece ölçüsünün kullanım sıklığına göre 7, 8, 11, 14, 15 ve 16'lı kalıpları kullanılmıştır. Bu kalıpların yine kullanım sıklığına göre sınıflandırılması aşağıdaki gibi yapılmıştır:

11'li Hece Ölçüsü: Âşık Zamani şiirlerinde en çok 11'li ölçüyü kullanmıştır. Bu kalıp âşık edebiyatında âşıkların icra ortamlarında en sık kullanılan kalıplardan biri olmasıyla önem arz etmektedir. Âşığın incelemede tespit edilen 11'li kalıpla yazılmış 84 adet şiiri bulunmaktadır.

Dünya uzun kuyruk da baştan başa
Seni seven vardır düşme telaşa
Ben derede kaldım, sen çıktın taşa
Yeller ses verdi de sen söylemedin (11).

15'li Hece Ölçüsü: Bu kalıp aşığın şiirlerinde en çok başvurduğu ikinci kalıp olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer hece kalıplarına göre uzun sayılan 15'li ölçü, aşığın tasavvuf eğilimi ve âşık edebiyatı mensuplarının bir kısmında görülen kendi âşıklığını ispatlama çabasıyla, divan edebiyatı ve diğer türlerde kendilerini deneme isteğinden kaynaklı yazdığı divan türündeki eserlerinden oluşmaktadır. Bu kalıpla yazılmış 19 adet şiir bulunmaktadır.

Sevgi saygı pınarından tek bir yudum iç yeter
Beyhude havaya girme nefsen kefen biç yeter
Sadıkların deryasından yürüyerek geç yeter
Gir açılan gönüllere mihman desinler sana (17).

8'li Hece Ölçüsü: Aşığın üçüncü sırada sıklıkla işlediği kalıp 8'li hece ölçüsü olmuştur. Bu kalıpta toplam 11 şiir yazmıştır. Bu şiirlerin bir örneği aşağıdaki gibidir:

Yol yürüdüm adım adım
Güzeli sevmek muradım

Gönlüm sarayım döşedim
İstedim ki kala güzel (78).

16'lı Hece Ölçüsü: Âşık Zamani en sık işlediği tasavvuf konusunu sık sık farklı türlerde de denemiş ve bu kalıpla 3 adet semai başlıklı eser meydana getirmiştir. Şiirlerinin bir örneği aşağıdaki gibidir:

İnsanın iyilik yapması kendisine şerafettir
Yoksulu yetimi üzmemek iyi olmayan alamettir
Biri ağlar, biri güler meyyit için kıyamettir
İnsan oğlu bin yaşasa her geçen günü gaflettir
Amelin yoksa çaren yok müminlerde isabettir
Arkan tahta onun yardır, tek kurtuluş şهادettir (103).

14'lü Hece Ölçüsü: Hecenin uzun kalıplarından biri olan bu kalıp da yine diğer uzun kalıplar gibi daha çok divan edebiyatına yakın türlere örnek vermek için kullanılmıştır. Bu incelemede de 14'lü kalıpla yazılmış yine divan türüne yakın iki şiir tespit edilmiştir. Bu şiirlerin bir örneği aşağıdaki gibidir:

İlme uzak olanın çarkı tersine döner
İnsanlık nedir bilmez kendini insan sanar
Balçığına beğenmez döner bağrına iner
İnmemek elde değil her insan inmektedir (4).

7'li Hece Ölçüsü: Bu kalıpta yazılmış tek şiir örneği aşağıdaki gibidir:

Tombiş'te yoktur para
Tombiş'in yüzü kara
Tombiş deyip de geçme
İşi gücü dubara (14).

Âşık Zamani şiirlerini oluştururken toplamda 6 farklı kalıp kullanmıştır. Bu kalıplardan 11, 15 ve 8'li şekillerine sık başvurmuş fakat en çok 11'li kalıpla şiirlerini

oluşturmuştur. Bu kalıp içinde de şiirde duyguyu ön plana çıkarma, heceyi denkleştirme gibi kaygılardan farklı durak biçimlerine başvurmuştur. Bu durum bir sonraki başlıkta detaylandırılacaktır. Âşık edebiyatı dışında farklı türlerde de şiirler deneyen Âşık Zamani'nin yazmış olduğu şiir kalıplarının daha çok tasavvuf konulu türlere kayması sanat anlayışı hakkında fikir verici niteliktedir.

Halk şiirinde tekdüzeliği gidermek, belli bir ritim ve ses uyumu sağlamak amacıyla dizelerin belli bölüme veya bölümlere ayrılmasına vurgulama, dizelerin bölündüğü yerlere de durak (ölçü) denir. Dizeler duraklara ayrılırken sözcükler bölünmez. Sözcüklerin sonunda durak yapılır. Vurgulama yapılırken dizenin anlamına uygun ve doğal olmasına dikkat edilir (Aslan, 2008: 102). Yaptığımız incelemede 6+5, 4+4+3, 8+7, 4+4, 7+7, 3+5, 5+3, 8+8, 3+4 şeklinde dokuz farklı duraklama biçimi kullanılmıştır. Bu durakların şiirlere dağılımı aşağıda şiir numaralarıyla birlikte verilmiştir. Şiirlerde dörtlüklerde ve bazı şiirlerde aynı ölçü olmasına rağmen dizeler arasında farklı durak biçimleri kullanılmıştır. Bu farklı kullanım genellikle 11'li yazılan ölçülerde görülmektedir.

6+5 ve 4+4+3 Duraklı Şiirler: Ölçüleri itibariyle aynı olmalarına rağmen şiirlerde çoğunlukla 6+5 kalıbı kullanılmıştır. İncelediğimiz şiirlerde toplam 84 kere kullanılan 6+5 durak biçimine ek olarak 82 ve 89 numaralı şiirler dışındaki tüm 4+4+3 duraklı şiirler birbiriyle aynı şiir içinde işlenmiştir. 4+4+3 kalıbının tek başına kullanıldığı şiirler 82 ve 89 numaralı şiirler olmuştur. 6+5 duraklı 84 adet şiir vardır. 4+4+3 duraklı ise 20 şiiri vardır.

Bekleme ozanım gidelim şaha
Sen seni bilmesen ne deyim daha
Kula elin açma yalvar Allah'a
Derdine bir çare onda bulursun (1).
...
Çiçek verdim koklayasın sade sen
Bu sevdamız aklayasın sade sen
Sır vermiştim saklayasın sade sen
Ya da ellere bildirmişsin vefasız (83).

8+7 Duraklı Şiirler: Şiirlerde 11’li ölçü durakları dışında en çok kullanılan 15’li kalıp durağı olan bu biçimde toplam 19 şiir bulunmaktadır. Bu şiirlerin bir örneği aşağıdaki gibidir:

Otuz şehrin bendesiyim bin rengi boyamız var
Bizi yaratan Allah’tır balçıktan mayamız var
Aslımız Adem’e bağlı Havva bizim anamız
Emr olup cihana geldik edeb-i hayamız var (89).

4+4, 3+5, 5+3 Duraklı Şiirler: Âşık Zamani 8’li ölçü için üç farklı duraklama biçimi kullanmıştır. Bu kullanımlar 11’li kalıpta olduğu gibi şiir içerisinde karışık biçimde ele alınmıştır. Bu karışıklık içerisinde genel itibariyle göstermiş oldukları ağırlığa göre aşağıdaki gibi sınıflandırılmışlardır. 4+4 kalıbı dışında yazılanlar şiir içerisinde çok değişim ve benzerlik gösterdiği için birlikte sınıflandırılmıştır. 4+4 duraklı şiirler 7 adettir. 3+5-5+3 duraklı şiirler ise 5 adettir. Örnekler şöyledir:

İster şah ol ister sultan
Senden önce gitti atan
Böyle emretmiş yaratan
Geleceğin kabristandır (19).

...

Düşman gibi gördü bizi
Ne çilem bitti ne sızı
Küçük kalbe büyük sızı
Koydu da yara bıraktı (99).

7+7 Duraklı Şiirler: Bu durak şekli 3 şiirde kullanılmıştır. Ölçü olarak 14’lü yazılan bu şiirlerde farklı durak biçimlerine yer verilmemiştir. Şiirlerin bir örneği aşağıdaki gibidir:

Behey beyler ağalar bizler bizden sorulur
Bu bir atasözüdür çok koşan tez yorulur
Denize düşen yiğit boz yılanı sarılır

Kendine gel koca oğlan bu sana nasihat
Tutarsan sen korur tutmasan işin berbat (92).

8+8 Duraklı Şiirler: Ölçülerde olduğu gibi duraklarda da bu biçim 3 Şiirde kullanılmıştır. 16'lı kalıp için farklı bir durak biçimine yer verilmemiştir. Bu üç Şiirin bir örneği aşağıdaki gibidir:

Hakk'ın varlığını bilmek gul huvallahu ehaddir
İnandık iman getirdik amentü de işarettir
O ki her Şeyi verendir bil ki Allahüssameddir
Doğmamış doğrulmamıştır lemyelid ve lemyuleddir
Varı yok yoku var eden o küllahu küfüven ahaddir
Dini bütün olmak için her insanda kanaattir (103).

3+4 Duraklı Şiirler: Tek bir örneği aşağıdaki gibidir:

Tombiş'in yaptığı çok
Kahvede müşteri yok
Tombiş çok yalnız kaldı
Çeker lüzumsuz nutuk (14).

4.3.2. Uyak

Yarım uyak, halk Şiirinde en yaygın olarak kullanılan ve tek ünsüz benzeşmesine dayanan uyaktır. Halk Şiiri olarak kabul ettiğimiz âşık tarzı Şiir geleneğinde âşıkların bu kafiyeleri genelde irticalen oluşturdukları ve uyak tanımının aslında olduğu gibi önceliğin kulak için uygun olmasından kaynaklı bazı kafiyelerde yazılı kuralların dışına çıkıldığı görülebilmektedir. İncelememize konu olan Âşık Zamani için de bu durum bazı Şiirlerde geçerlidir. Bu kafiye çeşidinde toplam 13 Şiir tespit edilmiştir.

Bu benden nasihat evladım sana
Hiç hile yakışır mı ehli İslam'a
Haramdan yapsalar yedi kat bina
Merdiven kursalar çıkmak istemem.(59).

Yukarıda açıklandığı üzere bu uyaklar genelde ünsüz ses benzerliğine dayandırılmış olsa da irticalen söylenen şiirlerde örnekte vurgulandığı gibi ünlü benzerliğiyle de yarım kafiye yapıldığı tespit edilmiştir.

Şiirde iki ses benzerliğine dayanan uyak çeşidine tam kafiye denir. Âşık Zamani'nin neredeyse bütün şiirlerinin en az bir dizesinde rastlayabileceğimiz tam uyak 88 şiirle en çok tercih ettiği çeşit olmuştur. Bu şiirler içerisinde dörtlükler arasında farklı çeşitlere rastlanabilse de ağırlıklı olan kafiye esasına göre sınıflandırılmıştır ve bir örneği aşağıdaki gibidir:

Kimi bülbül gibi gözetir **zarı**
Kiminin gözünde dünyanın **varı**
Kimisi hiç görür pir ihtiyar**ı**
Zamani'nin iyi günü kar oldu (6).

Dize sonlarında üç veya daha çok sesin benzerliğine dayanan uyak çeşidi zengin kafiyedir (Aslan, 2008: 104). Abubekir Zamani'nin şiirlerinde zengin uyakla işlenmiş 19 şiir tespit edilmiştir. Bu şiirler de diğerleri gibi şiir içinde farklı kafiye çeşitlerine rastlanabilecek fakat ağırlıklı olarak zengin uyakla işlenmiş şiirlerdir. Şiir örneği aşağıdaki gibidir:

Savrulmakta Zamani'nin samanı
Savurur el oğlu vermez zamanı
Sen sarrafsın dene bırakma beni
Sevda eleğinden elerim seni.

4.3.3. Uyak DiziliŖi

Kafiyelerine göre Ŗematize ettiğimiz Ŗiirler almıŖ oldukları Ŗekillere ve yoğun olarak kullanım sırasına göre aŖađıdaki gibi sınıflandırılmıŖtır. Bazı Ŗekilleri kendisine göre dzenlemiŖ veya alıŖık olduğu irticalen syleniŖten kaynaklı bilinen Ŗekillerden küçük farklılıklarla ayrılabilmesi mümkündür. Kafiye Ŗekli olarak atıŖma Ŗiirleri dıŖındaki bütün Ŗiirlerde toplam 13 Ŗekil; 9 tane 4'l, 2 tane 5'li ve birer tane 6'lı ve 7'li Ŗekilde iŖlenmiŖtir.

ÂŖık Zamani'nin Ŗiirlerinde en sık kullandığı kafiye diziliŖi, "xbyb, cccb, dddb" Ŗeklinde olmaktadır. Kafiye düzeni olarak en net iŖlenmiŖ Ŗekillerden biri olan bu düzen Ŗiirlerde toplamda 54 adet tespit edilmiŖtir. Ŗiirler çoğunluk itibariyle koŖma özelliği gösterse de bu Ŗekille oluŖturulmuŖ bütün Ŗiirlerin bu türe ait olduğunu söylemek mümkün değildir.

Bir tellal besledi köyün ağası
Haksızlıkla kazandırdı hak dedi
 beŖ fukarayı aldı karŖıya
Sesiniz çıkmasın bana bak dedi.

Köyde yiğit yok mu var efendim var
Velakin baŖını hep eğri tutar
Yiğidin gururu ağayı tartar
Ulan Memo yollar çok uzak dedi.

Yiğit haksızlığa baŖın kaldırdı
Ağanın itleri hemen saldırdı
YetiŖmeden ekinini yoldurdu
Namussuzun otunu da yak dedi.

Ağa bugün bir bildiri bildirdi
Köylüleri konağına doldurdu
Birkaçının gönlünü yapıp kandırdı
Birkaçına size yemek yok dedi.

Zamani'nin cebinde yoktu para
Zavallıyı çektirmişti hep dara
Ölümü çok ucuz aldı fakara
Ağam yeter canımıza tak dedi (8).

Şiirlerde en sık rastlanan ikinci kafiye düzeni “abab, cccb, dddb” olarak karşımıza çıkar. Bu şekil toplamda 24 şiirde vardır. Düz koşmaya ait olan bu dizilimin yine tür olarak şiirlerin tamamında karşılık bulmadığını söylemekte fayda görüyoruz.

Her günde bir uyumaza rastladım
Nöbetçisiz geçit vermem ki geçem
Yalvardım yakardım feryat eyledim
Hiç söz anlamadı durmaz ki geçem.

Güneş şiddetinden ovalar yanmış
Gittiğinde her nebatat uyanmış
Bu dünyanın her yanını dolanmış
Kanatsızım ya ben ne yana uçam.

Bu gelenek Zamani'yi üzerken
Uymazın bacasından geçerken
Kalem alıp dertlerimi yazarken
Müsaade etmedi bir yudum içem (9).

Âşık Zamani'nin şiirlerinde en sık başvurduğu üçüncü düzen olan ve koşmaya benzeyen “aaab, cccb, dddb” şekli, bazı şiirlerde ilk dördlük dizilimi bazı şiirlerde de hece ve konu bakımından yine tek bir kalıba sokulamaz durumdadır. Bu şekil üzerine oluşturulmuş toplam 17 şiir tespit edilmiştir.

Bundan sonra ne yapayım bahçeyi bağı
Gönül seyyah olmuş geziyor dağı
O yar gelin olmuş takmış duvağı
Zalimin atına binmek üzere.

Su oydu yanımı döktü yaralandım
Dünyaya gelmeden ihtiyarladım
Aşkın ataşını yaktım harladım
Çıktı bir fırtına sönmek üzere.

Ağladım sızladım gözlerim yaştı
Bunca yıl ömrümden beyhude geçti
Gün zevale bindi gedikten aştı
Bir daha sabaha dönmek üzere.

Ey Zamani uyan bu dünya fani
Ne cahili kalır ne de irfanı
Benim diyenlerin cesedi, canı
Musalla taşına binmek üzere (54).

İlk dörtlük itibariyle maniye benzese de genel itibariyle koşma kabul edilebilecek özelliklere sahip olan bu düzendeki “aaxa, bbba, ccca” şiirler toplamda 11 adettir.

Aşk içimde yara açtı
Oydu da yara bıraktı
Namerdin kurşunu merde
Değdi de yara bıraktı.

Düşman gibi gördü bizi
Ne çilem bitti ne sızı
Küçük kalbe büyük sızı
Koydu da yara bıraktı.

Açılmayan gonca gülüm
Yoktur dalımda bülbülüm
Genç yaşımda felek belim
Eğdi de yara bıraktı.

Zamani bitmekte günüm
Bir melek olacak canım
Eşim dostum ahbablarım
Yuydu da yara bıraktı (99).

İlk dörtlüğü hariç diğer düz kalıplar gibi koşmaya benzeyen bu dizilim “aaba, ccca, ddda” 5 adet şiirde tespit edilmiştir. Bu kalıpla yazılan şiirlerde diğerleri gibi farklı özellikler devreye girdiği zaman tek bir tür olarak ele almak sağlıklı olmayacaktır.

Kan'dan bir şehire girdim kudretten yapısı var
Üç yüz altmış beş pencere, on iki kapısı var
Yüz on dört bağa uğradım seksen üç gül açılmış
Sordum bağbandan öğrendim dedi ki hepsi var.

Bir garip meyhaneci var hem doldurur hem içer
Hayal tarlasını eken geriye döner biçer
Bir yanda alevler yanar bir yanda çiçek açar
Altında derin bir kuyu üstünde köprüsü var.

Ey Zamani gideceksin dönüşü yok bu yolun
Dost, akraban, oğlun, kızın sararlar sağın solun
Cemaline yazılıdır cennetlik olan kulun
Şehid-i şühedaların elinde tapusu var (48).

Şiirlerde toplam 3 örneği olan “aaxa, baba, caca” dizilimi içerik ve konu olarak belli bir türe özgü yazılmamıştır. Şiirler içerisindeki en belirgin örneği aşışın derlemiş olduğumuz tek “lebdeğmez” türüyle aşağıda örneklendirilmiştir.

Asaleti aşikârdır arda karar eyledi
Şeytanı aslı ateştir karda karar eyledi
Arada vasıta oldu insanlara düşünce
Şükretti doğruyu seçti çarda karar eyledi.

Ağrısız dünyaya geldi küfrü dünyaya yaydı
Kendisini tanrı gördü zorda karar eyledi
Karun kendin yüce gördü aldırıldı akçasını
Nihayeti zarar etti yerde karar eyledi.

Guşi ayık olanlara nida gelir derinden
Ali duydu nara attı darda karar eyledi
Gülü gülistan eyledi ol Halil'i narından
Yaradanım aziz kıldı nurda karar eyledi (106).

Bu başlıktan sonra yazılmış olan şiirler tek bir şiire özgü dizilim göstermiştir. Âşık şiirlerini oluştururken bir türe özgü yazmaya dikkat etmemiştir. Münferit dizilimler aşağıda sıralanmıştır:

aaaabbb, aabbbbb, aaabbab:

Bir kul vahdete erdiyse o içtiği şaraptandır
Sıdk-ı hulis ile içmese onun hulki haraptandır
Böbürlenip büyümesin insan aslı turaptandır
Kul cemalin görmek ister görmediği likaptandır
Her iki cihan da bizim biri baki biri fandır
Biri gelir biri gider o da kulunda nişandır
İster el seni kandırsın ister sen eli kandır.

Beni Mecnun eden Leyla bilmediğim hitaptandır
Gece gündüz unutamam o çektiğim azaptandır
Gel olma nefsine esir nefis insana düşmandır
Gönlünde aşk ataşını Allah'ın aşkına yandır
Kanma melun sözüne seni uyaran ezandır
Cihana gelişin üryan dönüşün yine üryandır
İster el seni kandırsın istersen sen eli kandır.

Ol resulün aslı âdem beşer sanır Arap'tandır
Ne kadar fidan büyütsen hepsi aynı kaptandır

Kula yönü veren Allah akıl bedene kaptandır
Cümle kullar toplanacak ora ulu bir meydandır
Der Zamani hakkı rahman okuduğun Kuran'dandır
Kullar kaderini bilmez verilecek hesaptandır
İster el seni kandırsın istersen sen eli kandır (73).

abbb, aaab, cccb:

Hasret pınarından bir yudum içtim
Ölene dek bu çileyi çekerim
O zaman ağınan karayı seçerim
Bilemedim zehir olmuş şekerim.

Bilinmez hayatın çarkından geçtim
Zamanla yarıştım riyadan kaçtım
Muhammet insana sırrımı açtım
Onun için gözyaşımı dökerim.

Bulutla gülerdim yağmurla yağdım
Başından dumanı kalkmayan bağdım
İlk başta anamdan çileli doğdum
Bedene hamalım nefse nökerim.

Zamani'yim derdi anlatır sazım
Sanırdım bitecek içimde sızım
Bozulmaz alınma yazılan yazım
Onun için kadere boyun bükerim (74).

aaabb, ccccc, ddddc, eeeee:

Behey beyler ağalar bizler bizden sorulur
Bu bir atasözüdür çok koşan tez yorulur
Denize düşen yiğit boz yılana sarılır
Kendine gel koca oğlan bu sana nasihat
Tutarsan sen korur tutmasan işin berbat.

Birbirine çok yakın alçak yüksekli dağlar
Dağa rahmet yağdı mı dereleri kan ağlar
Bağban bağa gelmese verene olur bağlar
Fesat ortada gezer kendin flaş sağlar
Yaptığına beğenir sadece kendin yağlar.

Kaptan yelken açmasa gemisini kilitler
Komşuya mazarrattır sokakta gezen itler
Dolanır karıştırır suya düşer ümitler
Gelen geçen laf vurur fesat kendin sabitler
Belki insafa gelir vicdanına ip bağlar.

Ey Zamani doğru ol doğruya dosttur Allah
Fesatların evine ateş düşer inşallah
Allah bir resul haktır la ilahe illallah
Geceleri uyumaz gündüzleri çeker ah
Bu karanlık gecede mutlaka olur sabah (92).

aaxa, aaxa, aaxa veya aaba, aaca, aada:
Derdime derman aradım, ilaç da bir hap da bir
Tan şehrine girmek için kapı da bir, bap da bir
Yusuf'un meskeni gibi esir oldum kuyuya
Bağla beni buradan çıkar, urgan da bir, ip de bir.

Ten şehrinde yolcu oldum, Arap da bir, at da bir
Çift pınardan içtim kandım, şiir de bir, süt de bir
Gâhi gölge gâhi güneş, düştüm yola piyade
Gelişli gidişli yollar tepede bir sırt da bir.

Başa geldi mi çekilir çilede bir dert de bir
Dökülen yerin doldurmaz, tabakta bir kap da bir
Kalp dediğin bir şişedir kırıldı mı yapılmaz
Zamani çalış incitme kavide bir sert de bir (100).

aaaaaa, aaaaaa, aaaaaa:

İnsanın iyilik yapması kendisine şerafettir
Yoksulu yetimi üzmemek iyi olmayan alamettir
Biri ağlar, biri güler meyyit için kıyamettir
İnsan oğlu bin yaşasa her geçen günü gaflettir
Amelin yoksa çaren yok müminlerde isabettir
Arkan tahta onun yardır, tek kurtuluş şhadettir.

Hakkın varlığını bilmek gul huvallahu ehaddir
İnandık iman getirdik Amentü de işarettir
O ki her şeyi verendir bil ki allahüssameddir
Doğmamış doğrulmamıştır lemyelid velemyuleddir
Varı yok yoku var eden o küllahu küfüven ahaddir
Dini bütün olmak için her insanda kanaattir.

İnsanı günaha iten nefis ne büyük nefrettir
Terbiye talimden gelir onun özü asalettir
Yediği andan aldığı o kuvvet ve kudrettir
İlmi okumuş bilmişse ne kadar dilde lezzettir
Ey Zamani gururlanma çünkü bizi yaratan var
Öldür nefsin, yık gururun gurur çok yeke nefrettir (103).

aaabb, cccbb, dddbb:

Gün geçtikçe gitmekte iki adım ileri
Her tarafı dolaştı yol gösterdi rehberi
Ezanları okuttu kapattı camileri
Sinsice aramızda dolaşıyor korona
Ya rabbim bir kapı aç ehl-i islam koruna.

İmam mihraba geçti müezzin hazır kamette
Sağlık çalışanları gece gündüz nöbette
Bu ataşa bir su serp yangın var her devlette
Görünmeyen bir düşman bunun adı korona

Ya rabbim bir kapı aç tüm insanlar koruna.

Korona denen illet başımıza dert aştı
Kılıç kalkan kuşandı her devleti dolaştı
Güçlü güçsüz demedi herkes ile savaştı
Yarasa çorbasından icat oldu korona
Allah'ım bir kapı aç ordu devlet koruna.

Çin yedi yarasayı dağıttı tüm dünyaya
Bu çok çabuk bulaşır hem bayana hem baya
Genç ihtiyar ayırmaz yollar öbür dünyaya
Bu hiç ihmale gelmez bunun adı korona ya
Rabbim bir kapı aç cümle ümmet koruna.

Sayın cumhurbaşkanım devletinde önderdi
Koronanın hızını kesti geri döndürdü
Kızılay'la yardımı her devlete gönderdi
Çaresi bulunacak bitecek bu korona
Ya rabbim bir kapı aç devletimiz koruna.

Seksen yedi vilayet kaç kaza köyümüz var
Kaç bin vaka kaç ölü kaç bin de sayımız var
Sığınalım Allah'a yapacak neyimiz var
Ey Zamani gam yeme bitecek bu korona
Ya rabbim bir kapı aç cümle ümmet koruna (121).

İncelememize konu ettiğimiz 132 şiirden hareketle aşığın kitabi nitelikten çok geleneksel bağlılıkla ve gelenek içinde küçük çaplı değişmeler doğrultusunda şiirlerini oluşturduğu tespit edilmiştir. Âşık Abubekir Zamani'nin yazmış olduğu şiirlerde farklı tür deneme merakı, çoğu şiirini irticalen meydana getirmiş olması ve kendisinin eğitimsiz olup okuma yazmayı sonradan öğrenmesi gibi hususlar göz önüne alındığında onun yetkin bir âşık olduğunun kabul edilebileceği kanaatindeyiz.

4.4. Şiirlerinde Temalar

Bu bölümde Âşık Abubekir Zamani'nin atışma şiirleri dışında 122 şiiri ele alınmış ve bulgular şiir numaralarıyla birlikte ayrıca örneklendirilmiştir. Âşık Zamani'nin bazı şiirlerinde konu bütünlüğüne erişilemediğinden şiire hâkim olan genel tema esas alınmıştır.

Tasavvuf: Tasavvuf Zamani'nin şiirlerinde en sık işlediği konulardan biridir. Konu bütünlüğü esasına göre gruplandığımız bu incelemede aşağıda numarasına yer vermediğimiz diğer şiirlerin çoğunda en az bir dörtlülle tasavvuf konusunun işlendiğini tespit ettik. Âşık Zamani'nin inançlı bir kişiliğinin olmasının yanı sıra şiirlerine sıkça tasavvuf konusunu işlemesi onun çocukluk yıllarında köy odalarında kulak misafiri olduğu tasavvuf sohbetleri ve aileden gelen tarikat bağlantısı nedeniyledir. Tasavvuf konusunu ağırlıklı işlediği toplam 21 adet şiiri bulunmaktadır. Tasavvuf konusu içeren şiirlerinin en belirgin örneklerinden biri olan aşağıdaki şiiri aşğın Kuran'daki İhlas suresini kafiye, hece ölçüsü ve konu bütünlüğü açısından başarılı bir şekilde işlemesi dikkat çekicidir.

İnsanın iyilik yapması kendisine şerafettir
Yoksulu yetimi üzme iyi olmayan alamettir
Biri ağlar, biri güler meyyit için kıyamettir
İnsanoğlu bin yaşasa her geçen günü gaflettir
Amelin yoksa çaren yok müminlerde isabettir
Arkan tahta onun yardır, tek kurtuluş şhadettir.

Hakk'ın varlığını bilmek gulhuvallahu ehaddir
İnandık iman getirdik Amentü de işarettir
O ki her şeyi verendir bil ki Allahüssameddir
Doğmamış doğrulmamıştır lemyelid velemyuleddir
Varı yok yoku var eden o küllahu küfüven ahaddir
Dini bütün olmak için her insanda kanaattir.

İnsanı günaha iten nefis ne büyük nefrettir
Terbiye talimden gelir onun özü asalettir
Yediği andan aldığı o kuvvet ve kudrettir

İlmi okumuş bilmişse ne kadar dilde lezzettir
Ey Zamani gururlanma çünkü bizi yaratan var
Öldür nefsin, yık gururun gurur çok yeke nefrettir (103).

Nasihat-Öğüt: Âşık Zamani’de nasihat kavramı önemli bir yere sahiptir. Yazmış veya söylemiş olduğu şiirlerin büyük çoğunluğunda bu üslubu hissetmek mümkündür. Nasihat içeriğindeki şiirlerini genellikle tasavvuf öğeleri veya dini kurallarla desteklemiş olması bu gruptaki şiirlerinde tasavvuf konusunun da ele alındığı izlenimini uyandırmaktadır. Bu bakımdan bazı şiirlerin tasavvuf ve nasihat konu başlıkları altında birlikte ele alınması yanlış olmayacaktır. Aşığın bu konuyu işlediği toplam 20 adet şiiri tespit edilmiştir. Aşağıdaki şiir tasavvuf konusuyla birlikte işlediği nasihat olgusunun üslubuna yansımış olması açısından fikir verici bir niteliktedir.

Halim ol hakiri hor görme sakın
Bazen ayak gelir baş olur oğul
Kısım kısım kul yaratmış yaradan
Kurduğun hayaller düş olur oğul

Nefsini ölü tut yüreğin temiz
Nefsin yenemezsen olursun müflis
Gece gezegendir ay ile yıldız
Gündüzünde güneş hoş olur oğul.

Her zaman baş olma ayağı baş gör
Merhametin hisset gözünde yaş gör
Annen baban üzme koşuyu hoş gör
Gün gelir sahiller kış olur oğul.

Bu vatan kutsaldır bunu bilmesen
Varıp huzurunda bekçi olmasan
Dinen diyaneten bağlı kalmasan
Bütün emeklerin boş olur oğul.

Zarlanma Mevla'nın verdiği derde
Alim sohbetinden kalma kenarda
Zamani'yim canım kurbandır merde
Namerdin yüreği taş olur oğul (104).

Sitem: İncelediğimiz şiirlerde ve çalışmamızın genelinde edindiğimiz izlenim doğrultusunda Âşık Zamani'nin şiirlerinde en çok işlediği konu başlığının sitem olması dikkat çekicidir. Bu konu başlığı altında genel hususlar dışında; kadere sitem, talihe-şansa sitem ve bazı şiirlerde kişilere ve sisteme olan şikâyetleri tespit edilmiştir.

Be muhannet uydun elin sözüne
Yapmadığın suç mu kaldı sevdiğim
Taşı yastık ettim yattım uyudum
Görmediğim düş mü kaldı sevdiğim?

Coşkun dere gibi coştum çağladım
Ağ çıkardım karaları bağladım
Gece gündüz figan ettim ağladım
Gözlerimde yaş mı kaldı sevdiğim?

Bir gün gidemedim düğüne toya
Esir olduk kaldık ağaya beye
Obaya yaylaya şehire köye
Taşınmadık köşk mü kaldı sevdiğim?

Her günüm efkardı her günüm gamdı
Bütün eşim dostum tersine döndü
Herkesin sitemi sırtıma bindi
Yüklenmeyen taş mı kaldı sevdiğim?

Zamani'yim ne gizledim yaşımda
Kim ne bilir kimler vardı peşimde
Neler gören karametli başımda

Ağarmayan saç mı kaldı sevdiğim? (89).

Fanilik: Âşık Zamani'nin şiirlerinde sık işlediği konulardan biri de dünyanın faniliği ve ölüm olmuştur. Kendi dünya görüşünün de bir nevi yansıması olan bu konudaki şiirlerinde nasihat temasını da ele alması iki konu arasındaki felsefi bağın korunması açısından dikkat çekicidir.

Behey insan sen kendini kandırma
Gidenler bir daha geri gelmiyor
Bazıları gelmiş gitmiş o kadar
Bazı insanların yeri dolmuyor.

Garip bülbül gibi zara ağlama
Mansur gibi düşüp dara ağlama
Kaybolan varlığa vara ağlama
Dünya hiç kimseye bakî kalmıyor.

Bazıları mutlu bazısı mutsuz
Bazen insan gelecekte umutsuz
Bazen ses verir bazen sessiz
Herkesin düdüğü aynı çalmıyor.

Sakince ses verir dereler dağlar
Pınarlar coştı mu gözyaşım çağlar
Önceden gülenler sonradan ağlar
Hiçbir insan başa kadar gülmüyor.

Hazan yeli eser yapraklar kurur
Zamani gönlünde kalmadı sürur
Vadesi yeteni alır götürür
Ecele hiç kimse karşı gelmiyor (61).

Eleştiri: Âşık Zamani'nin ağırlıklı olarak işlediği temalardan biri eleştiri temasıdır. Âşığın, bu tema doğrultusunda 11 şiiri tespit edilmiştir. Şiirlerinde genellikle kişileri, yerel idareleri veya âşıkları eleştiren Âşık Zamani'nin siyasi bir eleştiri şiiri bulunmamaktadır. Bazı şiirlerinde özeleştiri bazı şiirlerinde ise eleştiriyle beraber nasihat temasına da yer verdiği tespit edilmiştir.

Bir yarış başlattık Anadolu'da
Karınca ceylanı geçmiş duydun mu?
Tosbağa kılıcı almış eline
Filin midesini deşmiş duydun mu?

Cehalet yetişmiş hep aynı hırsta
Pulsuz mektubunu götürmüş posta
Kayısı yetiştirdik Erzurum, Kars'ta
Zemheride çiçek açmış duydun mu?

Söz anlatılır mı fikri yoza
Duman dağ başından iner mi düze
Gergedan ördekten deve horozdan
İkisi beraber düşmüş duydun mu?

Kaplan horlanır mı böyle halınan
Sırtlan sinsî gezer gitmez yolunan
Tilki aslan ile kurt çakal ile
Gırgır geçmiş şakalaşmış duydun mu?

Zamani böyledir bu bizdeki hal
Susturmak aşığa olurmuş vebal
Bu nasıl hikâye bu nasıl masal
Kör gölgesinin görüp kaçmış duydun mu? (40).

Tanınmış Kişiler: Âşık Zamani şiirlerinin bazılarını hayatında yer etmiş kişiler, peygamberler ve sahabeler hakkında kaleme almıştır. Bu başlığa ağıt olarak yazdığı şiirler

dahil değildir. Bu konu başlığında ustası Âşık Toruni başta olmak üzere yine bir diğer ustası kabul ettiği Âşık Sümmani, Sümmani'nin oğlu Rıza Ali, arkadaşı İsmail Çetin ve peygamberler hakkında şiirler yazmıştır. Bu şiirler dışında bir şiiri de kendi zamanında ve daha öncesinde yaşamış bazı âşıklar için yazmıştır. Bu şiirler dışında Hz. Yusuf için yazdığı şiiri bu başlığa örnek vermeyi tercih ediyoruz.

İbrahim İshak'a İshak Yakup'a
Yusuf'taki keramete baksana
Kardeşleri bıraktılar kuyuya
Kıskançlıkta alamete baksana.

On kardeş birlikte söz bir ettiler
Yusuf'umu ne yapıp ne ettiler
Kuyudan çıkardı tekrar sattılar
Yanlış doğru kanaate baksana.

Yusuf ki Malik'in kölesi oldu
Katıldı kervana Mısır'a geldi
Yusuf'u Malik'ten Potifar aldı
Zevki ziyet ziyafete baksana.

Züleyha Yusuf'u aldı yanına
Nefsi zuhur etti cismi canına
Zindana attırmak düştü şanına
Hak doğrunun adaletine baksana.

Potifar bir rüya gördü Mısır'a
Yusuf yorumladı aradı çare
Amon'a tapanlar oldu maskara
Şirk görüldü azamete baksana.

Putlar devrildiler Amon yok oldu
Kıtlık baş gösterdi düşman çok oldu

Yusuf Züleyha'yı nikaha aldı
Tahta çıktı icazete baksana.

Zamani'yim baktım geçen asra
Gırtlak boğum boğum söz sıra sıra
Yakup sülalesi göçtü Mısır'a
Rabbim kuvvet kudrete baksana (128).

Aşk-Sevgili: Âşık edebiyatının ve âşıklığın olmazsa olmaz konularından olan aşk ve sevgili üzerine Abubekir Zamani'nin elimizde 12 adet şiiri bulunmaktadır. Bu şiirlerde işlenen aşk ve sevgili teması genel itibariyle ladini yani cismani niteliklidir. Tasavvufi aşkı işlediği şiirler ise genellikle dini-tasavvufi konulu şiirleri içerisinde kısım kısım işlenmiştir. Bu başlık altında verilebilecek en iyi örneklerden birisi -Erzurumlu Emrah'ın en iyi örneklerinden birini verdiği- “dedim-dedi” tarzı şiir olacağı kanaatindeyiz.

Sordum bir güzelin saltanatını
Çöktü üzerime dağ dedi dedi
Dedim o sendeki ıstırap nedir
Hayat iplik dünya dağ dedi dedi.

Dedim güzel nedir senin telaşın
Dedi gece gündüz akmakta yaşım
Dedim senin yok mu bir can yoldaşın
Yoldaş umut canım sağ dedi dedi.

Dedim güzel niyet ettin mi yara
Dedi ki bağrında açıldı yara
Dedim güzel meyil verme ağ yara
Çözüldü dizimden bağ dedi dedi.

Dedim güzel tutuşmuşsun yanarsın
Dedi sen bu aşkı kolay mı sanarsın
Dedim Zamani'den yararlanırsın

Dokunmuş temreni tığ dedi dedi (18).

Gurbet-Özlem: Âşıklık geleneği içerisinde özellikle 20. yüzyıl itibariyle ağırlık kazanan bu konu âşıkların bir kısmının gurbet olarak tabir edilen doğup büyüdüğü coğrafyadan sevdiklerini geride bırakarak başka bir ülke veya ile göç etmesiyle ortaya çıkmış bir temadır. Bu tema, Âşık Zamani'nin yurt dışı tecrübesi olmaması ve kısa süreli ikamet değişikliklerinden dolayı yaygın olarak işlenmemiştir.

Al mektubum oku incele bekle
Kırda çiçek açtığında geleceğim
Bahar gelsin bizim şen yaylalara
Kelebekler uçtuğunda geleceğim.

Bilmem anlar mısın sen bu yazıdan
Geleceği seyret vazgeç maziden
Çoban Hasan koyunları kuzudan
Birer birer seçtiğinde geleceğim.

Bilesin bağrımda açılmış yara
El açtım yalvardım yar olan yara
Hasretlik yoksulluk vurdu bir yara
Enflasyon da düştüğünde geleceğim.

Çoban usandır mı sürü sesinden
Lalesinden sümbülünden süsünden
Hoşlanır dağların menekşesinden
Kuş yuvadan uçtuğunda geleceğim.

Çapası bitti mi bahçenin bağı
Zamani hayranı yeşil yaprağın
Yaylada yapılan sütün kaymağın
Güneş ile piştiğinde geleceğim (21).

Şehirler, Köyler, Kasabalar: Âşık Zamani'nin bu konuyla ilgili pek fazla şiiri olmasa da o, doğup büyüdüğü, yaşadığı veya ziyareti sonrası kendisinde iz bırakan yerler üzerine şiirler yazmıştır. Destan türünden olan aşağıdaki şiir bu türdeki elimizde tek örnek olması bakımından önemlidir.

Lebbeyk sedasıyla, şehit kanıyla
Yoğrulmuş toprağı taşı Maraş'ın
Unvan almış bileğinin zoruyla
Ondandır vakarlı başı Maraş'ın.

Tekbir sesi iman ile karıldı
Haçlı bozgun yedi bayrak gerildi
Kahramanlık liyakati verildi
Çetin geçti bu savaşı Maraş'ın.

Bin dokuz yüz yirmi tarih söylendi
Kimler meftun oldu, kimler eylendi
Söz dilimde düğüm düğüm düğümlendi
Sütçü İmam can sırdaşı Maraş'ın.

Merdi eksik olmaz er otağının
Öyküsü var öleninin sağının
Dizine baş koymuş Ahir dağının
Hikmetli baharı kışı Maraş'ın.

Ehli hal göstermiş her geçen çağı
Avşar Türkmen aşireti oymağı
Cana şifa dondurması kaymağı
Meth olur ekmeği aşısı Maraş'ın.

Haykırdı titretti semayı, arşı
Kurban verdi ana, bacı, kardeşi
Cesetten ağ ördü düşmana karşı

Yok dünyada tek bir eşi Maraş'ın.

Zamaneyim nurlu bir şafak attı
Zar etti derdini derdine kattı
Kara günde dost elini uzattı
Antep, Urfa öz kardeşi Maraş'ın (42).

Ağıt: Âşık Zamani'nin ağıt türündeki eserleri toplamda 5 adet olmasına karşın özellikle ustası Âşık Toruni'yi farklı şiirlerde ele almayı ihmal etmemiş ve ona duyduğu saygıyı ifade etmekten geri kalmamıştır. Elimizdeki şiirlerinde Toruni (110, 113) dışındaki ağıtlarından biri arkadaşı Feramuz (51) için, diğeri yine ustası olarak kabul ettiği ve sanatından çok istifade ettiğini belirttiği Âşık Mevlüt İhsani (61) için ve son olarak hemşerisi ve Türk halk müziğinin bilinen isimlerinden olan İbrahim Erkal (62) için yazılmıştır. Bu ağıtlarından Âşık İhsani için olanı aşağıdadır.

Görünen makberde Âşık İhsani
Üstünde rüzgarlar esmiş yatıyor
Yanık sesi büyülerdi bağları
On yedi senedir susmuş yatıyor.

Feryat figan eder idi özünden
Bin mana çıkardı tek bir sözünden
Eşinden kızından oğlu kızından
Artık umudunu kesmiş yatıyor.

Hiçbir kötülükte yoktu niyeti
Her toplumda dinlenirdi sohbeti
Doksan sene sürdü yar hasreti
Hasreti bağrına başmış yatıyor.

Çok beklemiş umutları yarından
Bir haber getiren yokmuş yarından
Yara gitmiş vazgeçmemiş yarından

Kendi kaderine küsmüş yatıyor.

Zamani çektiğin arzuhal idi

Aşkî bedeninde sönmez nar idi

Rufai kolundan haberdar idi

Dergâha postunu asmış yatıyor (61).

Keder, Şanssızlık: Şiirlerinde genel olarak karamsar bir yapı çizmeyen Âşık Zamani keder ve dert gibi temalara şiirlerinde çok fazla yer vermemiştir. Şiirlerinde münferit olmayan fakat çoğunluk olarak kabul edilemeyecek bir diğer konu da şanssızlıktır. Birbirlerini şiir içerisinde bazen tamamlamalarından dolayı bunları birlikte ele almayı uygun gördük. Elimizde bulunan şiirleri arasında konu ağırlığı olarak keder ve şanssızlık grubunda değerlendirebileceğimiz 8 adet şiiri mevcuttur. Bu şiirlerin bazıları sosyal konular bazıları da gönül ilişkileri üzerine yaşamış olduğu hissiyatla kaleme alındığı kanaatindeyiz.

El uzatıp dost bağından aldığım nar incitir

Gül dikene esir olmuş bülbülü zar incitir

Lale sümbülün üstüne örtmüş kar perdesini

Mevsim biter rüzgâr eser gelir bahar incitir.

Hedefe bin kurşun attım bir tanesi almadı

Züğürtlük yakamdan tuttu beni yola salmadı

Dünya hiç kimseye kalmaz Süleyman'a kalmadı

Padişah olsan ne çare tahtın bozar incitir.

Doğduğum gün çile yağdı umudumun dağına

Çırpındım gam denizinin çıkamam kırağına

Atasözü güvenilmez namerdin dostluğuna

Gelir ayağın altına kuyu kazar incitir.

Zamani insansın bozma edebi kemalini

Hayatımdan vaz geçerdim görseydim cemalini

Hakkın emrettiği gibi yapmazsan emelini
Götürür kabre koyarlar sıkır mezar incitir (58).

Milli Duygular: Elimizdeki şiirlere göre en az işlenen konu başlıklarından biri olmasına rağmen birçok şiirin belli kısımlarında bu konunun işlendiğini belirtmekte fayda var. Ağırlıklı olarak milli duyguların işlendiği 2 adet şiir tespit edilmiştir.

Esmeye rüzgâr dağıtırsın kaybolur
Yüce dağ başında dumanımız var
Kılıç bizim kalkan bizim at bizim
Dört kıtada oynar fermanımız var.

Dilim dönmez derdim edem ifade
Mevla'm bize vermiş cüz-i irade
Kim olsa vatana can eder feda
Uğrunda verecek kurbanımız var.

Başımız kurtulmaz bu kalma kaldan
Söyle doğruları kurtul vebalden
Gökte dalgalanan yıldız hilalden
Al bayrak üstünde al kanımız var.

Deli divaneyim olmuşum serser
Namerdin kılıcı değdi mi keser
Dağda komandoyum kışlada asker
Hem şöhretimiz var hem şanımız var.

Zamani burumuz bilmeyen çakmaz
Açıldı kapılar girenler çıkmaz
Dünya düşman olmuş kimseden korkmaz
Devletin başında başkanımız var (65).

Kader ve Hayat: İncelememizde kaderle ilgili şiirleri “kadere olan sitem” başlığında ele almış olmamıza rağmen bazı şiirlerinin sitemden ziyade kader inancının insan hayatındaki rolü işlendiği tespit edildiğinden ayrıca bunu belirtmek istedik. Bu şiirlerin sayısı pek fazla olmasa da bir tanesinin numarası ve örneği paylaşılmıştır.

Gönlüm sarayına halı
Dokudum seremedim ki
Kaderi alıp elime
Okudum göremedim ki.

Seven kuşun hümasını
Çünkü çok çektim yasını
Kırdım bin aynasını
Karşında duramadım ki.

Arıyım ballar içinde
Tesbihim eller içinde
Sevdiğim kullar içinde
Göğsümü geremedim ki.

Zamani’yi saldın gama
Katlandım her bir mateme
Yara yazdım ben bir name
Elimle veremedim ki (112).

Diğer Konular: Yukarıda incelediğimiz konu başlıkları dışında Âşık Zamani’nin bazı şiirlerini münferit konular etrafında kaleme aldığı tespit edilmiştir. Bu konuların içerisinde diğer temaların işlendiği dörtlüklere rastlamak mümkün olsa da genel itibarıyla bir gruba dahil edilemediğinden bu başlık altında toplanmasının daha uygun olacağı kanaatindeyiz. Bu başlık altında ilgi çekici olanlardan biri tüm dünyayı etkisi altına alan ve kendisinin de vefat sebebi olan Korona (121, 122) hastalığı hakkında yazılmış olanıdır. Bunun dışında tabiat unsurları başlığı altında ceylan (10) ve su (9) üzerine 2 adet şiiri mevcuttur. Birinin muamma (48) türünde yazıldığını düşündüğümüz 2 adet (41) şiir de

diğer başlıklara dahil edilecek bir konu bütünlüğüne sahip olmadığından bu başlık altında değerlendirmeyi tercih ettik. Son olarak önem arz eden bir diğer şiiri de şeytan (106) üzerine yazdığı şiiridir. Espri veya şakalaşma için yazdığı tek şiiri ise 14 numaralı şiiridir. Bu şiirlerden seçtiğimiz bir örnek aşağıdaki gibidir.

Hazan vurmuş yaprak gibi soldurduk koronayı
Yıkılıp yere düşmüşken kaldırdık koronayı
Zamanında set çekmedik Vatan'ın sınırına
Geç davrandık bu Vatan'a doldurduk koronayı.

Mikropların kapısında bekledi tuttu nöbet
Başından anlayamadık bu ne mikrop nasıl dert
Sağlık çalışanlarımız gösterdi güzel gayret
Birçok insan kayıp verdik güldürdük koronayı.

Türkiye'nin insanını Avrupalı dışladı
Korana panik korkusu beyinlere işledi
Varlığını göstererek bar vermeye başladı
Budadık dal budağını soldurduk koronayı.

Devletin emrini duyduk kulak verdik bu sese
Gece gündüz evde kaldık sanki girdik kafese
Ciğere arıza verir yoksun koyar nefese
Beynimize yerleşmişti sildirdik koronayı.

Yaradan'ın emri budur sırrına olduk sadık
Ölenlere rahmet olsun ne bedeller ödedik
Dezenfektan olarak da el yüzümüz yıkadık
Der Zamani birlik olup öldürdük koronayı (122).

Şeytan üzerine yazılmış aşağıdaki şiirin bir diğer önemi ise elimizdeki tek “leb değmez” türüne ait şiir olmasıdır.

Asaleti aşikârdır arda karar eyledi
Şeytanı aslı ateştir karda karar eyledi
Arada vasıta oldu insanlara düşünce
Şükretti doğruyu seçti çarda karar eyledi.

Ağrısız dünyaya geldi küfrü dünyaya yaydı
Kendisini tanrı gördü zorda karar eyledi
Karun kendin yüce gördü aldırıldı akçasını
Nihayeti zarar etti yerde karar eyledi.

Güşü ayık olanlara nida gelir derinden
Ali duydu nara attı darda karar eyledi
Gülü gülistan eyledi ol Halil'i narından
Yaradanım aziz kıldı nurda karar eyledi (106).

4.5. Şiirleri

1. Bekleme ozanım gidelim şaha
Sen seni bilmesen ne deyim daha
Kula elin açma yalvar Allah'a
Derdine bir çare onda bulursun.

Dosta bir arzuhal vermek istersen
Verdiğin ikrarda durmak istersen
Hakkın cemalini görmek istersen
Nazar eyle her insanda bulursun.

Güneş kayıp olur yıldız da batar
Kervancı gam taşır hancı da satar
Sağ ve sol bekçiler zabitan tutar
Sen kendini imtihanda bulursun.

Bir ecel şerbeti duruyor tasta
Yolcu of çekiyor hancı da hasta
Ömür dediğin ne bir kuş kafeste
Uçar gider ya ne yanda bulursun.

Gel Âşık Zamani gün gelir geçer
Kişi ektiğini mutlaka biçer
Seni yaratan var, bir kapı açar
Sen senin ettiğin sende bulursun.

2. Bir yanım karadır bir yanım sahil
Sözümde mana var içerle eğil
İlham güzel şeydir ilhami değil
Allah bana verdi sizden almadım.

Diğer âşıklardan ben razıyım çok
Hepsini katarsak iş olur bombok
Uzaktan uzağa bir faydası yok
Kaderime küserim ki gülmedim.

3. Suna boylum ne gezersin bu yerde
Susam bahçesine salarım seni
Yüz sene çalışsan emekli yapmam
Sosyal sigortadan silerim seni.

Sensin sevdiğime sevilen çiçek
Sen sevdaya düştün sevildin gerçek
Sen bir selvi olsan ben sana pürçek
Susamış gönlümle sularım seni.

Savrulmakta Zamani'nin samanı
Savurur el oğlu vermez zamanı
Sen sarrafsın dene bırakma beni

Sevda eleğinden elerim seni.

4. Vuslata ermektedir aşk ehline alışan
Amma hiç boş kalır mı Allah için çalışan
Feyizden uzak kalır kuru dala sarılan
Mangalında közü yok boşuna yanmaktadır.

İlme uzak olanın çarkı tersine döner
İnsanlık nadir bilmez kendini insan sanır
Balçığına beğenmez döner bağrına iner
İnmemek elde değil her insan inmektedir.

Kalbi bozuk olanın kalıbı bozuk olur
Dünyada çalıştığın ahrete azık olur
Sen seni bilmiyorsan sana da yazık olur
Çünkü köşkün virane, baykuşlar konmaktadır.

Ne sen seni bana sor ne ben seni söyleyim
Sen sende seni ara bende tasdik eyleyim
Sen sürüye senin de bende gelip yaylayım
Sürüden ayrı kalan köşeye sinmektedir.

Seni gördükten sonra ben beni beğenmedim
Bana sorsan ki niye hala nefsim yenmedim
Aşk şarabı kandırır daha içip kanmadım
Boş tahtadan kaçanlar üstüne binmektedir.

Ey zaman aşığın zamanı yok gülmeye
Gayretim bu dünyada doğru adam olmaya
Adam lazım adamın kıymetini bilmeye
Aslı hariç olanlar sözünden dönmektedir.

5. Deli gönül yine havalardasın
İN dedim inmedin suçladın beni
Giyindin kuşandın çıktın meydana
Elen el vurmadañ tuşladın beni.

Ne bir çile çektiñ ne sürdün sefa
Hakkında söylenen oldu hurafe
Hayal de toyunan girdin zifafa
Murada ermeden boşladın beni.

Dünya ne Rüstem'e kaldı ne Zal'a
Bedenim uğradı çok kalma kala
Ömrümde bir kere kondum bir dala
Onu da çok gördün taşladın beni.

Zamanıyım oldu dünya başa dar
Yoksulluk elinden ettim ahu zar
Ömrüm geldi geçti oldum ihtiyar
Yine bırakmadı gençledin beni.

6. Kahpe felek ile düştük bir cenge
Neden ise geniş yollar dar oldu
Kimisine yaşam kurulu sofraya
Kimisinin su içmesi zor olur.

Kimi rahat aşar çok yüce dağdan
Kiminin ayağı çözülmez bağdan
Kiminin katığı kaymaktan yağdan
Kimisinin nevalesi lor olur.

Kimisinin dili olmuştur bülbül
Kimisinin doğru sözü karambol
Kimisine dünya oldu pembe gül

Kimisinin has bahçesi har olur.

Kimi bülbül gibi gözetir zarı
Kiminin gözünde dünyanın varı
Kimisi hiç görür pir ihtiyarı
Zamani'nin iyi günü kar oldu.

7. Gönül halkasına rahmi mederden

Uzattı elini taktı Rıza Ali
Zemin simasına atınca kadem
Bastıkça gül gibi koktu Rıza Ali.

Sürur vedalaştı Keriban gibi
Derde siper idi Mihriban gibi
Eski derdim şehri Bedişaham gibi
Vücut iklimini yaktı Rıza Ali.

Yar, yârimi yara layık eyledi
Der Sümmani devran etti n'eyledi
Durma baba ağla diye söyledi
Ahir demdir elden çıktı Rıza Ali.

8. Bir tellal besledi köyün ağası

Haksızlıkla kazandırdı hak dedi
Üç beş fukarayı aldı karşıya
Sesiniz çıkmasın bana bak dedi.

Köyde yiğit yok mu var efendim var
Ve lakin başını hep eğri tutar
Yiğidin gururu ağayı tartar
Ulan Memo yollar çok uzak dedi.

Yiğit haksızlığa başın kaldırdı
Ağanın itleri hemen saldırdı
Yetişmeden ekinini yoldurdu
Namussuzun otunu da yak dedi.

Ağa bugün bir bildiri bildirdi
Köylüleri konağına doldurdu
Birkaçının gönlünü yapıp kandırdı
Birkaçına size yemek yok dedi.

Zamani'nin cebinde yoktu para
Zavallıyı çektirmişti hep dara
Ölümü çok ucuz aldı fakara
Ağam yeter canımıza tak dedi.

9. Her günde bir uyumaza rastladım
Nöbetçisiz geçit vermem ki geçem
Yalvardım yakardım feryat eyledim
Hiç söz anlamadı durmaz ki geçem.

Güneş şiddetinden ovalar yanmış
Gittiğinde her nebatat uyanmış
Bu dünyanın çar yanını dolanmış
Kanatsızım ya ben ne yana uçam?

Bu gelenek Zamani'yi üzerken
Uymazın bacasından geçerken
Kalem alıp dertlerimi yazarken
Müsaade etmedi bir yudum içem.

10. Bir ceylan yavrunun yolun bekledi
Üstünde şimşekler çaktı gelmedi
Akşam oldu kadem bastı karanlık

Mahmur gözler uyku tuttu gelmedi.

Dizde dermanı yok kalka arıya
Hayran oldu çiçeklerde sarıya
Ağa köye sahip çoban sürüye
İssız dağ başında yattı gelmedi.

Yavru özlemi var ceylan gözünde
Ceylan bir nişane var mı kuzunda
Belki yâd avcılar gezer izinde
Hainin tuzağı tuttu gelmedi.

Zamani'yim gece döndü geriye
Merhem olamadım ben bu yaraya
Çok aradık yol yaklaştı yarıya
Sabah oldu şafak attı gelmedi.

11. Yıllardır yanarım aşk ateşiyile
Yollar ses verdi de sen söylemedin
Gece gündüz revan oldum peşinen
Çöller ses verdi de sen söylemedin.

Dünya uzun kuyruk ta baştan başa
Seni seven vardır düşme telaşa
Ben derede kaldım, sen çıktın taşa
Yeller ses verdi de sen söylemedin.

Bülbülün uykuda kaldığı zaman
Karıncanın file daldığı zaman
Sabah olup güneş çaldığı zaman
Dallar ses verdi de sen söylemedin.

Zamani Seyhan'a düştü erişti
Kelebekler birbiriyle görüştü
Fırat Murat birbirine karıştı
Niller ses verdi de sen söylemedin.

12. Bu derde doktor değilsin
Silo sana demedim mi
Görüyorsun kör değilsin
Silo sana demedim mi?

Doktor mu dediler adın
Bilgin yok neye yaradın
Apandise kanser dedin
Silo sana demedim mi?

Hep beklediğin sıradır
Yüzün ağ için karadır
Dinin imanın paradır
Silo sana demedim mi?

Köylüyü kandırdın yattın
İnşallah battıkça battın
Rüşvet ile dinin sattın
Silo sana demedim mi?

Rüşvetle miden doldurdun
Zengini tuttun kaldırdın
Fakiri külli öldürdün
Silo sana demedim mi?

Zamani hesabın sorsun
Şeytanlar yüzünü görsün
Allah senin belan versin

Silo sana demedim mi?

13. Beklediğin vakit geldi gel düşme zara gönül

Her varlığın hevesi var, ezel bahara gönül

İn sahilde kur yuvanı, hazırlık yap yavruya

Yaradan rızkını verir olma avare gönül.

Mevla sana kanat vermiş. Uçtuğun inkâr etme

Etrafını avcı sarmış ovayı mesken tutma

Kendine nevale buldun yavruların unutma

Gelişin gidişi vardır düşün biçare gönül.

Yusuf ki kuyuya düştü Yakup yalvardı yâre

Eyyüb'ü kurtlar oydukça o sığındı seddare

Ali ki hışma gelince sarıldı Zülfikar'a

Çare etmedi çektiler Mansur'u dara gönül.

Bugün yine Zamani'nin gönlü doldu endişe

Kırlarda çiçekler açtı. Dağ taş oldu menekşe

Bugün sende bir efkâr var gelirsin düşe düşe

Avcının oku mu değdi almışsın yâre gönül.

14. Tombiş garson çay satar

Ocakçı göbek atar

Tombiş çok neşelenmiş

Bir gün ocağın batar.

Ola Tombiş ayıptır

Tombiş çok acayıptır

Yerde kara karınca

Gökte Allah şahittir.

Tombiş'in yaptığı çok
Kahvede muişteri yok
Tombiş çok yalnız kaldı
eker lüzumsuz nutuk,

Ola Tombiş ayıptır
Tombiş çok acayıptır
Yerde kara karınca
Gökte Allah şahittir.

Tombiş'te yoktur para
Tombiş'in yüzü kara
Tombiş deyip de geçme
İşi gücü dubara.

Ola Tombiş ayıptır
Tombiş çok acayıptır
Yerde kara karınca
Gökte Allah şahittir.

Tombiş bugün uslandı
Zamani'ye seslendi
Aç yok ekmek yok
Tombiş kekle beslendi.

Ola Tombiş ayıptır
Tombiş çok acayıptır
Yerde kara karınca
Gökte Allah şahittir.

15. Ten şehrine esir olan misafir
Bir müddet eğlendi yattı bu handa
Saat doldu vakit geldi erişti

Yavaşça yolculuk etti bu handa.

Bir zaman seyretti ehli irfanı
Bir zaman dolaştı kutbi cihanı
Bir zaman çok iyiydi demi devranı
Bir zaman tütünü tüttü bu handa.

Bu yolcunun handa bir kısmeti var
Ekmekle su bu yolcuyu oyalar
Hancının yolcuda yeke hakkı var
Onun için esir etti bu handa.

Zamani bu hanın gülleri solmuş
Her solan gül bir yolcuyla haşır olmuş
Yolcu hana varmış hancı kaybolmuş
Tek bir iz bırakıp gitti bu handa.

16. Mevla'nın kudreti dağdır anası

Bu tohumun bittiğini görmedim
İnsanlar elinde gezer danesi
Tükenip de bittiğini görmedim.

Bir saz on iki tel üçünde düzen
Bir okuyan bir dinleyen bir yazan
Bir recep bir şaban bir de ramazan
Bir münkirin tuttuğunu görmedim.

Geceli gündüzlü sedasın eder
Bu hikmeti yaradanım halk eder
Bunun yolu uzun devamlı gider
Uyuyup da yattığını görmedim.

Bir yerde boşandı bir yerde doldu
Bilmem bunun sonu nerede kaldı
Bundan Zamani de nasibin aldı
Hiç itiraz ettiğini görmedim.

17. Oturup kalkmayı öğren insan desinler sana
Tebdil-i erkânda konuş irfan desinler sana
Gir âlimler dergâhına sarf eyle lisanını
Bunu senden işitenler merdan desinler sana.

Sevgi saygı pınarından tek bir yudum iç yeter
Beyhude havaya girme nefsen kefen biç yeter
Sadıkların deryasından yürüyerek geç yeter
Gir açılan gönüllere mihman desinler sana.

Annen elin kınalasın bekçi desin vatana
Giyin kuşan çık cepheye yardımcı ol yatana
Gir kardeşlik vasfına bayrağını tutana
Canını ver vatana verme kurban desinler sana.

Bu aşkın ocağı taşmış derya gibi çağla sen
Hurafeye meyil verme özün hakka bağla sen
Rahmani rahim aşkına gece gündüz ağla sen
Ey Zamani gözyaşların al kan desinler sana.

Hey Zamani çat namerde kayıp etme mertliğin
Kötülere kozun kullan iyilere cömertliğin
Sol makaradan boşansın sağa sarsın ipliğin
Dağ başına çökmüş gibi duman desinler sana.

18. Sordum bir güzelin saltanatını
Çöktü üzerime dağ dedi dedi
Dedim o sendeki ıstırap nedir

Hayat iplik dünya dağ dedi dedi.

Dedim güzel nedir senin telaşın
Dedi gece gündüz akmakta yaşım
Dedim senin yok mu bir can yoldaşın
Yoldaş umut canım sağ dedi dedi.

Dedim güzel niyet ettin mi yara
Dedi ki bağrımda açıldı yara
Dedim güzel meyil verme ağyara
Çözüldü dizimden bağ dedi dedi.

Dedim güzel tutuşmuşsun yanarsın
Dedi sen bu aşkı kolay mı sanarsın
Dedim Zamani'den yararlanırsın
Dokunmuş temreni tiğ dedi dedi.

19. Nusret torunuyum

Ceddimiz Âşık Sümman'dır
Vatanımdan uzak kaldım
Gurbet el bana meskendir.

İster şah ol ister sultan
Senden önce gitti atan
Böyle emretmiş yaratan
Geleceğin kabristandır.

20. Aşk yarası görmediyseniz

Yaraya yara demeyin
Gördüğünüzü gerçek görün
Kuşa tayyare demeyin.

Şer kispetini giyene
Duymadığını duyana
Elife mertek diyene
Boşa şuare demeyin.

Yaratanın dediği olur
Herkes ettiğini bulur
Ölüm her an için gelir
Çok uzun süre demeyin.

Fakirle zengini seçip
Her zaman fakirindir ip
Baldır bacağınızı açıp
Bu bizde töre demeyin.

Zamanın sırrı işleyip
Kötü sözü gümüşleyip
Her türlü şerri işleyip
Bize maskara demeyin.

21. Al mektubum oku incele bekle
Kırda çiçek açtığımda geleceğim
Bahar gelsin bizim şen yaylalara
Kelebekler uçtuğunda geleceğim.

Bilmem anlar mısın sen bu yazıdan
Geleceği seyret vazgeç maziden
Çoban Hasan koyunları kuzudan
Birer birer seçtiğinde geleceğim.

Bilesin bağımda açılmış yara
El açtım yalvardım yar olan yara
Hasretlik yoksulluk vurdu bir yara

Enflasyon da düştüğünde geleceğim.

Çoban usandır mı sürü sesinden
Lalesinden sümbülünden süsünden
Hoşlanır dağların menekşesinden
Kuş yuvadan uçtuğunda geleceğim.

Çapası bitti mi bahçenin bağın
Zamani hayranı yeşil yaprağın
Yaylada yapılan sütün kaymağın
Güneş ile piştiğinde geleceğim.

22. Hışm ile saldırdım sürü içine
Koyun dedim kuzu çıktı hoppala
Keloğlan'ı doktor beye götürdüm
Kaç yaptırdım gözü çıktı hoppala!

Aşkın ocağında tenimi yaktım
Omzuma vatan rütbesi taktım
Kaderin işini şansa bıraktım
Tura dedim yazı çıktı hoppala!

Kötü iş insana getirirmiş kir
İnsan olmak için yormalı fikir
Ağır sözler apandise birebir
Bedenimde sızı çıktı hoppala!

Zamani'yim fidan gibi kökledim
Gam yükünü bedenimde denkledim
Seksende sipariş verdim bekledim
Doksan üçte sazı çıktı hoppala!

23. Karsız olan yüce dağı

Aşana deli diyorlar
El için ateşte yanıp
Pişene deli diyorlar.

Gerilmez feleğin yayı
Seçmiyor bayanı bayı
Düşman değil dostu kuyu
Eşene deli diyorlar.

Tavandan asma boş kalbi
Ona göre yap hesabı
Çıplak gezip hindi gibi
Şişene deli diyorlar.

Çıkar için deme dayı
Bu mu insanlığın payı
Fil yanına karıncayı
Koşana deli diyorlar.

Zamani anlar her halden
Arıdan çiçekten baldan
Bar vermeyen boş bir daldan
Düşene deli diyorlar.

24. Bedenim nefsimle düştü, süresiz bir davaya

Dedim bir daha bu suçü işleme anlaşalım
Bedenim seni götürür her suçun ayağına
Sakın bıraktığın yerden başlama anlaşalım.

Sen nefissin biliyorsun her suçun bedelini
Her beden kendisi olur ahirette delili
Elin yaptığını söyler, dil okur emelini

Asıl meydan, o meydandır tuşlama anlaşalım.

Nefis bedene dedi ki bakmam gözün yaşına
Bedenin şuuru karıştı vurdu nefsin başına
Nefis beden ile girdi şer işin savaşına
Beden nefise yalvardı suçlama anlaşalım.

Ey Zamani kimse ermez bu dünyanın demine
Şerri hayra döndüren erişir encemine
Nefis bedene dedi ki aldanma matemine
Beden der şeytanı bana aşlama anlaşalım.

25. Üç yüz altmış altı damar kanım ya Rasulallah
Artmaktadır şeref şöret şanım ya Rasulallah
Eli açık boynu bükük huzuruna gelmişim
Günahkâr kul arar isen benim ya Rasulallah.

Kün dedi yaratıldı dünya pay dedik payalandı
Yar deyince didarı yar aşkın oduna yandı
Feyekün deyip yıkacak az da biz oyalandık
Hak yoluna feda olsun canım ya Rasulallah.

İç bu ecel şerbetini bu acıyı tende gör
Hiç kimseyi bühtan etme her lekeyi sen de gör
Aşkın solmayan gülünü gir baki cihanda gör
Zamani'yim sonum nasıl olur ya Rasulallah?

26. İnsanoğlu bu dünyada gam yeme
Karanlık gecenin bir sabahı var
Bir tarafı ağlar bir taraf güler
Bir tarafta çekilecek ahı var.

Bir gün olacaktır bu tenin üryan
Bir ses gelir amma güş ağır duyman
Tahtı gâhi varken Sultan Süleyman
Onu da yer yedi kalan neyi var?

Aşkın ocağına hor bakma sakın
Aşkî olmayanlar himardır bakın
Sırrını bildirme zalime sakın
Mazlumla beraber ol, Allah'ı var.

Zamani'yim bunu ettim ifade
Derdi derunumdan oldum piyade
Bizleri yarattı yaradan Huda
Mahcup etmez çünkü şahlar şahı var.

27. Âşığa aşk verir aşk meşalesi
Gönül girilmeyen hisar kalesi
Açılır dağların gülü lalesi
Bülbüller uçmuyor güller yas tutar.

Canım kurban karanlığı boğana
Keklik gibi rızık oldum doğana
Gönül yaylasında koyun sağana
Üstüne esmiyor yeller yas tutar.

Götürmüş de be kardeşim götürmüş
Ahu figanını arşa yetirmiş
Ferhat bir kayayı delmiş bitirmiş
Kaybetmiş Şirin'i yollar yas tutar.

Kerem Aslı'sının peşinden koştu
Mecnun Leyla için çöllere düştü
Âşık Garip şah Sanem'e kavuştu

Arzu Kanber için inler yas tutar.

Zamani'nin yüzü gülmez bir kere
Dolaştım kalmadı dağ ile dere
Sazım kucağımdan düşmek üzere
Mızrabım titrer teller yas tutar.

28. Deli gönül olma gafil dünyada
Bu dünyadan pay alana gülerler
Elin yapar dilin verir ifade
Pis nefisten güç alana gülerler.

Gönül dolaşırsın sır pınarında
Hikmet vardır bir arının sırrında
İkimizde yattık aynı karında
Kardeşinden öç alana gülerler.

Gel sahip ol gönül yaptığın suça
Günde bir ıstırap iniyor içe
Daha yaşın kaç ki ak düşmüş saça
Tıfil çağda kocalana gülerler.

Yine ayrı koydun gönül yâdını
Aldın mı dünyadan sen muradını
Pul eyleme Zamani'nin adını
Altın verip tunç alana gülerler.

29. Mektubuna cevap sevgili dostum
Sabret de çiçekler açsın öyle gel
Erisin dağların başının karı
Derelerden sular coşsun öyle gel.

Kumsallarda boz yılanlar sürünsün
Söğütte, kavakta yaprak görünsün
Sen böyle değildin neden serinsin
Koyunlar kuzuya koşsun öyle gel.

Yeni alacalık düştü dağlara
Yavaş yavaş iniyoruz bağlara
Yol sökemez karışsın çığlara
Top yolundan kervan aşsın öyle gel.

Âşık Zamani'yim bu benim sesim
Ey zalim yarıda koydun hevesim
Yıllardır taşırım kederini asın
Saçlarıma aklar düşsün öyle gel.

30. Tabiatın güzelliği bambaşka
Yine cebellerin başı kar söyle
Seddin İskender'i, Rüstem'in Zal'ı
Davut'un da Süleyman'ı var söyle.

İnsan bilinçlidir esre ötüre
Musa serentip de yürüdü Tur'a
Eyüp o yarayla düşmedi zara
Mansur'u da esir etti dar söyle.

İsa ki yedi kat göklere gitti
Kardeşi Yusuf'u kuyuya attı
İbrahim oğlunu kurban ki etti
Emri Haktan yakmamıştı nar söyle.

Zamani'yim viran oldu bağlarım
Ondandır her zaman kara bağlarım
Giden gitmiş geleceğe ağlarım

Artık çağım geçti ihtiyar söyle.

31. Boş üfürük bu alevi söndürmez

Taşına su değirmeni söndürmez

Akıllı yiğidi cazı kandırmaz

Biri eda biri cilve biri naz.

Ah çekerek kara bağrım döverim

Menzilime gitmek için everim

Çalgılardan üç çalgıyı severim

Biri neydir biri kaval biri saz.

Biri mesken tutmuş yüksek kayayı

Biri çok seviyor sulu ovayı

Biri yükseklerde kurar yuvayı

Biri keklik biri leylek biri kaz.

Âşıklık sırrını başa götüren

Kibirliğini kispetini yitiren

Zamani'yi cehaletten kurtaran

Biri iman biri Kuran biri farz.

32. Zengine değişmez şap ile şeker

Yoksul çaresizdir boynunu büker

Aşktan yara alan ıstırap çeker

Bu merhemi bu yaraya sürmeli.

Hedefim Akdeniz yürü ileri

Coştu mu eğlenmez Türk'ün askeri

Eşkîya terörü yatakçıları

Birlik olup bu vatandan sürmeli.

Kimi sinsi gezer sürer sefayı
Kimi serseridir kürer cefayı
Cahil hiçe sayar topu tüfeği
Bu mermiyi bu silaha sürmeli.

Ey Zamani şaştı kaldı ahali
Sıla bu koltuğa yattı yatalı
Ekip biçmek öldü mazot pahalı
Öküz koşup bu tarlayı sürmeli.

33. Çoktan beri bir haberin gelmedi
Açıldı bağrımda yara muhannet
Böyle mi almıştık senle kararı
Sen beni düşürdün zara muhannet.

Birçok özlemim var seher yelinde
Trablus başkenti, Cufra Çölü'nde
Arzu hala Kamber'inin dilinde
Söylenir bir zaman sonra muhannet.

Gün uzaklaştıkça güç oldu zaman
Görsem yürüyor mu o Erol balam
Masada kâğıt var çantada kalem
Vermesin ona da para muhannet.

Derdim dertlilere katan yok ise
Düşkünüm elimden tutan yok ise
Mektubun postaya atan yok ise
Ver getirsin turnalara muhannet.

Zamani beyhude olmayım deyu
Menzilimden geri kalmayım deyu
Muhannet kapısı çalmayım deyu

Atmışım kendimi nara muhannet.

34. Bana derler âşık nedir bu gamın
Gönlümde ıstırap, yara taşırım
Hep böyle mi geçer müddet zamanı
Gâh olur ki ara ara taşırım.

Birçok müddet bu yaylada kalmışım
Hakikat ne ise orda bulmuşum
Bir mürşitten duygu dersi almışım
Nefsim hamalığım kira taşırım

Dostlar aşktır âşıkların şamdanı
Ondandır değişmez âşığın kanı
Vücudum şehrinin geniş meydanı
Hayat okuluna sıra taşırım.

Âşığın sözünde çok olur mana
Âşık öksüz gezer olsa da ana
İsmail'i benzettiler kurbana
Yaradandan emir çare taşırım.

Âşık Zaman taşır aşkın tadını
Yüz on dört surede taşır adını
Gönlüm şehrinin sır kitabını
Baki olan sadık yara taşırım.

35. Beni bana inandıran sözlerin
Yanışları silecekti hani ya
Benim için ağlıyordu gözlerin
Sizden bize gelecektik hani ya!

Beğenmiştim senin fidan boyunu
Bilmiyordum ahlakını, huyunu
Gönül testisiyle aşkın suyunu
Sevgimize verecektik hani ya!

Bir kez söz vermiştin işin başında
Anladım çile var gözün yaşında
El ele tutuşup aşkın peşinde
Söyleyip de gülecektik hani ya!

Doldur ver testinden bir yudum içim
Sen verdin ben içtim yanmakta içim
Derdin ki üzülme sen benim için
Üzüntümüz bölecektik hani ya!

Uzak ettin Zamani'nin yolunu
Taramıştım zülfünün telini
Aşkın bahçesinde hasret gülünü
Berabere derecektik hani ya!

36. Semaya ser vermiş dua çınarı
Dallarında bülbül ötmüş Bursa'da
Bir kuru ağaçtan Mevla'm can vermiş
Konup göçen hayret etmiş Bursa'da.

Sağına soluna uzatmış kolu
Yaprağı gövdeden alır raporu
Görmek isterseniz Uludağ yolu
Altı yüz yaşına gitmiş Bursa'da.

Sene külliye dir haftaya aya
Koruk Çınarıyla düşmüş sevdaya
İnkaya Çınarı girdi notaya

Hayatı başlamış bitmiş Bursa'da.

Zamani bu çınar sır dolu saklı
Yine hatırıma geldi dudaklı
Ulu Çınar her ağaçtan yapraklı
Her canlıya gölge etmiş Bursa'da.

37. Okudum tarihi iy' inceledim
Her damarın kanı atar Bursa'da
Şubat, mart ayında çiçekler açar
Turnalar olurlar katar Bursa'da.

Böyleymiş kaderin yazdığı yazı
Her insan olmalı hakkına razı
Alevi, Sünni'si, Çerkez'i, Laz'ı
Öğrenmek istersen Tatar Bursa'da.

Çimenli çiçekli bir baştan başa
Ahlak itaatli kardeş kardeşe
Gazisi şehidi girmiş savaşa
Yüzlerce evliya yatar Bursa'da.

Zamani gönlümden gitmedi bu ser
Her seher vaktinde yelleri eser
Hepsi nöbetçi hepsi asker
Vatan için nöbet tutar Bursa'da.

38. Gökten yüz dört kitap indi dördü haktır tamamı var
İncil, Zebur, Tevrat, Furkan fikir eyle devamı var
Dört halife dört çariyar hak dergâhı nişanı var
Ebubekir, Ömer, Osman, Ali gibi aslanı var
Yasin'dir Kuran'ın kalbi, hak la ilahe illallah
Elif Allah mim Muhammed Taha'sında Cebrail var.

Güneş gülleden çıktı mı cihan yüzüne bakacak
Kün dediğinde yarattı feyekün deyip yıkacak
Kulunun aslı topraktı, yine toprağa sokacak
İsrafil suru vurdu mu herkes bir anda kalkacak
Azrail, İsrail bile şerik olan Mikail var...
Elif Allah, mim Muhammed Taha'sında, Cebrail var.

Kurulacak mahşer yeri, kullar orya toplanacak
Güneş bir mızrak olacak gölge eyleyecek sancak
Günah sevap tartacaklar acep halimiz nolacak
Herkes kendi emelini, kendi eline alacak
Şahit olur ezaların boynunda bir hamayıl var
Elif Allah, mim Muhammed, Taha'sında, Cebrail var.

Nerden gelmiş nere gider hancı bizim handa bizim
Bitmez tükenmez bir yoldur sahada meydanda bizim
Bu ocakta bir ateş var, kül bizim dumanda bizim
Gâhi dünya, gâhi Ahiret her iki cihanda bizim
Zamani umudun kesme şefaatçi sultanım var
Elif Allah, mim Muhammed, Taha'sında, Cebrail var.

39. Asalet olmalı beni insanda
Asılsızın gölgesine sinilmez
Kemalet bulunur han oğlu handa
Himar tavlansa da eti yenilmez.

Yaşa hayatını kendi halına
Sakın düşme Dünya kalma kalına
Kaybetme sahip ol kendi malına
Ata sözü el atına binilmez.

Gözünden tanırım erler erini
Dökermiş ortaya her hünerini

Yiyor kazancını alnın terini
Beytülmal'ın üzerine konulmaz.

Bugün olan gözetmesin yarını
Seven terk eder mi öz diyarını
Arif olan bilir kendi yerini
Ayyaş toplumuna sohbet sunulmaz

Zamani'yim düştüm hicrana gama
Hasretlik yerleşti her bir azama
Otuz sene hizmet ettim ustama
Namertlerin ateşine yanılmaz.

40. Bir yarış başlattık Anadolu'da
Karıncı ceylanı geçmiş duydun mu
Tosbağa kılıcı almış eline
Filin midesini deşmiş duydun mu?

Cehalet yetişmiş hep aynı hırsta
Pulsuz mektubunu götürmüş posta
Kayısı yetiştirdik Erzurum, Kars'ta
Zemheride çiçek açmış duydun mu?

Söz anlatılır mı fikri yoza
Duman dağ başından iner mi düze
Gergedan ördekten deve horozdan
İkisi beraber düşmüş duydun mu?

Kaplan horlanır mı böyle halınan
Sırtlan sinsî gezer gitmez yolunan
Tilki aslan ile kurt çakal ile
Gırgır geçmiş şakalaşmış duydun mu?

Zamani böyledir bu bizdeki hal
Susturmak aşığa olurmuş vebal
Bu nasıl hikâye bu nasıl masal
Kör gölgesinin görüp kaçmış duydun mu?

41. Dost yarenin gam yükünü taşıdım
Yorulduğum eğlendim durdum bir zaman
Evren dünyasında gezdim dolandım
Tabiata çadır kurdum bir zaman.

Hayat senlik benlik düşme telaşa
Kimse kader ile çıkamaz başa
Güveni kalmadı kardeş kardeşe
Ey olmaz yarayı sardım bir zaman.

Düşe kalka bu hayatı yaşadım
Bir müridin ocağında maşaydım
Ken kudret sildim saray döşedim
Nefsin zincirini kırdım bir zaman.

Ovayım sahrayım sahil değilim
Zalim topluma dâhil değilim
Medrese görmüşüm cahil değilim
İrfan mektebine girdim bir zaman.

Zamani'yim gözyaşları çağlıyım
Dinim ehli İslam hakka bağlıyım
Şehit torunuyum, gazi oğluyum
Ermeni'ye kılıç vurdum bir zaman.

42. Lebbeyk sedasıyla, şehit kanıyla
Yoğrulmuş toprağı taşı Maraş'ın
Unvan almış bileğinin zoruyla

Ondandır vakarlı başı Maraş'ın.

Tekbir sesi iman ile karıldı
Haçlı bozgun yedi bayrak gerildi
Kahramanlık liyakati verildi
Çetin geçti bu savaşı Maraş'ın.

Bin dokuz yüz yirmi tarih söylendi
Kimler meftun oldu, kimler eyelendi
Söz dilimde düğüm düğüm düğümlendi
Sütçü İmam can sırdaşı Maraş'ın.

Merdi eksik olmaz er otağının
Öyküsü var öleninin sağının
Dizine baş koymuş Ahir dağının
Hikmetli baharı kışı Maraş'ın.

Ehli hal göstermiş her geçen çağı
Avşar Türkmen aşireti oymağı
Cana şifa dondurması kaymağı
Meth olur ekmeği aşı Maraş'ın.

Haykırdı titretti semayı, arşı
Kurban verdi ana, bacı, kardeşi
Cesetten ağ ördü düşmana karşı
Yok dünyada tek bir eşi Maraş'ın.

Zamaneyim nurlu bir şafak attı
Zar etti derdini derdine kattı
Kara günde dost elini uzattı
Antep, Urfa öz kardeşi Maraş'ın.

43. Şair Nizamoğlu¹

Bahar geldi amma yazdan haber var
İçimdeki sevdam sönmez kızıl Nar
Derdimi anlatmak olur bana ar
Bilmeyenler sanır tozar, eğlenir.

Âşık Zamani

Zamani söz söyler sohbet bitirmez
Kibir kulu menziline yetirmez
Tek taraflı sevda fayda getirmez
Etrafına sınır çizer eğlenir.

Âşık Serhati

Bilerek söyledi Âşık Serhati
Herkesle barışık olmadı kati
Candan sevmeyene etmez minneti
Kendi mezarını kazar eğlenir.

Şair Nizamoğlu

Nizamoğlu şüphe etmeden yürür
İnsani kâmilde hikmeti görür
Yol töre bilmeze dersini verir
Her müşkülü bulur, çözer, eğlenir.

44. Âşık Zamani

Rotasız dümensiz bu bizim başkan
Aşkın denizinde yüzer eylenir
Elinde kalem var masada defter
Kendi dediğini yazar eğlenir.

¹ Bu atışma dernekteki sohbette Âşık Abubekir Zamani'nin Başkan Vahdettin Işıldak'a takılması ile başladı. Âşık Ali Serhati de sohbeteye katıldı cevabı da Şair Nizamoğlu verdi. Bu eser ortaya çıktı.

Âşık Serhati

Kaybolmuş yareni kaybolmuş eşi
Kendi sinesini üzer eylenir
Gözlerinden akan kan ile yaşı
Gönül eleğinden süzer eğlenir.

Şair Nizamoğlu

Uzaktan bakınca kolay görünür
Bu Zamani boşa gezer eylenir
Derdimi anlasa yasa bürünür
Serhatti hislerim sezer eğlenir.

Âşık Zamani

Taze bahar geldi açıldı lale
Seven sevdiğiyle gezer el ele
İnsan bir varlıktır, gönül bir kale
Kendini bilmezler bozar eğlenir.

Âşık Serhati

Sitem ile geçmiş gurbette çağı
Beyaza bürünmüş simsiyah dağı
Belirsizdir bu garibin otağı
El bana ne der oynar azar eğlenir.

45. Biz Adem'in evladımız, annemiz Havva bizim
Biz insandık abadımız hak için dava bizim
Biz mukaddes vatan için nice canlar adadık
Biz bu vatanın bekçisi, yurt bizim yuva bizim.

Biz bu toprağın aşkına iniltiyi duyarız
Biz ecdadın bıraktığı hatıraya uyarız
Biz küçüğümüz severiz büyükleri sayarız
Biz yol erkeni bildik bileli dert bizim deva bizim.

Biz severiz Yesevi'yi, Yunus'u, Mevlana'ları
Biz aşkla yanıp kavrulan gör dut pervaneleri
Biz kudret suyu içeni bildik mesaneleri
Biz Sümmani'den söyleriz tel bizim hava bizim.

Biz ezel hakkı birledik, kavlimizde katiyiz
Biz yüz dört kitap hak dedik Muhammed ümmetiyiz
Biz al bayrak gölgesinde İslam Türk milletiyiz
Biz aciz Zamani kuluz zikrinde Mevla bizim.

46. Bir nazar eyledim tabiatına
Bahçe bağı güzel yeşil Bursa'nın
Evliya- enbiya burada yaşamış
Geçmiş çağı güzel yeşil Bursa'nın.

Ulu Cami kandil ile süslenmiş
İnamları minareden seslenmiş
Göğsüne ormanları yaslanmış
Uludağ'ı güzel yeşil Bursa'nın.

Tarihiyle okunmakta yazısı
Hep savaşla geçmiş olan mazisi
Ertuğrul, Osman'ı, Orhan Gazi'si
İpek ağı güzel yeşil Bursa'nın.

Yedi Kızağı var, yedi sesi var
Dua Çınarının hoş nefesi var
Somuncu Baba'sı, Tophane'si var
Her otağı güzel yeşil Bursa'nın.

Gel Âşık Zamani bu yaşamı bil
Buraya duacı arif-i kâmil
Yazın, kışın solmaz, her daim yeşil

Adı ondan kalmış yeşil Bursa'nın.

47. Divani

Ya kervanı çekmeyeceksin arkadaş
Ya yolu sevecen başka yolu yok
Ya gözyaşı dökmeyeceksin arkadaş
Ya seli sevecen başka yolu yok.

Zamani

Ya bülbülüm demeyeceksin kendine
Ya gülü sevecen başka yolu yok
Ya üstüne kurmayacaksın yuvayı
Ya deli sevecen başka yolu yok.

Divani

Ya cümle alemde yarışmayacaksın
Ya aşkın sırrına erişmeyeceksin
Ya damla kalacaksın karışmayacaksın
Ya gölü sevecen başka yolu yok.

Zamani

Ya kendi kendini bulmayacaksın
Ya tarihten örnek almayacaksın
Ya Leylaya kayış olmayacaksın
Ya çölü sevecen başka yolu yok.

Divani

Ya çekilip kenar oturacaksın
Ya aşkı sevdayı bitireceksin
Ya mektubun kendin götüreceksin
Ya pulu sevecen başka yolu yok.

Zamani

Ya ikiye denk tutacaksın dördüne
Ya kavrulacaksın dostun derdine
Ya vatanım demeyeceksin yurduna
Ya al'ı sevecen başka yolu yok.

Divani

Ya divani dosta erişeceksin
Ya zati kamile karışacaksın
Ya kendi kendinle görüşeceksin
Ya kulu sevecen başka yolu yok.

Zamani

Ya Zamani varmayacaksın eline
Ya nameyi koymayacaksın diline
Ya bu sazı almayacaksın eline
Ya teli sevecen başka yolu yok.

48. Kan'dan bir şehire girdim kudretten yapısı var
Üç yüz altmış beş pencere, on iki kapısı var.
Yüz on dört bağa uğradım seksen üç gül açılmış
Sordum bağbandan öğrendim dedi ki hepsi var.

Bir garip meyhaneci var hem doldurur hem içer
Hayal tarlasını eken geriye döner biçer
Bir yanda alevler yanar bir yanda çiçek açar
Altında derin bir kuyu üstünde köprüsü var.

Ey Zamani gideceksin dönüşü yok bu yolun
Dost, akrabası, oğlun, kızın sararlar sağın solun
Cemaline yazılıdır Cennetlik olan kulun
Şehid-i şühedaların elinde tapusu var.

49. Tarih bin sekiz yüz altmış bir yılı
Göz açıp cihana gelen Sümmani
Gıda aldı anasının şirinden
İlimle irfanla dolan Sümmani.

Yılı yetmiş iki çile başında
Hasretlik başladı gözü yaşında
Dana otlatırken ablak taşında
Gaflet uykusuna dalan Sümmani.

Öyle bir sırdır ki bilmekten öte
Çektiği çileye birde dert kata
Ablak taşı çeşme başı vasıta
Kırklardan dersini alan Sümmani.

Dilinde başladı ilmi icraat
Ondan sonra artık etmedi rahat
Rüyavi alemde on sekiz saat
Kendinde kendini bulan Sümmani.

Nail oldu erenlerin zatına
Binmiş idi pür kemalin atına
Ermiş idi hakikat vuslatına
Gülperi'ye aşkın salan Sümmani.

Mücevher saklamış sevda suyunda
Dinmemiş gözyaşı ömrü boyunca
Kendi kazasında kendi köyünde
Emri bakî olup kalan Sümmani.

Zamani'yim artar derdi firağım
Bin dokuz yüz on beş oldu durağım
Torununuz Nusret'e çırağım

Eserleri talan olan Sümmani.

50. Vezir padişaha itaat etmiş
İtibar getirmiş bizim saraya
Denizden nem almış buluttan buhar
Dağdan bar getirmiş bizim saraya.

Kara gözlüm ayrı kalmış köşkünden
Yardım almış fukaradan düşkünden
Bir azıcık Köroğlu'nun aşkından
Han Nigâr getirmiş bizim saraya.

Haz almamış bahçelerden bağlardan
Tat almamış ayvalardan narlardan
Reyhan kokusunu yüksek kırlardan
Rüzgâr getirmiş bizim saraya.

Batan ümidimiz şahlar şahında
Kurulmuş bir düzen tahtıgahında
Sevda motifini aşk dergâhından
Nazlı yar getirmiş bizim saraya.

Zamani dolaşır otağı dağı
Budanmış çınarın dalı budağı
Bir şey hatırlatır saçların ağı
İhtiyar getirmiş bizim saraya.

51. Her zaman böyle mi dünyanın işi
Ümitler kırıldı yattı Feramuz
Uçtu kafesinden gönlümün kuşu
Zamansız terk etti gitti Feramuz.

Bu gönül kervanı durmadan göçtü
Umut etmediğim dağlardan aştı
Vefasızlar muradına ulaştı
Melunun düdüğü öttü Feramuz.

Soysuz muhannetler çektirdi zarı
Bitmeye yaklaştı ömrüm baharı
Kuruldu meydana hile pazarı
Alan aldı satan sattı Feramuz.

Zamani yorulup yattıktan sonra
Çakal yanlış yolu tuttuktan sonra
Reyhani, Nüsüret gittikten sonra
Âşıklık hevesim bitti Feramuz.

52. Yok olan pınardan doldur destini
Hayalin üstüne sarma postunu
Rüzgâr açtı kabahatin üstünü
Çok az kaldı suçun yüzü görüne.

Rüzgâr bulutunda yatma yükleme
Diken tarlasında gül kucaklama
İnsansan haksızın sırrını saklama
Öyle yap ki yüzde yüzü görüne.

Kondurma lekeyi edep arına
Birleştik oturduk göl kenarına
Sihhat için çıktık buz dağlarına
Harareten gölgelendin serine.

Arasan bulunmaz kimya otu
İnsan dediğimiz kapalı kutu
Asalet iyi ise iyi kötü ise kötü

Armağandır dedesinden toruna.

Aştır Zamani'nin alevi közü
Arpa hamurunun olur mu özü
Görünmüyor adamların iç yüzü
Yetilmez Ali ile arı sırrına.

53. Zalimin kılıcı girmezmiş kına
Kanaat etmezsen gelsen de sına
Kendi çocuğuna olamaz ana
Elin çocuğuna dadı kesilir.

Gözünden tanırım er oğlu eri
Gir er meydanına göster hüneri
Gör dünyaya benim diyen neferi
Hiç ismi anılmaz adı kesilir.

Sayısı belirsiz kırdığın dalın
Dalın gölgesinde saklanan halın
Orman kralyım diyen çakalın
Aslanı gördü mü kedi kesilir.

Birkaç tane lafa yapıyor ayar
Laf sahibi duysa gözünü oyar
Âşık da aşk nedir ellerden duyar
Alevsiz ateşin odu kesilir.

Âşık zamanıyım az ile çoğum
Aşkın temrenine dokunan tığın
Maşukuna kavuşmayan aşığın
Ne arzusu ne feryadı kesilir.

54. Bundan sonra neyleyim bahçe bağı
Gönül seyyah olmuş geziyor dağı
O yar gelin olmuş takmış duvağı
Zalimin atına binmek üzere.

Su oydu yanıma döktü yaralandım
Dünyaya gelmeden ihtiyarladım
Aşkın ataşını yaktım harladım
Çıktı bir fırtına sönmek üzere.

Ağladım sızladım gözlerim yaştı
Bunca yıl ömrümden beyhude geçti
Gün zevale bindi gedikten aştı
Bir daha sabaha dönmek üzere,

Ey Zamani uyan bu dünya fani
Ne cahili kalır ne de irfanı
Benim diyenlerin cesedi, canı
Musalla taşına binmek üzere.

55. *Eminoğlu*

Dinle sözlerimi âşık arkadaş
Bir gün olsun gülemedim Zamani
Kaderimle kaldım her gün başa baş
Ne olduğumu bilemedim Zamani.

Zamani

Yaralı bir ceylan oldum bu dağda
Gözyaşımı silemedim Eminoğlu
Gül kurumuş bülbül susmuş bu bağda
Bırakıp da gelemedim Eminoğlu.

Eminoğlu

Kimler tutsak etti seni kafeste
Bülbül güle, sen bir güzele hasta
Bakışın bir garip duruşun yasta
Derdine çare olamadım Zamani.

Zamani

Gurbetin çilesi doldu içime
Sordum be hey zalim sitemin kime
Aşkın hastasıym gittim hekime
Bir netice alamadım Eminoğlu.

Eminoğlu

İssız bir sahrada kervan yürüttüm
İnan yaşamadım beden çürüttüm
Eminoğlu boşa ömür çürüttüm
Çok aradım bulamadım Zamani.

Zamani

Âşık Zamani'yim gönül dostuyum
Pirler dergahının yırtık postuyum
Aşkın pınarında kırık testiyim
Yarı kaldım dolamadım Eminoğlu.

56. Zamani²

Ulu Mevla'm kuvvet vermiş güç vermiş
Zikre eyle emrine uy Nizamoğlu
Akıl vermiş, ahlak vermiş, düş vermiş
Söylenen nidayı duy Nizamoğlu.

² Bu atışma 13.01.2003 günü Erzurum Âşıklar Kültür ve Dayanışma Derneğinde Âşık Abubekir Zamani'nin söze başlaması ile başlamıştır. İlk söz Âşık Zamani'nindir.

Nizamoğlu

Kuvvet kudretinden irade senden
İnsanda hoş gerek huy Zamani can
Nefsine savaş aç sarf eyle candan
Hak için bağrını oy Zamani can.

Zamani

Çekilen çilenin ahi vahi sen
Az fikir eylesen şahlar şahı sen
Üç yüz altmış altı padişahı sen
Aklın şehir fikrin köy Nizamoğlu.

Nizamoğlu

Mürşit arayanın mürşidi haktır
Ona uymak kula haktır mutlaktır
Bakıp dersin alsan o saten opaktır
Hükmü budur asıl soy Zamani can.

Zamani

Zamani inancım hak pervardigar
Bir bina seyrettim bin bir hüner var
O şehirde zemin geniş yeri dar
Yedi tane kapı say Nizamoğlu.

Nizamoğlu

Nizamoğlu hüner hep aynı yerde
Kendi içerdedir yüzünde perde
Bina seyyar gezer mekânı nerde
Nasihat bil aklan koy Zamani can.

57. Nizamoğlu

Ne yaptysam hor dünyada
Düşmanlarım gördü beni

Güzele can ettim feda
O da döndü vurdu beni.

Zamani

Görünmeden geçen dostlar
İçten içe kurdu beni
Dar günümde kaçan dostlar
Geniş günde sordu beni.

Nizamoğlu

Aşk denilen sırra erdim
Yükseldi içimde derdim
Bir zalime gönül verdim
Çarmıklara gerdi beni.

Zamani

Birde gelme derdi bana
Burada kıyacaklar sana
Düştüm bir zalim yabana
İçten içe yardı beni.

Nizamoğlu

Niye geldim ben gurbete
Gamım gide efkâr bite
Gelmez sandım bundan öte
Boş boşuna yordu beni.

Zamani

Meğer zehir girmiş bana
O da kâr eyler insana
Ağlattılar yana yana
Bir serçe kuş sardı beni.

Nizamoğlu

Ben gurbette gezer oldum
Her hileyi sezer oldum
Dert yaşadım yazar oldum
Yaktı dağlar ardı beni.

Zamani

Savaştık kıran kırana
Oda kar etmedi cana
Sılayı çok gördü bana
Diyar diyar sürdü beni.

Nizamoğlu

Nizamoğl'un kim sesledi
Varım yoğum sensin dedi
Kıymet bilmez nankör kedi
Az pahaya verdi beni.

Zamani

Der Zamani yaban ceylan
Yara almış akıyor kan
Hava nemli yerde heylan
Dolandırdı durdu beni.

58. El uzatıp dost bağından aldığım nar incitir
Gül dikene esir olmuş bülbülü zar incitir
Lale sümbülün üstüne örtmüş kar perdesini
Mevsim biter, rüzgâr eser gelir, bahar incitir.

Hedefe bin kurşun attım bir tanesi almadı
Züğürtlük yakamdan tuttu beni yola salmadı
Dünya hiç kimseye kalmaz Süleyman'a kalmadı
Padişah olsan ne çare tahtın bozar incitir.

Doğduğum gün çile yağdı umudumun dağına
ırpındım gam denizinin çıkamam kırağına
Atasözü güvenilmez namerdin dostluğuna
Gelir ayağın altına kuyu kazar incitir.

Zamani insansın bozma edebi kemalini
Hayatımdan vazgeerdim görseydim cemalini
Hakkın emrettiği gibi yapmazsan emelini
Götürür kabre koyarlar sıkır mezar incitir.

59. Dinle oğul bende olan ahvali
Su olsam namerde akmak istemem
Her zaman güçlüye gücüm var benim
Benden gszn yıkmak istemem.

Bu benden nasihat evladım sana
Hiç hile yakışır mı ehli İslam'a
Haramdan yapsalar yedi kat bina
Merdiven kursalar çıkmak istemem.

Arkadaşını iyi seç uyma serseriye
Bu fırsat eline geçmez her kere
Davet olunmayan teklifsiz yere
Teprenip yerimden kalkmak istemem.

Yavrum kayıp etme edep erknın
Aman diyenlerin kesme amanın
Bekçisi olurum kutsal vatanın
Düşmanı bu yurda sokmak istemem.

Zamani çok ağır daran olmalı
Âşık isen aşktan yaran olmalı
İlim zindanından ıran olmalı

Cahil şamdanını yakmak istemem.

60. Mecnun Leyla'yı aramış iz bırakmış çöllerde
Kerem Aslı'nın aşkına can bırakmış küllerde
Ferhat Şirin'in uğruna kayaları yol etmiş
Emrah sılayı terk etmiş kalmış gurbet ellerde.

Yesevi'nin ocağında başlamış işin özü
Mevlâna'nın dergâhında gel demiş cümle sözü
Bunca âşık gelmiş gitmiş çoğunun yoktur izi
Tarih Yunus'u kaydetmiş bin iki yüz yıllarda.

İphan'da Âşık Mahiri kelimemiz hecemiz
Âşık Şenlik Keşfi Baba vardır daha nicemiz
Sümmani'yle İhsani'dir mürşidimiz hocamız
Eserleri nameleri sazımızda tellerde.

Âşık zamanı ağlarken gözlerinde kan olur
Yüce yaradan isterse zamansız zaman olur
Bazı insan kıymet bulmaz yer ile yeksan olur
Bazı insan ölse bile konuşulur dillerde.

61. Görünen makberde Âşık İhsani
Üstünde rüzgarlar esmiş yatıyor
Yanık sesi büyülerdi bağları
On yedi senedir susmuş yatıyor.

Feryat figan eder idi özünden
Bin mana çıkardı tek bir sözünden
Eşinden kızından oğlu kızından
Artık umudunu kesmiş yatıyor.

Hiçbir kötülükte yoktu niyeti
Her toplumda dinlenirdi sohbeti
Doksan sene sürdü yar hasreti
Hasreti bağrına başmış yatıyor.

Çok beklemiş umutları yarından
Bir haber getiren yokmuş yarından
Yara gitmiş vazgeçmemiş yarından
Kendi kaderine küsmüş yatıyor.

Zamani çektiğin arzuhal idi
Aşkî bedeninde sönmez nar idi
Rufai kolundan haberdar idi
Dergâha postunu asmış yatıyor.

Behey insan sen kendini kandırma
Gidenler bir daha geri gelmiyor
Bazıları gelmiş gitmiş o kadar
Bazı insanların yeri dolmuyor.

Garip bülbül gibi zara ağlama
Mansur gibi düşüp dara ağlama
Kaybolan varlığa vara ağlama
Dünya hiç kimseye baki kalmıyor.

Bazıları mutlu bazısı mutsuz
Bazen insan gelecekte umutsuz
Bazen ses verir bazen sessiz
Herkesin düdüğü aynı çalmıyor.

Sakince ses verir dereler dağlar
Pınarlar coştı mu gözyaşım çağlar
Önceden gülenler sonradan ağlar

Hiçbir insan başa kadar gülmüyor.

Hazan yeli eser yapraklar kurur
Zamani gönlünde kalmadı sürür
Vadesi yeteni alır götürür
Ecele hiç kimse karşı gelmiyor.

62. İki bin on yedi on iki mayıs
Narman'a bir hüznün saldın İbrahim
Otuz bir gün ecelinle savaştın
Ebedi uykuya daldın İbrahim.

Doktor neşter vurdu olmadı çare
El açtık yalvardık perverdigâre
Sevenlerin indirdiler mezara
Onlar döndü sen tek kaldın İbrahim.

Sanatında tonlar kadar ağırydın
Yılıp usanmadın çaldın çağırdın
Hep haykırdın Erzurum'a bağırdın
Naaşın İstanbul'da kaldı İbrahim.

Vatan millet için yaktın abayı
Görmek için arz ederdin kahpeyi
İbrahim Hakkı'yı, Emrah babayı
Sümmani'yi örnek aldın İbrahim.

Zamani rahmetle anıyor seni,
Erzurum ve Narman arıyor seni
Dünyaya tanıttın Palandöken'i
Açılan çiçekler soldun İbrahim.

63. Sevgin yer etmiştir gönül bağında
Bülbülsün ötenim bugün nasılsın
Hicran gam çektirme gam otağında
Sahipsiz yatanım bugün nasılsın?

Dinleyene name idik dillerde
Renk olurduk seherdeki güllerde
Bizler turna idik derin göllerde
Sese ses katanım bugün nasılsın?

Takdiri ilahi bu geçen zaman
Yaradan Mevla'dan kesilmez güman
Mazluma yar oldun dertliye derman
Zalime çatanım bugün nasılsın?

Âşık Zamani'yi gördüğün zaman
Sefalet sırrına erdiğin zaman
Sarraf dükkanına girdiğin zaman
Mücevher tartanım bugün nasılsın?

64. Elimi acıtmaz gülün dikenini
Muhannette mermi gibi söz vardır
Dert öldürmez hasretlik çekeni
Mazlumların yüreğinde köz vardır.

Cellat boynun vursa sözünden dönme
Zalim kale olsa dibine sinme
Her gördüğün insan doğrudur sanma
Bazen de iki tane yüz vardır.

Bilenler konuşur okuyan bilir
Öyle insan var ki ölmezden ölür
Bazenleri görür görmezden gelir

Bazen gerçekleri gören göz vardır.

Ovaya süs vermiş dağa azamet
Riyakâr insanda bulunmaz gamet
Saçmış tabiatta tükenmez rahmet
Bir ağaçta eğri vardır düz vardır.

Sade bir saz ile gönül eylemem
Çoban olsan el yaylasın yaylamam
Bilmesem susarım boşa söylemem
Zamani de kâinattan öz vardır.

65. Esmе rüzgâr dağıtırsın kaybolur
Yüce dağ başında dumanımız var
Kılıç bizim kalkan bizim at bizim
Dört kıtada oynar ferمانımız var.

Dilim dönmez derdim edem ifade
Mevla'm bize vermiş cüz-i irade
Kim olsa vatana can eder feda
Uğrunda verecek kurbanımız var.

Başımız kurtulmaz bu kalma kaldan
Söyle doğruları kurtul vebalden
Gökte dalgalanan yıldız hilalden
Al bayrak üstünde al kanımız var.

Deli divaneyim olmuşum serseri
Namerdin kılıcı değdi mi keser
Dağda komandoyum kışlada asker
Hem şöhretimiz var hem şanımız var.

Zamani burumuz bilmeyen akmaz
Açıldı kapılar girenler çıkılmaz
Dünya düşman olmuş kimseden korkmaz
Devletin başında başkanımız var.

66. Çöl oldum üstümden turnalar geçti
Dağ oldum bağrımnda çiçekler açtı
Bağ oldum bülbüller bende iyileşti
Namerde iğnenen yol olmadım ben.

Rüzgar oldum poyraz gibi eserdim
Mürşit kapısına postumu serdim
Namerde zalime göğsümü gerdim
Mazluma kalkacak el olmadım ben.

Merde köle oldum namertten kaçtım
Merhametin saflarında dolaştım
Hakkın kullarına sırrımı paylaştım
Dibi görünmeyen göl olmadım ben.

Karanlık gecede şamdanlar yaktım
Hayal odasına resim bıraktım
Arındım duruldum hep engin aktım
Bentleri yıkacak sel olmadım ben.

Âşık Zamani'yim dert bende mihnet
Bu vatan uğrunda hep tuttum nöbet
Allah'a kul oldum resule ümmet
Hiçbir zaman kula kul olmadım ben.

67. Aşkım parçalandı zihnim dağıldı
Bu sinem de açtı yara gözlerin
Arzularım hislerime karıştı

Hayalimden gitmez kara gözlerim.

Gülün etrafını dikenler sardı
Lalenin bir sırrı esrarı vardı
Mevla'm güzelliği nergise verdi
Ondan girdi sır esrara gözlerin.

Gönlümde bir sevgi dedi gel ha gel
Bekledim ulaşayım yol oldu engel
İpliğin dolaştı açılmadan gel
Güle menevüşi vere gözlerin.

Âşık Zamani'ye neler çekmiş sor
Sevginin yolunu beklemek çok zor
İster hayır bekle ister şerre yor
Çok hasret çekti Mar'a gözlerin.

68.Toruni

Arı gibi ısırırın insanı
Yönelirsiniz bala doğru Zamani
Şaşırırın bulamazsın kovanı
Hep kaçarsın dala doğru Zamani.

Zamani

Bülbül müsün bu dağları gezersin
Arzuların güzel doğru Toruni
Evime gelmezsen beni üzersin
Bakışların yola doğru Toruni.

Toruni

Yüreğime degen müjdeni oktur
Uzaktan uzağa faydası yoktur
Belki de cebinde harçlığın yoktur

Bakıyorsun pula doğru Zamani.

Zamani

Gülün etrafına diken diktiler
Bu sözünden dostlar boyun büktüler
Beni tutup sağa doğru çektiler
Sen gidersin sola doğru Toruni.

Toruni

Toruni çok ince yaptı hesabı
Okumakla bitmez aşkın kitabı
Zordasın bu akşam cin çarpmış gibi
Gidiyorsun fala doğru Zamani.

Zamani

Bana mıdır budur benim eserim
Bu aşkın peşinden gezen serserim
Sağ ol ustam ellerinden öperim
Mızrap vuralım tele doğru Toruni.

69. Seher yeli haber götür o yara
Açıldı bağrımda yara diyelim mi
Gönül arzulanmış yar otağımı
Gelsin dağı yara yara diyelim mi?

Bir münacat verdim yar olan yara
Ondan icap edip saklamam yara
Meyil vermem beşerdeki ağyara
Saklı sırrı sadık yara diyelim mi?

Bilirim naz etmez asla yar yara
Görünür bilinir aşikâr yara
Saklarım içimde odur yar yara

Çağım geçti ihtiyara diyelim mi?

Sanma merhem ister senden her yara
Cümle fani meftun olmuş bir yara
Zamani âşüksan meyil ver yara
Dokundular zülfü yara diyelim mi?

70. Gelen yolcuyu oyalar hancıya bak hana bak
Geçmişine ışık tutan gelecek zamana bak
Cehaletle uğraşırsan başını derde sokar
Mazarrattan uzak olan arife irfana bak.

Öyle bir düzen kurmuş ki çark gibi döner durur
Bedeni sıhhat ettiren damardaki kana bak
Geleceği kimse bilmez ne zaman nerededir
Yemen ilinin azizi Veyisi Çoban'a bak.

Âdem ki buğdayı yedi sürüldüler cennetten
Havadan ayrı kalınca feryada figana bak
Eyüp yedi sene çekti dert ile ıstırabın
Sabretti mükafat aldı erişen Lokman'a bak.

Halil bir dilek diledi kabul oldu duası
Hakla kulun arasında vesile olana bak
Bezeterек yavrusunu götürdü Arafat'a
Cebrail'in getirdiği koça bak kurbana bak.

Ey Zamani ilim oku doymazsın lezzetine
Bir harfinde bin mana var hazreti Kuran'a bak
Kim bu aşka düşmüş ise kavuşmamış yerine
Bedahşan'da Gülperi'ye Narman'da Sümman'a bak.

71. Geçen gün bizim bara uğradım
Ağaçlar kurumuş barı kalmamış
Baba ocağına sam yeli vurmüş
Kl bırakmamış kz koru kalmamış.

Kaybolmuş gitmiş terbiye tre
Edebi erknı gmmedik yere
Her Şey aŐikre göz göre göre
Daha saklanacak sırrı kalmamış.

İhtiyara kuru dere çay olur
Mal varlığı torunlara pay olur
Ona yokuş yollar gergin yay olur
Daha dizlerinde ferı kalmamış.

Gözüm açtım hancı ağlar han gitmiş
Bedeninde uyuduğum can gitmiş
Hem insanlık gitmiş hem insan gitmiş
YaŐantının bir eseri kalmamış.

Kervan geçer eylesene Zamani
Gam yükünü yklesene Zamani
Ne durursun söylesene Zamani
Daha söylenecek yeri kalmamış.

72. Demirbağ, Abanlı, Şehitler, Beyler
Beyim bizim köyler boş kalan köyler
TuztaŐı, Arayol, Kokaya, KıŐla
Beyim bizim köyler boş kalan köyler.

Buğakale, Dazlak, BaŐkale, Telli
Beyim bizim köyler boş kalan köyler
Gll, Mercimekli, Toygar, imenli

Beyim bizim köyler boş kalan köyler.

Güllüdağ, Taşburun, Sütpınar, Yayla
Beyim bizim köyler boş kalan köyler
Gökdağ, Karapınar, Sülüklü, Yayla
Beyim bizim köyler boş kalan köyler.

Koyunören, Mahmut Çavuş, Şekerli
Beyim bizim köyler boş kalan köyler
Kamış özü, Savaşçılar, Kilimli
Beyim bizim köyler boş kalan köyler.

Alaçayır, Otlı Tepe, Yoldere
Beyim bizim köyler boş kalan köyler
Kuruçalı, Samikale, Dağyolu
Beyim bizim köyler boş kalan köyler.

Ergazi, Yanıktaş, Bakalıcayar
Beyim bizim köyler boş kalan köyler
Güvenlik, Bulutlu, Serinsu'ya var
Beyim bizim köyler boş kalan köyler.

Alabalık, Pınaryolu, Otağlı
Beyim bizim köyler boş kalan köyler
Zamani bu köyler Narman'a bağlı
Beyim bizim köyler boş kalan köyler.

73. Bir kul vahdete erdiyse o içtiği şaraptandır
Sıdk-ı hulis ile içmese onun hulki haraptandır
Böbürlenip büyümesin insan aslı turaptandır
Kul cemalin görmek ister görmediği likaptandır
Her iki cihan da bizim biri baki biri fandır
Biri gelir biri gider o da kulunda nişandır

İster el seni kandırsın ister sen eli kandır.

Beni Mecnun eden Leyla bilmediğim hitaptandır
Gece gündüz unutamam o çektiğim azaptandır
Gel olma nefesine esir nefis insana düşmandır
Gönlünde aşk ataşını Allah'ın aşkına yandır
Kanma melun sözüne seni uyaran ezandır
Cihana gelişin üryan dönüşün yine üryandır
İster el seni kandırsın istersen sen eli kandır.

Ol Resul'ün aslı âdem beşer sanır Arap'tandır
Ne kadar fidan büyütsen hepsi aynı kaptandır
Kula yönü veren Allah akıl bedene kaptandır
Cümle kullar toplanacak ora ulu bir meydandır
Der Zamani hakkı rahman okuduğun Kuran'dandır
Kullar kaderini bilmez verilecek hesaptandır
İster el seni kandırsın istersen sen eli kandır.

74. Hasret pınarından bir yudum içtim

Ölene dek bu çileyi çekerim
O zaman ağınan karayı seçerim
Bilemedim zehir olmuş şekerim.

Bilinmez hayatın çarkından geçtim
Zamanla yarıştım riyadan kaçtım
Muhammet insana sırrımı açtım
Onun için gözyaşımı dökerim.

Bulutla gülerdim yağmurla yağdım
Başından dumanı kalkmayan bağdım
İlk başta anamdan çileli doğdum
Bedene hamalım nefse nökerim.

Zamani'yim derdi anlatır sazım
Sanırdım bitecek içimde sızım
Bozulmaz alınma yazılan yazım
Onun için kadere boyun bükerim.

75. Etme Toruni'nin hikayesini
Gözyaşlarım çeşme gibi coşuyor
Toruni sesini duyduğum zaman
Yer etmiş kalbimde hala yaşıyor.

Sanat kismetini giydiğim zaman
Hasretle bağrımı oyduğum zaman
Aleyhine bir laf duyduğum zaman
Ağustosta el ayağım üşüyor.

Hiç yok iken büyüyenler bitenler
Gül dalında karga gibi ötenler
Sarraf pazarında tere satanlar
Bostancının çıbanını kaşıyor.

Der Zamani bunlar aynı planlar
Ne oldum diyenle sonra bulanlar
Âlim sohbetinden geri kalanlar
Hep şeytanın sarayına koşuyor.

76. Âşıkları tarttık aşk kantarında
Ağır geldi Torunu'nun darası
Gün zavala bindi aşmak üzere
Bilemedik içindeymiş yarası.

Hayranıydı sözde olan manaya
Her derdi sitemi çekti sineye
Acele kaldırdık hastaneye

Gözün açıp sordu bura neresi.

Can yoldaşı olan özü bıraktı
Üç oğul dört tane kızı bıraktı
Dil kelamı parmak sazı bıraktı
Artık bitti yoktur nöbet sırası.

Bir kanser illeti vardı kanında
Nuri Çırağı ile Baki yanında
Ömrün son ayak merdiveninde
Daha fayda etmez pulu parası.

Ebubekir Zamani sabırla durdum
Ah çekip elimi dizime vurdum
Babam yaşamaz mı doktora sordum
Hayata dönemez yoktur çaresi.

77. Gönül postasına mektup yazmaya

Kalemi tutmaya el gerek olur
Ovaları, sahraları gezmeye
Tut arzu elinden gül gerek olur.

Arzularım sana ayandır Huda
Bu sırrımı asla söylemem ya da
Dede dostlarına canımız feda
Kısacık sohbetle bal gerek olur.

Baldır insanların tatlı sözleri
Kuruluşu balçıktandır özleri
Döner geriye kayıp olmuş izleri
Gelen gitmek için yol gerek olur.

Yol gerekir yürümeye piyade
Mümin olan bulunur mu riyada
Ne bıraktın üç beş günlük dünyada
Hayır hasenata mal gerek olur.

Malın mülkün hep bitirdin Zamani
Neyi buldun ne yitirdin Zamani
Sormaz mı ne getirdin Zamani
İfade etmeye dil gerek olur.

78. Güzeli sevmek suç mudur

Dedim yola geldi güzel
Gül bülbülde güzelliğidir
Beşikte de bala güzel.

Bilmem söyleyeyim niçin
Kim ne bilir kimin suçun
Hakkın yarattığı için
Diyelim her kula güzel.

Yol yürüdüm adım adım
Güzeli sevmek muradım
Gönlüm sarayım döşedim
İstedim ki kala güzel.

Yağmur yağa rüzgâr ese
Kulak verdim gelen sese
Bülbülü koydum kafese
Yine dedi sıra güzel.

Zamani cana can katar
Gönlümde bir güzel yatar
Kırpikleri cana batar

Gözleri hoş ela güzel.

79. Vücudun şehrine düştü velvele
Ağıran bir başmış ben yanılmışım
Lale sümbül açan gönül bağları
Şitai kışmış ben yanılmışım.

Çeliktir çekilmez feleğin yayı
Saymak ile bitmez haftası, ayı
Çok büyük görürdüm koca dünyayı
Fakat sonu boşmuş ben yanılmışım.

Kalmadı damakta lezzetim tadım
Gurbet elde ben sılaya hasretim
Gel git dünyasında varım devletim
Bir dikili taşmış ben yanılmışım.

Bir zaman şehirde bir zaman köyde
Bir anda olurdum düğünde toyda
Bir zaman gezerdim yıldızda ayda
Hepsi düşmüş ben yanılmışım.

Ey Zamani neyin var ki nesinde
Ne anladın ne duydular sesinde
Gönül sarayının can kafesinde
Duran bir kuşmuş ben yanılmışım.

Mazlumların tutar idi elinden
Zalim karşısında güçtür çırağı
Kendisine yakışanı yapardı
Halen başımızda taçtır çırağı.

80. Yan yana otlarken koyunla kuzu

Arasından çoban geçti ya niye

Neşeli gönlüme doldu bir sızı

Yar sinemde yara açtı ya niye?

Etrafa kokusun saçarken sümbül

Yeni açılmışken bağında bir gül

Çılgılık atar iken vefakâr bülbül

Birdenbire daldan uçtu, ya niye?

Giden kervancılar geri gelmedi

Neden gelmediğin kimse bilmedi

Hiç kimseye kötü sözüm olmadı

Dostlar benden uzaklaştı, ya niye?

Karşılıklı ikimiz de sağ iken

Hata yapmamıştık yüzler ak iken

Aramızda hiçbir sebep yok iken

Yar benimle vedalaştı, ya niye?

Zamani ardından boynunu burdu

Artık terk ederim kaldığım yurdu

Zaman mı tez geçti saat mı durdu

Öğle vakti güneş aştı ya niye?

81. Bu insanlık menziline erecek

Kız başı boş baba dizin dövecek

Biri sevilecek biri sevecek

Arada vasıta Leyla değil mi

Arzum ısınmakta, gönlüm çabada

Zengin doğalgazda fakir sobada

Kuzumuzu kurda verdik obada

Koyunu meleten yayla değil mi?

Sor garibe gözlerinin yaşı ne
Onu fakir tartmaz dolu boşu ne
Geleneğin şehirlide işi ne
Gelenek töreler köyde değil mi?

Ağa suyu koşmuş gelir arkı ile
Yaşam döner kader denen çarkı ile
Vekil düğün yapar dolar markı ile
Fakir peynir ekmek çayla değil mi?

Medeni hırsızlar banka soyarlar
Sahte hoca edasıyla yerler
Fakirsen görgüsüz cahil derler
Terbiye asalet soyla değil mi?

Âşık Zamani der gönül güderiz
Hakkın emrettiği yolda gideriz
Gün bulup gün yiyip şükür ederiz
İşin doğrusu da böyle değil mi?

82. Gönlümdeki gülü sana vermiştim

Başkasına çaldırmışsın vefasız
Aramızda vardı sevgi bağımız
Sen aradan kaldırmışsın vefasız.

Çiçek verdim koklayasın sade sen
Bu sevdamız aklayasın sade sen
Sır vermiştim saklayasın sade sen
Ya da ellere bildirmişsin vefasız.

Bilesin ki gülün kokusu benim
İçinde gizlenen dokusu benim
Gönül dergahında nakşı benim
Bile bile soldurmuşsun vefasız.

Bilmezdi Zamani senin suyunu
Sen hırs ile çektin aşkın yayını
Virane çeşmenin acı suyunu
Bile bile doldurmuşsun vefasız.

83. Yaradan güzel yaratmış
Dili damağa bağlamış
Bu bir hikmet-i ilahi
Ovayı dağa bağlamış.

Bir ses işittim derinden
İki cihan serverinden
Yattı kendi terinden
Gülü yaprağa bağlamış.

Zalimin feryadı artmış
Aklını fikrini tartmış
Gecenin üstünü örtmüş
Hayri sabaha bağlamış.

Dumandır dağın örtüsü
Çiçek çimenmiş süsü
Kirpik gözün koruyucusu
Kaşığı kabağa bağlamış.

Zamani kurbanım adına
Hayran olmuşum feryadına
Aslım rüzgâr ateş sudan

Kulu toprağa bağlamış.

84.*Zamani*

Sis duman bürüyen yüce dağların
Yamacında kar olmaz mı Toruni
Eteğinde gül bitiren bağların
Yanında bir har olmaz mı Toruni?

Toruni

Buğday tanesini öğüten taşın
Altında bir per olmaz mı Zamani
Har yanında boyun buran bir gülün
Bülbülünde zar olmaz mı Zamani?

Zamani

Gezip dolaştığın yayla obanın
Sürüsünü kayıp eden çobanın
Evlat acısını gören babanın
Yüreğinde kor olmaz mı Toruni?

Toruni

Evde evladına geçmezse sözün
Geceli gündüzlü yaş dolar gözün
Yaşın seksen olur yorulur dizin
Yaşam sana zor olmaz mı Zamani?

Zamani

Zamani bir insan kendi haline
İnanmış hakkına giden yoluna
Ol habibim benim derse kuluna
Yaradanım yar olmaz mı Toruni?

Toruni

Toruni'yim tazelendi çibanım
Akmakta gözümünden al kızıl kanım
Bu dünyaya benim diyen insanın
Akıbeti yer olmaz mı Zamani?

85. Ne Köroğlu oldum ne körün oğlu

Ama idi babamın da gözleri
Nasihah eder durur dinlerdik
Beynimizde iz bıraktı sözleri.

Dokuz ay uyudum kaldığım handa
Uyandım dağların başı dumanda
Birisi zindanda biri Kenan'da
Yastığında ciğerinin tuzları,

Her insan bir yazı almış ervahtan
Padişah olsan da inersin tahttan
Ay akşamdan doğar güneş sabahtan
Görünmüyor semadaki izleri.

Arı macun yaptı çiçek bal oldu
Sırrına erilmez başka hal oldu
Aslı ile Kerem yandı kül oldu
Hala daha ocağında közleri.

Zamani'yim gözlerimden döktüm yaş
Zalim nefsim ile hep yaptım savaş
Kimine dost dedim kimine kardeş
Seçemedim eğrileri düzleri.

86. At tekerlenmekle vurup başına

Bir kenara yitilmez ki Buhari

Minare kırığı davulun tozu
Marketlerde satılmaz ki Buhari.

Bilenler anlatır okuyanlar bilir
Dil hayır söylersen zekâtı alır
Her nereye gitsen seninle gelir
Gölge elle tutulmaz ki Buhari.

Yürek ağlamasa gözde yaş olmaz
Merhametli kalpte asla taş olmaz
Ömür sabit olmaz insan boş olmaz
Bala biber katılmaz ki Buhari.

Nuh'un yaşantısı hangi kavimde
Musa Tur Dağı'nda Tur Dağı kimde
Zamanı yığittir kendi evinde
Her hanede ötülmaz ki Buhari.

87. Kılıcı kalkana verir cengâver
Sesi sese katacaktır Zamani
İki yiğit birbirini kovalar
Birbirine çatacaktır Zamani.

Patlarsa dinamit gül hasta değil
Gönüller heva-i heveste değil
Ötüşen bülbülüz kafeste değil
Özgür bağda ötecektir Zamani.

Vurma kılıç damarımdan kan çıkar
Uzanan kıvılcım elimi yakar
Büyük balık küçüğüne diş sıkar
Fırsat kollar yutacaktır Zamani.

Eroğlu'yuz ayrılmayız töreden
Öç alır tarihler kalbi karadan
Kulum demiş yaratmışsa yaradan
Elimizden tutacaktır Zamani.

88. Otuz şehrin bendesiyim bin rengi boyamız var
Bizi yaratan Allah'tır balçıktan mayamız var
Aslımız Adem'e bağlı Havva bizim anamız
Emir olup cihana geldik edeb-i hayamız var.

Kimse baki diyemez ki çünkü bu dünya fani
Yüz yirmi dört bin nebi cihana geldi hani
İki cihanı yaratan var etti bu mekânı
Nöbeti bizlere verdi tabirsiz rüyamız var.

Ey Zamani ilmi oku okumayana anlat
On iki ayın içinde tek bir gecesi Berat
Kamer kuleden çıkmasa gece olur zulüm
Kendi nurundan halk etti gözdeki ziyamız var.

89. Be muhannet uydun elin sözüne
Yapmadığın suç mu kaldı sevdiğim
Taşı yastık ettim yattım uyudum
Görmediğim düş mü kaldı sevdiğim?

Coşkun dere gibi coştum çağladım
Ağ çıkardım karaları bağladım
Gece gündüz figan ettim ağladım
Gözlerimde yaş mı kaldı sevdiğim?

Bir gün gidemedim düğüne toya
Esir olduk kaldık ağaya beye
Obaya yaylaya şehire köye

Taşınmadık köşk mü kaldı sevdiğim?

Her günüm efkardı her günüm gamdı
Bütün eşim dostum tersine döndü
Herkesin sitemi sırtıma bindi
Yüklenmeyen taş mı kaldı sevdiğim?

Zamani'yim ne gizledim yaşımda
Kim ne bilir kimler vardı peşimde
Neler gören kerametli başımda
Ağarmayan saç mı kaldı sevdiğim?

90. Bilmeyen uyumuş bilen es geçmiş
Köyümüz ne hala düşmüş ey vah ey
Salım kendi menfaatin korumuş
Mazlumun güneşi aşmış eyvah ey.

Doğruluk kapısın açan olmamış
Bu doğru bu yanlış seçen olmamış
Köprü olmuş ama geçen olamamış
Adalet duvarı uçmuş eyvah ey.

Gül yüzlümün etrafından har idi
Doğru olanlara yarda yarıda
Bizden evvel ne insanlar varidi
Cehalet fişkırılmış taşmış eyvah ey.

Herkes sürüsünü salmış bu köye
Giden olmuş gelen olmuş bu köye
Çantasız avukat dolmuş bu köye
Herkes kendisine şaşmış eyvah ey.

Zamani bir olmaz sevinen şeker
Az farkında olan gözyaşı döker
Biri o yan biri bu yana çeker
Menfaatçilere kalmış eyvah ey.

91. Yine bahar geldi çiçekler açtı
Bağ veren bağban da güzel olacak
Bu pirincin taşı ayırtlanacak
Çok ince elekten süzen olacak.

Buna gereklidir bir uzun ömür
Çok fazla su yer bu bizim hamur
Köyümüz çok güzel uğramaz amir
Önce bir keşfedip gezen olacak.

Oltu Narman arasından köyümüz
Yüz yetmiş sekize çıktı oyumuz
Dokuz ay boşuna akar suyumuz
Bize bir proje çizen olacak.

Her amire ağam, paşam deriz
Biz devletin her emrine uyarız
Biz yağışlı günde çizme giyeriz
Bizdeki bu hali sezen olacak.

Bu âşık Zamani seçer
Köyümüz bilgiye kalmıştır naçar
Bizde yol yok gelen vesait uçar
Bize iyi bir adil düzen olacak.

92. Behey beyler ağalar bizler bizden sorulur
Bu bir atasözüdür çok koşan tez yorulur
Denize düşen yiğit boz yılanı sarılır

Kendine gel koca oğlan bu sana nasihat
Tutarsan sen korur tutmasan işin berbat.

Birbirine çok yakın alçak yüksekli dağlar
Dağa rahmet yağdı mı dereleri kan ağlar
Bağban bağa gelmese verene olur bağlar
Fesat ortada gezer kendin flaş sağlar
Yaptığına beğenir sadece kendin yağlar.

Kaptan yelken açmasa gemisini kilitler
Komşuya mazarrattır sokakta gezen itler
Dolanır karıştırır suya düşer mitler
Gelen geçen laf vurur fesat kendin sabitle
Belki insafa gelir vicdanına ip bağlar.

Ey Zamani doğru ol doğruya dosttur Allah
Fesatların evine ateş düşer inşallah
Allah bir resul haktır la ilahe illallah
Geceleri uyumaz gündüzleri çeker ah
Bu karanlık gecede mutlaka olur sabah.

93. Ah ile vah ile ömür geçirdim
Emeklerim gitti boşa sevdiğim
Dünyayı yormadan kendim yoruldu
Sırtımı yasladım taşa sevdiğim.

Denk oldu çözülmez ilenin bağı
Hasretlik omuzda bir ağrı dağı
Yalnız bir köşede bayram sabahı
Blendi gözlerim yaşa sevdiğim.

Bir gün yalan olur saraylar yatlar
Gelecek geçmişi iki katlar

Her gün üzerimde kara bulutlar
Çıkamadım bir güneşe sevdiğim.

Çakır diken gibi sarıldım güle
Gül demez sırrını saklar bülbüle
Fani dünya kim alaya kim güle
Kaderle çıkılmaz başa sevdiğim.

Âşık Zamani'yim gerilmiş yayım
Takdiri ilahi var benim payım
Ataşım rüzgarım toprağım suyum
Beden girmiş her savaşa sevdiğim.

94. Hiç kimse kadere karşı gelemmez
Takdiri İlahi iradesi var
Bir yudum içenler irşat oluyor
Taşta zehir değil aşk badesi var.

Acının dramı yürek dağlıyor
Gözyaşları çeşme gibi çağlıyor
Eşi dostu feryat ile ağlıyor
Kulak ver özünde kendi sesi var.

Şehadet şerbeti aşkın gözesi
Mevla'nın kuluna olur rızası
Köprü başı köyü olur kazası
İlker binbaşının cenazesini var.

Bu sözümü anlayanlar anladı
Haykırırken onu Allah dinledi
Mehtaplı camide yer gök inledi
Elli bin kişinin tekbir sesi var.

Hainden terörden hesap sorulur
Sanma Türk milleti yılar yorulur
Toprağa düşenler tekrar dirilir
Haktan sermayeli bin nefesi var.

Zamani der bizde tarih silinmez
Üç beş çapulcuya menzil alınmaz
Şehidimiz ölmez vatan bölünmez
Ne bir teferruat ne ötesi var.

95. Kazananı kim verir ki yiyesin
Tembel tembel yatıyorsun vicdansız
Çalı dibinde mi dünyaya geldin
Diken gibi batıyorsun vicdansız.

Yerde gezemezken çıkmışsın burca
Asıl mal sahibin koymuşsun borca
Kaval elin yel Allah`ın al harca
Veresiye satıyorsun vicdansız.

Gevele bir lafı yoğur ha yoğur
Eğer arif isen bir mana doğur
Altın bataklıktır vebalin ağır
Çırpındıkça batıyorsun vicdansız.

Zamanının yarasını ellersin
Sesini çıkarmaz sefil bellersin
Zalimi gördün mü kuyruk sallarsın
Mazlumlara çatıyorsun vicdansız.

96. Ben n'eyledim bu feleğe
Saldı hayal düşe beni
Bıraktı aşk ateşine

Kullandırdı maşa beni.

Kader koymadı ki güleyim
Geleceği nasıl bileyim
Aradım dostumu bulayım
Rastlattı kalleşe beni.

Yoğruldu sitemle gamla
Gözüm yaşı damla damla
Bu körlenmiş kaderimle
Bıraktı baş başa beni.

Hayat bağımı suladı
Aşk ocağını kapadı
Fani dünya oyaladı
Yenişe yokuşa beni.

Rüyamı şerre yordular
Nefsime tuzak kurdular
Cevapsız soru sordular
Getirdiler tuşa beni.

Zaman menzile eremez
Zamani geçer göremez
Hak yolundan döndüremez
Ne ağa ne paşa beni.

97. Gül bülbülü yadırgadı zarı kabul etmedi
Edep, erkan, haya dedi anı kabul etmedi
Dost bahçesi çiçeklendi büründü yeşil ala
Elma, armut, ayva bitti narı kabul etmedi.

Yoksulun adedi batsın varı kabul etmedi
Siyah, yeşil, pembe sevdi sanı kabul etmedi
Canlılık vasıtasıyla emir olundu cennete
Sonunda sürgün ettiler mâni kabul etmedi.

Şeytanın içine doğmuş kudret ile kini
Çünkü ateşten yaratmış yanmadan korkmaz teni
Cümle kulları yaptılar Muhammed'in methini
Çünkü onu kabul etmeyenler nuru kabul etmedi.

Ey Zamani böyle geçmez bu dünyanın devası
Herkesin cennete gitmek için vardır hevesi
Evlada geçerli oldu babanın bedduası
Anneninki geçersizdir şiri kabul etmedi.

98. Zamani

Gelinse duvağı takın başına
Alınan allayın al olur güzel
Âşık oldum kirpiğine kaşına
Ağzında lisanı bol olur güzel.

Eminoğlu

Kemer bele küpe kulağa uygun
Kolunda iki hal olur güzel
Seyrettim simanı baygınım baygın
Endamında üç beş hal olur güzel.

Zamani

Küçük yaşta poyraz gibi esince
Gerdanına mavi boncuk asınca
On dört on beşine ayak basınca
Uzanır bir selvi dal olur güzel.

Eminoğlu

Sevda onu gömer kedere yasa
Sevdiğine varmak ondaki tasa
Yetiştiren ehli bağban olursa
Diken arasında gül olur güzel.

Zamani

Zamani arzusun bulmadı ise
Burçlarında gonca olmadı ise
Sevdiğinden haber almadı ise
O zamanda küser el olur güzel.

Eminoğlu

Derki Eminoğlu kıssadan hisse
Naz eyler vefasız istesem buse
Sevdiğini bir tenhada rastlasa
Söyleyemez dili lal olur güzel.

99. Aşk içimde yara açtı
Oydu da yara bıraktı
Namerdin kurşunu merde
Değdi de yara bıraktı.

Düşman gibi gördü bizi
Ne çilem bitti ne sızı
Küçük kalbe büyük sızı
Koydu da yara bıraktı.

Açılmayan gonca gülüm
Yoktur dalımda bülbülüm
Genç yaşımda felek belim
Eğdi de yara bıraktı.

Zamani bitmekte günüm
Bir melek olacak canım
Eşim dostum ahbablarım
Yuydu da yara bıraktı.

100. Derdime derman aradım, ilaç da bir hap da bir
Tan şehrine girmek için kapı da bir, bab da bir
Yusuf'un meskeni gibi esir oldum kuyuya
Bağla beni buradan çıkar, urgan da bir, ip de bir.

Ten şehrinde yolcu oldum, Arap da bir, at da bir
Çift pınardan içtim kandım, şiir de bir, süt de bir
Gâhi gölge gâhi güneş, düştüm yola piyade
Gelişli gidişli yollar tepe de bir sırt da bir.

Başa geldi mi çekilir çile de bir dert de bir
Dökülen yerin doldurmaz, tabak da bir kap da bir
Kalp dediğin bir şişedir kırıldı mı yapılmaz
Zamani çalış incitme kavi de bir sert de bir.

101. Hakka doğru götüreceğ yoldan haberin var mı
Miski amber koku saçan gülden haberin var mı
İnsan var ki hor görünür sözü ok gibi batar
Zehiri panzehir eden dilden haberin var mı?

Kazandığım benim deyip çiğnersin yutamazsın
Mülk sahibi karşına gelir feryadın edemezsin
Gaipten bir seda duyar işitir gidemezsin
Arada vasıta olan kuldan haberin var mı?

Akıl dediğin hazine yaşta değil baştadır
Damağın lezzet alması marifetli diştedir
Benim bir düşmanım var ki her dakika savaştadır

Gergedan yükünü çeken filden haberin var mı?

Ömrün şafağı attı be hey gafil gel uyan
Orda herkes bir olacak, duyan ile duymayan
Kimin ağlar kimin güler emelini okuyan
Ey Zamani dönüşü yok ilden haberin var mı?

102. Açık kulak verdim kalbim sesine

Bazen her derdime çaresin gönül
Bazen eğlenirsin köşkü sarayda
Bazen iyi olmayan yarasin gönül.

Gâh olur iyi kötüyü seçersin
Gâh olur havalardan uçarsın
Gâh olur güzel güller açarsın
Gâh olur bir susuz deresin gönül.

Gâh olur sin durur sukut yatarsın
Gâh olur âleme neşe saçarsın
Gâh olur güneşe perde açarsın
Gâh olur zindana çirasın gönül.

Âşık Zamani'yim imtihan olsam
Aşkın badesinden nasibim alsam
Beden gönül olsa sen beden olsun
Bakıp da göz ile göresin gönül.

103. İnsanın iyilik yapması kendisine şerafettir

Yoksulu yetimi üzme iyi olmayan alamettir
Biri ağlar, biri güler meyyit için kıyamettir
İnsanoğlu bin yaşasa her geçen günü gaflettir
Amelin yoksa çaren yok müminlerde isabettir
Arkan tahta onun yardır, tek kurtuluş şهادettir.

Hakkın varlığını bilmek gul huvallahu ehaddir
İnandık iman getirdik amentü de işaretir
O ki her şeyi verendir bil ki Allahüssameddir
Doğmamış doğrulmamıştır lemyelid velemyuleddir
Varı yok yoku var eden o küllahu küfüven ahaddir
Dini bütün olmak için her insanda kanaattir.

İnsanı günaha iten nefis ne büyük nefrettir
Terbiye talimden gelir onun özü asalettir
Yediği andan aldığı o kuvvet ve kudrettir
İlmi okumuş bilmişse ne kadar dilde lezzettir
Ey Zamani gururlanma çünkü bizi yaratan var
Öldür nefsin, yık gururun gurur çok yeke nefrettir.

104. Halim ol hakiri hor görme sakın

Bazen ayak gelir baş olur oğul
Kısım kısım kul yaratmış yaradan
Kurduğun hayaller düş olur oğul

Nefsini ölü tut yüreğin temiz
Nefsin yenemezsen olursun müflis
Gece gezegendir ay ile yıldız
Gündüzünde güneş hoş olur oğul!

Her zaman baş olma ayağı baş gör
Merhametin hisset gözünde yaş gör
Annen baban üzme koşuyu hoş gör
Gün gelir sahiller kış olur oğul!

Bu vatan kutsaldır bunu bilmesen
Varıp huzurunda bekçi olmasan
Dinen diyaneten bağlı kalmasan
Bütün emeklerin boş olur oğul!

Zarlanma Mevla'nın verdiği derde
Âlim sohbetinden kalma kenarda
Zamani'yim canım kurbandır merde
Namerdin yüreği taş olur oğul!

105. Yüz dört derviş ile bir hesap açtım
Yüz on dörde kadar gezdim dolaştım
Hesap ettim otuz ile anlaştım
On dokuza meyil bağla dediler.

Üç dediler hamdullah duyuldum
Dört dediler gafletimden ayıldım
Beş dediler ehli İslam sayıldım
Altıya sabitlik sağla dediler.

Çağlayıp gözümden yaşımı süzüm
Dünyayı bir baştan bir başa gezim
Yedi dediler ya yoruldu dizim
Her dem sekiz için ağla dediler.

Dokuz, on, on bir de eğlendim durdum
Düşündüm kendimden kendimi sordum
On iki sancaklı kaleye girdim
Zamani tekbire bağla dediler.

106. Asaleti aşikârdır arda karar eyledi
Şeytanı aslı ateştir karda karar eyledi
Arada vasıta oldu insanlara düşünce
Şükretti doğruyu seçti çarda karar eyledi.

Ağrısız dünyaya geldi küfrü dünyaya yaydı
Kendisini tanrı gördü zorda karar eyledi

Karun kendin yüce gördü aldırđı akçasını
Nihayeti zarar etti yerde karar eyledi.

Güşü ayık olanlara nida gelir derinden
Ali duydu nara attı darda karar eyledi
Gülü gülistan eyledi ol Halil'i narından
Yaradanım aziz kıldı nurda karar eyledi.

107. İnsan isen aşk bülbülü ol

Gülü incitmeden söyle
Gönülden doğ, gönüle dol
Gülü incitmeden söyle.

Er olan her zaman erdir
Cevherin meydana serdir
Göz muhannet el cevherdir
Beli incitmeden söyle.

Ölü zannetmeyin sağım
Anlı açık yüzü ağım
Söz dediğın boğum boğum
Dili incitmeden söyle.

Zamani'nin gözü yaştır
Dünya baki değil boştur
Saz dediğın bir ağaçtır
Teli incitmeden söyle.

108. Gelenle gidenle ettim müdafaa

Sahipsiz gövdede fikirsiz kafa
Yavaşça yavaşça geçtim ön safa
Çarkı devran döne döne geliyor.

Aldanma dünyanın boş hevesine
Bir gün toprak olur sendeki sine
El gülüp oynarmış senin nesine
Sayılı gün tane tane geliyor.

Hiç gördün mü bu dünyada duranı
Gel fikreyle bu dünyayı kuranı
Okuyup da incelesen Kuran'ı
Bir harfinde yüz bin mana geliyor.

Ey Zamani kayıp etme ülfeti
Şükür olsun ki biz Muhammet ümmeti
Yeri göğü yaratanın hikmeti
Bir evlada iki ana geliyor.

109. Hâkim kalemi kırdıysa dara gücün yeter mi
Bülbülü hüzüne sardı zara gücün yeter mi
Mevla'm bize farz eyledi günde beş vakit namaz
Kılıp amelin yapmasan nara gücün yeter mi?

Günde yedi kez bağırır güşi olan duyacak
İki melek yanaşacak bu sağ bu sol diyecek
Çünkü günahın sevabın göz önüne koyacak
İşkence vermeye gelen mara gücün yeter mi?

Zeynel ağabeydi övündü dedem hakkın aslanı
Mücevher gibi döküldü dilindeki lisanı
Ömer İbni Hişam dedi gir de kabirde tanı
Çift meleği elde tutan sıra gücün yeter mi?

Ey Zamani mert oğlunun göz yaşını dökecek
Kuvvetini elden alıp kametini bükecek
Çünkü aslımız topraktır sinesine çekecek

Birbirine yanaşacak yere gücün yeter mi?

110. Aniden bir haber aldım şok oldum

Bir emri hak baki oldu dediler

Aşkın ocağından Sümman bağından

Bir çiçeği daha soldu dediler?

Acı haber her bir yana duyuldu

Gülümser, Köksal'ın bağı oyuldu

Lisan gül ağladı Taner bayıldı

Emir büyük yerden geldi dediler.

Torunu uyanmaz gaflete daldı

Aniden ecelin kapısını çaldı

Müddeti tükendi saati doldu

Zuhal, Sermin öksüz kaldı dediler.

Bıraktı geriye gam ile keder

Yazılanı başa getirir kader

Sümmani oğluna verdiler haber

Durma gel Nüsüret öldü dediler.

Zamani yazmaya elim varmadı

Genç yaşında muradına ermedi

Çetin balan sağlığında görmedi

Ona hasretlik zordu dediler.

111. Fikir gemisiyim aşk deryasında

Uyanık kaptanın batması çok zor

Seher vakti hoş gelen bir sesinde

Müminin uyuyup yatması çok zor.

Yar hasreti ciğerimi dağlıyor
Gece gündüz göz yaşımı çağlıyor
Kelepçeler sade kolu bağlıyor
Kadere bir imkân etmesi çok zor.

İnsan isen mutlak vardır gam keder
Cehalet elinden oldum derbeder
İmkân olsa kurt koyunla beraber
Şerrullah insanın bitmesi çok zor.

Âşık Zamani'yim vermişim meyil
Gel yeter uyudun gafletten ayıl
Kul Allah'a ait kul kula değil
Aşk top bir alevdir tutması çok zor.

112. Gönlüm sarayına halı
Dokudum seremedim ki
Kaderi alıp elime
Okudum göremedim ki.

Seven kuşun hümasını
Çünkü çok çektim yasını
Kırdım bin aynasını
Karşında duramadım ki.

Arıyım ballar içinde
Tesbihim eller içinde
Sevdiğim kullar içinde
Göğsümü geremedim ki.

Zamani'yi saldın gama
Katlandım her bir mateme
Yara yazdım ben bir name

Elimle veremedim ki.

113. Aniden devrildi çınar ağacı
Tanıyıp sevenler hissetti acı
Her budağı bizim için baş tacı
Denizdi deryaydı göldü Toruni.

Bazen dolanırdı damarda kanda
Arslan idi her çıktığı meydanda
Ser vermezdi sır saklardı kovanda
Arıydı çiçekti baldı Toruni.

Ağır idi güç yetmeyen taşıdı,
Her toplumda ayak değil baştı.
Dosta sevgi doğan hoş güneş idi,
Şimşekti yağmurdu seldi Toruni.

Zamanın ustası esrarı idi
Kültür edebiyat hüneri idi
Sümman'ın yadigâr rehberi idi
Şimdi emri baki oldu Toruni.

Zamani'yim yol gösterdi yol aştım
Yirmi yıldır berabere dolaştım
Onunla burç kurdum onla gül açtım
Gönüldü kanattı koldu Toruni.

114. Zamani

Birkaç koyun kattım bizim çobana
Kaybettiler güdenlere kalmaya
Devletin milletin hazinesini
Hortumlayıp yutanlara kalmaya.

Eminoğlu

Hak yolundan sapıp aksi tarafa
Yazık olsun gidenlere kalmaya
Biz çile çekeriz onlarda sefa
Bize zulüm edenlere kalmaya.

Zamani

Gezgin oldum dağı dolaşamadım
Gönül yorgun düştü yol aşamadım
Bekledim arzuma ulaşamadım
Nedeni var nedenlere kalmaya.

Eminoğlu

Kurdu koyunlara çoban tuttular
Aka kara karaya ak kattılar
Güzel yaşantımı zehir ettiler
Merde değil nadelara kalmaya.

Zamani

Der Zamani kimler ara kattırdı
Saddam'a Kuveyt'i işgal ettirdi
İmam-ı Azam'a bomba attırdı
Washington'a Sudanlara kalmaya.

Eminoğlu

Haçlı davet etti bir kuvvet geldi
Yapılan zulme taraftar oldu
Eminoğlu ağalar düşmanlar güldü
Böbürlenen bedenlere kalmaya.

115. Bu saz beni diyar diyar gezdirdi

Çektim çilesini garip gurbetin
Nice koç yiğitler minnet altında

Gördüm kölesini garip gurbetin.

Karşılaştım birkaç tane kişiyle
Geçim sağlar tırnağıyla dişiyile
Hüzünlü günümü hasret taşıyla
Ördüm kalesini garip gurbetin.

Sitemli sözleri cana batarmış
Taş yastığa başın koyar yatarmış
Koçak kendi çöplüğünde ötermiş
Sezdim hilesini garip gurbetin.

Berrak bir sabahtı uyandım kalktım
Hasret kelepçesin koluma taktım
Duvarda çocuğun resmine baktım
Sevdim balasını garip gurbetin.

Zamani'yi sılada mı sormuşlar,
Dost bağımın güllerini dermişler
Yoluma set çekip kerpiç örmüşler
Yıktım kulesini garip gurbetin.

116. Sabah seherinde baktı ayın mahına gönül
Oturdu kalp sarayının taht-ı gahına gönül
Yola gelmeyen nefisle gece gündüz cenk etti
Şerik oldu erenlerin hak dergâhına gönül.

Bir an olur on beş yaşın gelir doksan çağına
Bir anda gelir girersin aşkın bahçe bağına
Bir anda gelir düşersin şitanın kucağına
Üşütme tomurcukların sar yaprağına gönül.

Zamani'yim size derim be hey baylar bayanlar
Ne olacağım değil de ben ne oldum diyenler
Zalim zulüm kârlık edip yetim hakkı yiyenler
Bir gün gelir düşecekler ecel ağına gönül.

117. Hayatın güneşi cebelden aştı
Dalga vurdu aşkın deryası taşı
Gemi geldi bu limana yanaştı
Dereyi tepeyi düz gördüm bugün.

Umut dallarına elin uzatmış
Gözyaşları sinesini ıslatmış
Aşkın mektubunda kalem oynatmış
Bir kara çadırlı kız gördüm bugün.

Dağın yamacına sürüyü salmış
Bütün hayalleri maziye kalmış
Ay ile güneşten şölvesin almış
Gülerken ağlayan yüz gördüm bugün.

Zamani'ye ne şöhretti ne şandı
Mazlum yarasını saran Lokman'dı
İçimde tütünsüz bir alev yandı
Yürek parçalayan köz gördüm bugün.

118. Çalış çırpın rızkın ara kardeşim
Üfürükle karnın doyuramazsın
Elin hanesinde elin evinde
Teklifsiz sofraya buyuramazsın.

Doğruluk insanın varsa yanında
Gösterir kendini er meydanında
Haksız dik duramaz haklı yanında

Adaleti haktan ayıramazsın.

Geceli gündüzlü edelim niyaz
Gel bunu kalbinde baş köşeye yaz
Kulun boynun borcu beş vakit namaz
Bundan torpil ile sıyırılmazsın.

Bu gelen şehitler yürekler oyar
İçimize acı ağrılar koyar
İnancın imanın var ise eğer
Evinde terörü kayıramazsın.

Ey Zamani fikirleri dışlamış
Vidansızlık içlerine işlemiş
İnançsızlar hak resulü taşlamış
Bağırma sağıra duyuramazsın.

119. Dengeyi bozmadan çark gibi döner
Hizmet verir ay güneşi dünyanın
Doğu mu, batı mı, kuzey mi, güney mi
Bilinmez nerede başı dünyanın.

Gecesi bitmeden şafağı atmaz
Yorulmaz usanmaz uyumaz yatmaz
İnsanoğlu yaşar ama fark etmez
Oyalamak imiş işi dünyanın.

Yedi kat yerler var yedi kat gökler
Ol zemin Sema'dan rahmeti bekler
Hayal düşmüş verdiğimiz emekler
Umutlarla dolu boşu dünyanın.

Var eyledi altı günde kuruldu
Ervahta rızıklar taksim verildi
Kaç bin asır geçti, kaç soruldu
Belirsiz tarihi yaşı dünyanın.

Âşık Zamani'yim bende ahuzar
Rabbim sen yarattın sen olasın yar
Ne acıma hissi ne gözyaşı var
Ölmedi ki bir kardeşi dünyanın.

120.Toruni

Kısa bir sohbetten açtın bir konu
Verdin yüreğime yara Zamani
Bulut'un hikmeti geldin bir türlü
Rahmeti üstüme tara Zamani.

Zamani

Takdir-i İlahi yalnız düşürdü
Bülbül gibi düştüm zara Toruni
Ne senin şansın var ne bende talih
Ezelden bahtımız kara Toruni.

Toruni

Böylelikle deyip gönül eylemem
Dem çekmeden katre demim boylamam
Sana bir sözüm var burada söylemem
Kulağına derim sonra Zamani.

Zamani

Arzularım nasıl edem ifade
Rabbim her kuluna vermiş irade
Bazı bazı görüyorum rüyada
Yattıkleyin istişare Toruni.

Toruni

Çıraklarım iyi çalışın durmayın
Sakın hiç kimsenin kalbin kırmayın
Benim yokluğumu hiç göstermeyin
Bizi seven insanlara Zamani.

Zamani

Bu sanat bu aşka belirli nişan
Mahcup eylemesin Hazreti Yazdan
Bizde olan sevda dedemiz Sümman
Selam götür ihtiyara Toruni.

Toruni

Ezelden bağlıyız ismi Gaffar 'a
Gaffar bize göndermişti bin çare
Eğer ki kafamı koyarsam yere
Sonra Nusuret'i ara Zamani.

Zamani

Zamani ben beni bildikten sonra
Senden örnekleri aldıktan sonra
Reyhani Nusret öldükten sonra
Meydan kaldı çakallara Toruni.

121. Gün geçtikçe gitmekte iki adım ileri
Her tarafı dolaştı yol gösterdi rehberi
Ezanları okuttu kapattı camileri
Sinsice aramızda dolaşiyor korona
Ya rabbim bir kapı aç ehl-i İslam koruna.

İmam mihraba geçti müezzin hazır kamette
Sağlık çalışanları gece gündüz nöbette

Bu ataşa bir su serp yangın var her devlette
Görünmeyen bir düşman bunun adı korona
Ya Rabbim bir kapı aç tüm insanlar koruna.

Korona denen illet başımıza dert aştı
Kılıç kalkan kuşandı her devleti dolaştı
Güçlü güçsüz demedi herkes ile savaştı
Yarasa çorbasından icat oldu korona
Allah'ım bir kapı aç ordu devlet koruna.

Çin yedi yarasayı dağıttı tüm dünyaya
Bu çok çabuk bulaşır hem bayana hem baya
Genç ihtiyar ayırmaz yollar öbür dünyaya
Bu hiç ihmale gelmez bunun adı korona ya
Rabbim bir kapı aç cümle ümmet koruna.

Sayın cumhurbaşkanım devletinde önderdi
Koronanın hızını kesti geri döndürdü
Kızılay'la yardımını her devlete gönderdi
Çaresi bulunacak bitecek bu korona
Ya rabbim bir kapı aç devletimiz koruna.

Seksen yedi vilayet kaç kaza köyümüz var
Kaç bin vaka kaç ölü kaç binde sayımız var
Sığınalım Allah'a yapacak neyimiz var
Ey Zamani gam yeme bitecek bu korona
Ya Rabbim bir kapı aç cümle ümmet koruna.

122. Hazan vurmuş yaprak gibi soldurduk koronayı
Yıkılıp yere düşmüşken kaldırdık koronayı
Zamanında set çekmedik vatanın sınırına
Geç davrandık bu vatana doldurduk koronayı.

Mikropların kapısında bekledi tuttu nöbet
Başından anlayamadık bu ne mikrop nasıl dert
Sağlık çalışanlarımız gösterdi güzel gayret
Birçok insan kayıp verdik güldürdük koronayı.

Türkiye'nin insanını Avrupalı dışladı
Korana panik korkusu beyinlere işledi
Varlığını göstererek bar vermeye başladı
Budadık dal budağını soldurduk koronayı.

Devletin emrini duyduk kulak verdik bu sese
Gece gündüz evde kaldık sanki girdik kafese
Ciğere arıza verir yoksun koyar nefese
Beynimize yerleşmişti sildirdik koronayı.

Yaradan'ın emri budur sırrına olduk sadık
Ölenlere rahmet olsun ne bedeller ödedik
Dezenfektan olarak da el yüzümüz yıkadık
Der Zamani birlik olup öldürdük koronayı.

123. Bir nasihat iyidir bin musibetten
Herkes birbirini dışlıyor beyler
İçimizde hicran kardeş kavgası
Habil'le Kabil'den başlıyor beyler.

İslam'ın önderi Resul-i Ekrem
Hak dini yaymaya çok çekti matem
Allahuekber ile okuttu ezan
Müşrikler Bilal'i taşıyor beyler.

Abubekir, Ömer, Osman çağırıyor
Abu Müslim Murteza'dan haberdar
Uhut'ta Hamza'nın şehitliği var

Yürek yakıp gözler yaşarıyor beyler.

Peygamber ümmeti orduyu kurdu
Vatanını milletini korudu
Ali'yi namazda kölesi vurdu
Secdede hançerle şişledi beyler.

Müşrikler yatakta Ali'yi gördü
Peygamber kaçarak Hira'ya girdi
Örümcek ağ ördü kuş yuva kurdu
Sadık'ını yılan dişledi beyler.

Mekke de mescitte tutuldu saflar
İslam dini yüceltmekte hedefler
Kırk yıl gark olmuştu Ashab-ı Kehfler
Kıtmir de beraber kışladı beyler.

Zamani bu sözler değil kuru laf
Mücevher satmaya olmalı sarraf
Allah'ımız birdir resulümüz hak
İman inancımız eşledi beyler.

124. Âşık olan girmelidir bu aşkın deryasına
Bedenin arındırırsan bak ruhun cilasına
Gönül gözüyle bakarsan kudretin aynasına
Artımı görürsün ama açımı göremezsin.

Gündüz güneş doğar ama gecenin de ayı var
Dünya kaç bin yıl yaşadı kaç bin daha sayı var
Kaç kavim geldi ve gitti hangisinin neyi var
Herkes kendin haklı sanır suçunu göremezsin.

Arif olan bu dünyayı boşalmış bir han görür
Cahile sorsan kendini mührü Süleyman görür
Haklı kula hak verilir haksızı şeytan görür
Nefsin ile savaşmazsan gücünü göremezsin.

Ey Zamani bu kervana neler anlattın niçin
Bezirgân başına dedin sıra sizdedir geçin
Yüz bin tabip neşter vurdu kalbimi görmek için
Hak beni bende sakladı içimi göremezsin.

125. Garip yolcu doğru yürü yolda kusur arama
Elin harama uzatıp kolda kusur arama
Düşmüş çirkef deryasına çırpınır çıkamazsın
Kendi nefesine hâkim ol gölde kusur arama.

Ta ervahta yaratıldın gelip düştün bu hana
Hancı Han'a hizmet kıldı olmuş idi nişane
Handa misafirlik bitti zuhur etti cihana
Seni söyleten Huda'dır dilde kusur arama.

Bunun sırrına erilmez bu bir kudret arısı
Her çiçekten şebnem alır peşinde suvarısı
Macununa seker kattı hak bilmezsin birisi
Hile insanoğlundadır balda kusur arama.

Haksızlığın işareti bir gün mutlak görülür
Göklere hükmeden insan elbet yerde sürünür
Kutluyu kumaşı giyer libaslara bürünür
İçinde adam yok ise çulda kusur arama.

Ey Zamani fani dünya kim ne aldı ne sattı
Yaş bir hayli gelip geçti zaman beni kocalttı
Bütün mahlûkatı Allah kendi övdü yarattı

Kusurları kendinde gör elde kusur arama.

126. Yine bahar gelmiş bizim bağlara
Bülbüller öttü mü İsmail, Çetin
Fatma ninem sağıp mor inekleri
Çobana kattı mı İsmail, Çetin.

Bağ bostanı çiçeklersin, güllersin
Yaşlanıp duvara kimi kollarsın
Elinde kürekle tarla bellersin
Ektiğin bitti mi İsmail çetin.

Vatanı gördüm mü ah çekerim ah
Bu bendeki talihe bahtta baht
Hiç yarı gecede olur mu sabah
Horozlar öttü mü İsmail Çetin.

Sabahın güneşi vurdu konağa
Hamt olsun atladık yeni bir çağa
Ana arı yumurtlayıp dalağa
Yavru üretti mi İsmail Çetin.

Sen de ben de Erzurumlu dadaşız
Sen ise sponsor ben ise âşık
Sen İspirli ben Narmanlı kardeşiz
Gönül unuttu mu İsmail Çetin.

Koyunun kuzunun meleme çağı
Dağların bağların çiçek nevrağı
Suna gelin yayık ilen kaymağı
Yayıp yağ etti mi İsmail Çetin.

Dağın yamacında kokan naneler
Bu hasretlik Zamani'yi iğneler
Genç ihtiyar sürmelenmiş sunalar
Yaylaya gitti mi İsmail Çetin.

127. Hür yaşamak gerek fani dünyada
Bülbül müyüm esir alsın gül beni
Kalbimden geleni kalem yazıyor
Dileğim bu mahcup etmez dil beni.

Kendine ben buyum ben şuyum deme
Haktan ne gelirse sitem eyleme
Yalvarırım zindanında eyleme
Erenlerin dergâhına sal beni.

Etrafıma hisar duvarı örme
Kendi kusurunu kimsede görme
Sakladığın sırrı ya da gösterme
Töhmet edip kınamasın el beni,

Denizden deryaya aktım duruldum
Dünyayı yormadan kendim yoruldum
Dostun umut ağacına sarıldım
Eylemedi hiçbir tane dal beni.

Zamani'yim işte devran işte dem
Zamanla yarışıp gel etme hengam
Kırda çiçek açtım oluştum şebnem
Arı macunladı yaptı bal beni.

128. İbrahim İshak'a İshak Yakup'a
Yusuf da ki keramete baksana
Kardeşleri bıraktılar kuyuya

Kıskançlıkta alamete baksana.

On kardeş birlikte söz bir ettiler
Yusuf'umu ne yapıp ne ettiler
Kuyudan çıkardı tekrar sattılar
Yanlış doğru kanaate baksana.

Yusuf ki Malik'in kölesi oldu
Katıldı kervana mısıra geldi
Yusuf'u Malik'ten Potifar aldı
Zevki ziyet ziyafete baksana.

Züleyha Yusuf'u aldı yanına
Nefsi zuhur etti cismi canına
Zindana attırmak düştü şanına
Hak doğrunun adalete baksana.

Potifar bir rüya gördü Mısır'a
Yusuf yorumladı aradı çare
Amon'a tapanlar oldu maskara
Şirk görüldü azamete baksana.

Putlar devrildiler Amon yok oldu
Kıtlık baş gösterdi, düşman çok oldu
Yusuf Züleyha'yı nikâha aldı
Tahta çıktı icazete baksana.

Zamani'yim baktım geçen asra
Gırtlak boğum boğum söz sıra sıra
Yakup sülalesi göçtü mısıra
Rabbim kuvvet kudrete baksana.

129. Adam başka, adam olmak başkadır
Haksızsan yakandan tutan bulunur
Kalbin köşesine kurarsan sedir
Boş kalmaz mutlaka yatan bulunur.

Bilerek zehiri hiç kimse içmez
Sanmayın ki Mevla'm bir kapı açmaz
İki sevda bir gönülde eğlenmez
Kul beşerdir hile katan bulunur.

Lüzumsuzdur dilin kalla balığı
Akıl değırmendir fikir oluşu
Büyük balık yutar küçük balığı
Gün olur onu da yutan bulunur.

Seçmek istersen karayı ağı
Karanlık gecenin vardı sabahı
Kan ile sulanan vatan toprağı
Her dağda bir şehit yatan bulunur.

İmkânsıza Mevla'm verir imkânı
Rızkın varsa kimse olamaz mâni
Allah varken gel gam yeme zamanı
Sana da bir el uzatan bulunur.

130. Hasretlik kervanı kalktı yürüdü
Çok zordu cebel dağı aşması
Düştüğünde yakar acının közü
Dumansız ocakta ciğer pişmesi.

Yoksulluk varlığa her zaman nöker
Cehalet toplumun ömrünü söker
Her sohbetin sonu olmaz bal şeker

Kolay mı Emrah'ın zehir içmesi.

Bir şiddetli hava kar ile kışta
Köyde hiç kimse yok herkes savaşta
Bin dokuz yüz on beş Sarıkamış'ta
Âşık Nihani'nin esir düşmesi.

Celali mürşidim Hızır'dır demiş
Ruhsati Sümman'dan öküz istemiş
İrşadi fırına girdi yanmamış
Dinsiz kafirlerin görüp şaşması.

Duydum Sezai'nin hoş avazını
Arıyanan ayar etmiş sazını
Hıfzı sevmiş amcasının kızını
Ondandır baykuşa ağıt koşması.

Şenlik'le Sümmani devran sürdürdüler
Karşılıklı gelip divan kurdular
Kılı kırka bölüp kırka yardılar
Uzatmayalım sözü sözden seçmesi.

Allah'ımız birdir resulümüz hak
Her an emrindeyiz elhamdülillah
Zamani ne söyler söyleten Allah
Bir damla su verdi kudret çeşmesi.

131. Uykuda uğruna yandığım Leyla
Uyandım rüyaymış, hayal, düş geldi
Seher rüzgarından bir name aldım
Baş üstüne sefa geldi hoş geldi.

Yiğittir başını duman bürüyen
Adım adım menziline yürüyen
Yokluğun içinde varlık arayan
Güvendiğim dağlarım kış geldi.

Yastık minder serdim yar otağına
Bir nazar eyledim örgü ağına
Çiğdem çiçek ekim gönül bağına
Kollarıma kuvvet geldi güç geldi.

Biri bana sohbet etsin söz sunsun
Bülbül olan gülün dalına konsun
Bu benim talihim bu benim şansım
Gül attığım insanlardan taş geldi.

Ana yok baba yok kardeşte gitti
Dost akrabalarım sinsilik etti
Bacılarım bana düşman büyüttü
Zamani'nin gözlerimden yaş geldi.

132. Turna konmuş Peneskert'in başına
Sürmesini çekmiş kalem kaşına
Turnam merhamet kıl gözüm yaşına
Ötme çeşmim yaşı sel oldu turnam.

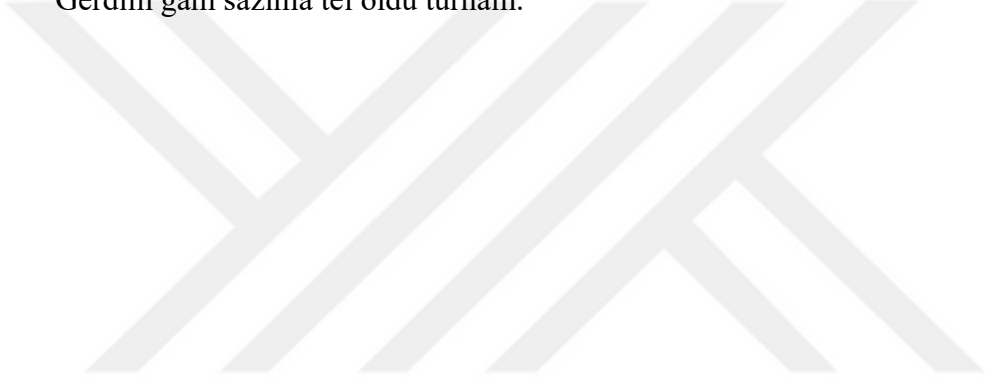
Turnam bu mu bu sevdanın kazanı
Hep ağlatır okuyanı yazanı
Mevla'm güldürmesin yuvan bozanı
Dağıldı eş dostum el oldu turnam.

Turnam dilden dile düşürdün adım
Onun için artmaktadır feryadım
Bu nasıl duygudur ben anlamadım

Gönülden gönüle yol oldu turnam.

Turnam sen bu aşkı kolay sanırsın
Menzilden yetemez geri dönersin
Bir gün başına gelir, sende yanarsın
Kerem bile yandı, kül oldu turnam.

Zamani'yim esir ettim sözümü
Serçe tanıtılar yeke kazımı
Göz önüne aldım geçen mazimi
Gerdim gam sazıma tel oldu turnam.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ

Kaynak kişimiz ve tezimizin çalışma konusunu oluşturan Abubekir Avcı ile tez projemizi oluşturduktan sonra iki kere görüşme imkânımız olmuştur. İlk iki görüşmeden sonra ülkemizde ve tüm dünyada hayatın her alanını olumsuz etkileyen Korona virüsten dolayı başlatılan pandemi kısıtlamaları ve karantina yasaklarından kaynaklı üçüncü bir görüşme gerçekleştiremedik. Farklı şehirlerde ikamet etmemiz, pandemi kuralları ve mevcut yasaklar doğrultusunda planlamış olduğumuz görüşmeleri mümkün olduğu kadar telefon üzerinden yürütmeye çalışsak da tezimizin bütünlüğünü ve zenginliğini sağlamada yeterli olmadığını belirtmem gerekiyor. Bir başka talihsiz olay, kaynak kişimizin vefatı idi. Aşığın vefatından sonra kendisi hakkında edinmeye çalıştığımız bilgi ve kaynaklar da oldukça kısıtlı olmuştur. Çalışmamızda hayatını ve sanatını ele aldığımız bölümün daha zengin ve geniş işlenebilmesine en önemli engel bu durum olmuştur. Kısıtlı imkânlar ve dar kaynaklar doğrultusunda çalışmamızı bu aşamaya kadar tamamlayabildik.

Tüm bu olumsuz durumlardan sonra çalışmamız ve Âşık Zamani hakkında bir değerlendirme yapmak gerekirse, kendisinin gelenek temsilcisi son âşıklardan sayılabileceği kanaatindeyiz. Âşıklığın yaşayan en canlı örneklerinin görüldüğü Erzurum-Kars coğrafyasında yetişen ve sanatını icra eden Âşık Zamani için döneminin önde gelen isimlerinden biri olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Gelenek kuralları içerisinde kalmaya riayet etmiş, eserlerini bu doğrultuda oluşturmuş olan Âşık Zamani modern ve geleneksel âşık ayrımının başlamış olduğu 21. yüzyılda gelenekçi âşıklar arasında kalmayı başarabilmiştir. Çocukluğundan başlayarak âşıklıkla iç içe olmuş ve usta-çırak ilişkisini benimseyerek kendini sürekli geliştirmeye çalışmıştır. Kendisine ustalık eden isimlerin de bölgesel hatta ulusal çapta rüştünü ispatlamış âşıklar olması Âşık Zamani'nin gelenek içindeki yerini vefatına kadar güçlendiren bir durum olmuştur. Okuma-yazmayı sonradan öğrenmiş olmasına rağmen şiirlerindeki biçimsel unsurları çok az hatayla işleyebilmesi; gelenek içindeki kuvvetli geçmişinin, ustalarından aldığı iyi eğitimin ve doğal olarak yeteneğinin bariz sonucu olmuştur.

Çocukluk yıllarında başlayan tasavvuf bağı gençlik ve yetişkinlik dönemlerinde de etkisini göstermiş ve bu husus sanatının dayandığı en büyük temel olmuştur. Bu temeli

yeteneği ve edindiği tecrübeler doğrultusunda geliştirmeyi başaran Âşık Zamani adını çağdaşı diğer âşıklar arasına hatta bazı alanlarda üst sıralara yazdırmayı başarmıştır. Zamani kalem şairi olmayıp sazını ve yeteneğini birçok mecrada göstermeyi başaran bir âşıktır. Asıl hünerinin atışma olduğu, görüşebildiğimiz diğer âşıklar tarafından da onaylanmıştır. Bu atışma becerisini daha iyi ifade edebilmek için bu çalışmada atışma şiirleri için bir değerlendirmede bulunmayıp müstakil bir inceleme yapılmasının daha faydalı olacağını düşündük. Literatürde yer alan âşık edebiyatı kurallarına göre bazı eksikleri olan Âşık Zamani için daha çok geleneksel kurallara bağlı olduğu, kafiye oluşturma konusunda kulağa dayalı bir beceri geliştirdiğini söylemek gerekir. Yine genel geçer bilgilerin dışına çıktığı hemen her durumda geleneksel ezber ve alışkanlık sisteminin devreye girdiği incelenen şiirlerinde açıkça görölmektedir.

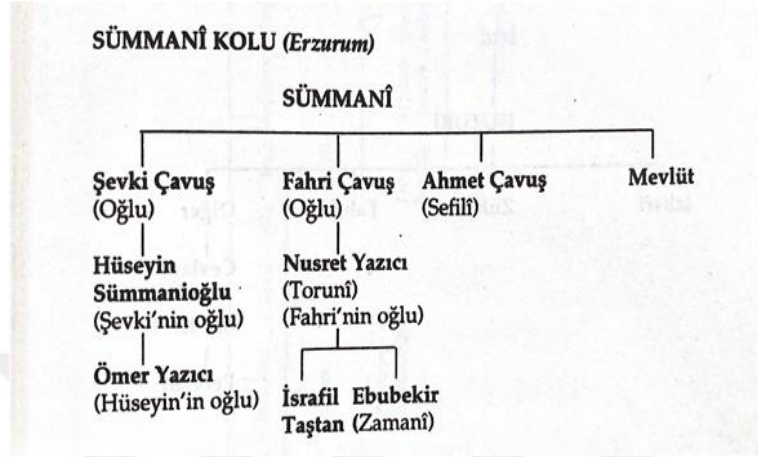
Gelenek içindeki yerini bilen ve bu doğrultuda sürekli gelişim odaklı âşıklığını icra eden Zamani, ortaya koymuş olduğu eserleriyle şekilsel olmaktan ziyade daha çok içeriği dolu edebi ürünler meydana getirmiştir. Yapmış olduğumuz görüşmelerde de bu durumu ifade eden kaynak kişimiz âşıklığın bitmeyen bir mektep olduğunu ve sürekli gelişim içerisinde olma kaidesiyle sanatını icra ettiğini belirtmiştir. Vermiş olduğu eserler ve katılmış olduğu yarışma, fasıl gibi icra ortamlarında diğer âşıklar arasından seçilmeyi başarmıştır. Doğup büyüdüğu coğrafyada becerileriyle adından söz ettiren Âşık Zamani erken yaşta vefat etmiş olmasına rağmen bu çalışmadan bağımsız olarak da gelenek içinde kendisinden söz ettirmeye devam edecektir.

KAYNAKÇA

- Alptekin, A. B. ve Sakaoglu, S. (2008). *Türk Saz Şiirleri Antolojisi*. Akçağ Yayınları: Ankara.
- Artun, E. (1996). *Günümüz Adana Âşıklık Geleneği ve Âşık Feymani*. Adana Valiliği: Adana.
- Artun, E. (2009). *Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı*. Kitabevi Yayınları: İstanbul.
- Artun, E. (2011). *Âşık Edebiyatı Metin Tahlilleri*. Karahan Kitabevi: Adana.
- Aslan, E. (2008). *Türk Halk Edebiyatı*. Maya Akademi: Ankara.
- Başgöz, İ. (1968). *İzahlı Türk Halk Edebiyatı Antolojisi*. Ararat Yayınları: İstanbul.
- Çobanoğlu Ö. (2000). *Âşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü*. Akçağ Yayınları: Ankara.
- Düzgün, D. (2011). *Âşık Edebiyatı. Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. Grafiker Yayınları: Ankara.
- Elçin, Ş. (1997). *Halk Edebiyatı Araştırmaları*. Akçağ Yayınları: Ankara.
- Günay, U. (2005). *Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi*. Akçağ Yayınları: Ankara.
- Kaya, D. (2000). *Âşık Edebiyatı Araştırmaları*. Kitabevi Yayınları: İstanbul.
- Köprülü, M. F. (1989). *Edebiyat Araştırmaları*. Ötüken Yayınları: İstanbul.
- Köprülü, M. F. (2004). *Saz Şairleri*. Akçağ Yayınları: Ankara.
- Yolcu, M. A. (2019). *Âşık Edebiyatı. Türk Halk Edebiyatı* (Ed. M. Aça). 323-384. Nobel Yayınları: Ankara.

EKLER

Ek 1. Fotoğraflar

Görsel 1. Sümmani Kolu (Kaya, 2000: 20-23).

ERZURUM **ORTAOKULU** **OLTU BELEDİYESİ**

AŞIK MEVLÜT İHSANİ KÜLTÜRÜNÜ YAŞATMA DERNEĞİ

OLTULU AŞIK MEVLÜT İHSANİ

28. ANMA PROGRAMI

HÜSEYİN ÇIRAGI **SÜLEYMAN EMİROĞLU** **CEMAL DİVÂNİ** **ZEKİ ARALIN**

ÖMER BAYHAN **ANIRCI AVCI** **ŞAKİR SZTÜRK** **YENER EKER**

TÜM OLTU HAVZASI AŞIKLARI DAVETLİDİR

ERZURUM BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ, OLTU BELEDİYESİ VE ORHAN ÇALIŞKAN OTOMOTİV'İN KATKILARIYLA...

16 Haziran 2019 Pazar / 10.00 / Duralar Mahallesi - OLTU

IRTİBAT : 0530 496 14 95 Musa ÇALIŞKAN (Dernek Başkanı)

NOT: Aracı olmayanlar için dernek binası önünden 09.00' da araçlar kaldırılacaktır.

Görsel 2. Afiş

Görsel 3. Fotoğraf

Görsel 4. Belge

Görsel 5. Afiş

